

สถานการณ์ความขัดแย้งที่สะท้อนให้เห็นความหลากหลายและความซับซ้อนของภาพลักษณ์ทั้งของชาวม้งและวาทกรรมครอบงำที่เกิดขึ้นได้ 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบแรก ภาพลักษณ์ฝิ่น : ม้งกับยาเสพติด ในช่วงเริ่มต้นก่อนที่ฝิ่นจะกลายเป็นยาเสพติดและกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมายสำหรับนานาประเทศและสร้างแรงกดดันต่อรัฐบาลไทย ฝิ่นในมุมมองของชุมชนม้งในอดีตที่ผ่านมาต่างมีมิติอันหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิต วิถีชีวิตและวัฒนธรรมบนภูเขา ทั้งฝิ่นที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจ โดยเป็นองค์ประกอบของวงจรการปลูกพืชที่หลากหลายในระบบการเกษตรเพื่อการยังชีพ การแลกเปลี่ยนและค้าขายผลผลิตส่วนเกิน ฝิ่นในวิถีคิดเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคม ฝิ่นในวิถีคิดเรื่องการรักษาพยาบาล ความสำคัญของฝิ่นต่อวิถีวัฒนธรรมของชาวม้งมีมากจนสะท้อนออกมาในอุดมการณ์ความเชื่อของชาวม้งจากความเชื่อเรื่องผี แม้ว่าในช่วงที่รัฐบาลสนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกฝิ่นในระหว่างปีพ.ศ. 2490 – 2500 ฝิ่นได้กลายเป็นพืชการค้าในระบบการเกษตรเชิงพาณิชย์มากขึ้น แต่ชาวม้งยังคงใช้ประโยชน์จากฝิ่นในแง่มุมอื่นๆ ตามวิถีวัฒนธรรม ตลอดจนในช่วงที่ฝิ่นได้กลายเป็นยาเสพติดและเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายในประเทศไทยภายหลังปี พ.ศ. 2501 ฝิ่นสำหรับชาวม้งบ้านแทนธรรมก็ยังคงถูกปลูกเพื่อเป็นพืชการค้าเชิงพาณิชย์พร้อมๆ กับการจัดฝิ่นเก็บเป็นยา ของต้อนรับแขกและเป็นของตอบแทนมายาวนานอีกเกือบสิบปีก่อนที่จะเกิดการสู้รบบนยอดดอยในปี พ.ศ. 2511

ขณะที่ฝิ่นสำหรับรัฐบาลไทยในช่วงเวลาเริ่มต้นก่อนที่ฝิ่นจะกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย รัฐบาลได้ใช้ฝิ่นเป็นสินค้าทำกำไรเพื่อแสวงหาผลกำไรทางการเงิน ในบางครั้งเพื่อใช้แก้ปัญหาสถานะการเงินการคลังของประเทศ ต่อมาภายหลังเมื่อภาพลักษณ์ฝิ่นของรัฐมีความคลุมเครือระหว่างสินค้าแสวงหาผลประโยชน์กับภาพลักษณ์ของยาเสพติด ด้านหนึ่งรัฐบาลยินยอมออกกฎหมายให้ฝิ่นกลายเป็นยาเสพติดแล้วดำเนินนโยบายตามแนวคิดและแรงกดดันจากตะวันตก เกิดมาตรการแก้ไขปัญหายาเสพติดและโครงการพัฒนากับชนบนที่สูง แต่อีกด้านหนึ่ง เจ้าหน้าที่รัฐ และกลุ่มอำนาจบางกลุ่มได้เข้าไปในหมู่บ้านเพื่อทำการจับกุมการปลูกฝิ่น แต่เจ้าหน้าที่เหล่านี้กลับเข้าไปใช้อำนาจในทางมิชอบเก็บส่วยฝิ่นจากชาวบ้านหลายครั้งหลายครา เมื่อเกิดเหตุการณ์เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาในหมู่บ้านดังกล่าว ชาวบ้านมักแก้ไขปัญหาด้วยการบอกกล่าวกันอย่างรวดเร็วเพื่อให้รับนำฝิ่นเข้าไปซ่อนในป่าหลบหนีการจับกุมและการข่มขู่คุกคามของเจ้าหน้าที่รัฐ

ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านในช่วงเวลาที่ภาพลักษณ์ฝิ่นมีความคลุมเครือในนิยามความหมายของรัฐนี้เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา บางครั้งความขัดแย้งอาจรวมขมกันได้ด้วยการตกลงกัน เช่น การที่ชาวบ้านยอมจ่ายค่าส่วยฝิ่น หรือชาวบ้านสร้างสัมพันธภาพอันดีกับเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น แต่หลายครั้งหลายคราก็ไม่สามารถหยุดความขัดแย้งได้จนเกิดเหตุการณ์

ความรุนแรงขึ้น ดังเช่น การเผาหมู่บ้าน การทำร้ายร่างกาย จนเป็นเงื่อนไขให้ชาวม้งบ้านแทนธรรม และชาวม้งอีกหลายหมู่บ้านบนยอดดอยห่างไกลตัดสินใจเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2512 – 2523

รูปแบบที่สอง ภาพลักษณะผืน : ม้ง – ชาวเขากับความมั่นคง จนกระทั่งภาพผืน ในมุมมองของรัฐและวาทกรรมครอบงำเริ่มเปลี่ยนเป็นยาเสพติดจากสถานการณ์ปัญหายาเสพติดรุนแรงขึ้น แรงกดดันจากต่างประเทศที่มีมากขึ้น ขณะที่สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างอุดมการณ์คอมมิวนิสต์กับเสรีนิยมเริ่มรุนแรงมากขึ้นเช่นกัน ในสถานการณ์เช่นนี้ ภาพลักษณะผืนที่เป็นยาเสพติดเริ่มถูกใช้เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงกับชาวม้งในฐานะผู้ปลูก เสพและค้าฝิ่น ในฐานะพืชยาเสพติดเพื่อนำมาจัดการกับปัญหาความมั่นคงทางการเมืองของรัฐบาลไทยและต่อแนวคิดแบบเสรีนิยมของประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา ภาพลักษณะผืนที่เป็นยาเสพติดผนวกกับสถานการณ์ความหวั่นเกรงในความมั่นคงของรัฐ ทำให้รัฐบาลไทยใช้ข้อกล่าวอ้างเรื่องภาพลักษณะดังกล่าวเข้าไปดำเนินนโยบายและจัดการเปลี่ยนแปลงชีวิตชาวม้งโดยผ่านการใช้นโยบายและกฎหมายหลากหลายรูปแบบ เช่น การกำหนดนโยบายผสมกลมกลืน การจัดตั้งตำรวจตระเวนชายแดนบนภูเขา การอพยพเคลื่อนย้ายชาวม้งลงจากภูเขาแล้วเปลี่ยนระบบการผลิตจากไร่ย่ำที่และไร่ฝิ่นไปสู่การทำไร่ถาวรปลูกพืชเชิงเดี่ยว ขณะที่นโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติด รัฐได้ขึ้นไปตัดต้นฝิ่นบนภูเขา กำหนดพื้นที่เป้าหมายอพยพชาวม้งจากยอดดอยลงพื้นราบ เปลี่ยนระบบการผลิตและพืชที่ปลูก สร้างโครงการพัฒนาต่างๆ ให้การศึกษา สุขภาพอนามัยแก่ชาวม้งและชนบนที่สูง ยกเว้นเรื่องสิทธิในที่ดินซึ่งรัฐบาลไทยไม่สามารถดำเนินการให้ได้ เนื่องจากไม่ไว้วางใจชาวม้ง (Gua, 1975)

ขณะที่ชุมชนชาวม้งเองต่างก็มีความหลากหลายต่อภาพลักษณะความมั่นคงที่แตกต่างกัน ชาวม้งส่วนหนึ่งเลือกเดินเข้าสู่เส้นทางคอมมิวนิสต์ด้วยเหตุผลของการถูกรังแกจากการเก็บส่วยฝิ่นและการถูกเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าหน้าที่รัฐ ขณะที่ชาวม้งอีกส่วนเลือกเข้าร่วมกับรัฐบาลไทยเพื่อปราบคอมมิวนิสต์และเลือกเข้าโครงการพัฒนาด้วยเหตุผลความปลอดภัย ไม่ว่าชาวม้งจะเลือกในเส้นทางใดต่างก็ประสบปัญหาต่างๆ กัน จากข้อมูลในพื้นที่บ้านแทนธรรมได้สะท้อนให้เห็นว่า ชาวม้งที่เลือกลงจากดอยเพื่อไปตามเส้นทางการพัฒนาก็ประสบปัญหาอื่นๆ จากเส้นทางนี้เรื่อยมา เช่น การได้รับสัญญาเรื่องที่ดินจากทหารและหน่วยงานรัฐ แต่ก็ต้องผิดหวังและต้องออกไปค้นหาที่ทำกินและแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง หรือแม้แตชาวม้งที่เลือกเดินไปตามแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์ก็ประสบปัญหากับรูปแบบและแนวคิดที่ขัดแย้งจนต่างก็กลับมาเข้าแถวตามเส้นทาง

การพัฒนาในภายหลัง และก็ประสบปัญหาในเส้นทางการพัฒนาไม่แตกต่างไปจากชาวม้งอีกกลุ่มเช่นกัน

รูปแบบที่สาม ภาพลักษณ์ผืน : ม้ง-ชาวเขากับระบบการผลิตทำลายสิ่งแวดล้อมและสินค้าทางวัฒนธรรม ภายหลังสถานการณ์ความขัดแย้งทางอุดมการณ์คลี่คลายลง ภาพลักษณ์ผืนและความมั่นคงของรัฐกับความเป็นม้งไม่ได้คลี่คลายลงไปด้วย แต่กลับปรากฏภาพลักษณ์ใหม่ที่เชื่อมโยงกับความเป็นม้งในบริบทใหม่ๆ ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์การแย่งชิงทรัพยากรในยุคเศรษฐกิจ-อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเติบโต

ในบริบทของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ภาพลักษณ์ผืนและระบบการทำไร่ผืน การทำไร่ย่ำยที่ของชาวม้งได้ทับซ้อนไปกับภาพลักษณ์เดิมที่ว่าด้วยผืน-ยาเสพติดที่ชาวม้งปลูก และผืน-ความมั่นคงที่ชาวม้งเลือกเป็นคอมมิวนิสต์ทำลายความมั่นคงของรัฐ

ในมุมมองของชาวม้ง ภาพลักษณ์ผืนกับระบบการผลิตแบบไร่ย่ำยที่ คือ การสร้างความหลากหลายเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหาร โดยการตัดฟันโค่นเผาผืนป่าแปลงเล็กๆ เพื่อทำไร่ในระยะหนึ่งแล้วจึงปล่อยให้ผืนดินนั้นฟื้นตัวกลายเป็นป่าต่อไป การทำไร่และการเคลื่อนย้ายที่ทำกินของชาวม้งและชนบนที่สูงตลอดจนการสร้างระบบต่างๆ ของชุมชนประกอบกัน เช่น การสร้างระบบป่าชุมชน ป่าหลังบ้าน ป่าพิธีกรรม ป่าช้าที่ทับซ้อนกัน การสร้างระบบความหลากหลายของพืชที่ปลูก ระบบแรงงานและที่ดิน การใช้ไฟเผาไร่เพื่อเพิ่มธาตุอาหารในดินสำหรับการเพาะปลูกพืชบางชนิดและลดการผูกขาดของพืชบางชนิด สิ่งเหล่านี้สำหรับชาวม้งแล้ว คือ ระบบวนเกษตรแบบพื้นบ้านที่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญในการจัดการป่า การจัดการการผลิตและการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์และภูมิปัญญาพื้นบ้านไปพร้อมๆ กันเพื่อเป็นยุทธวิธีปรับตัวในการอยู่รอดบนภูเขาและใช้ชีวิตท่ามกลางกลุ่มคนต่างๆ ที่ใช้ทรัพยากรร่วมกัน

แต่สำหรับมุมมองของรัฐและวาทกรรมครอบงำ ภาพลักษณ์ผืนและการทำไร่ผืนในระบบการทำไร่ย่ำยที่ของชาวม้งกลับกลายเป็นภาพลักษณ์ใหม่ที่ถูกมองในด้านลบทับซ้อนไปกับภาพลักษณ์เดิมของความเป็นม้งจากยาเสพติดและความมั่นคง โดยมุมมองของรัฐและวาทกรรมครอบงำมองว่าระบบการผลิตแบบไร่ย่ำยที่เป็นระบบการผลิตของชาวเขาที่ทำลายทรัพยากรป่าทำลายต้นน้ำลำธาร จากการตัดฟันต้นไม้ใหญ่ การถางและเผาป่า ถือว่าเป็นการทำลายป่าทั้งสิ้น โดยในเชิงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การล้มป่าทั้งผืน การเผาป่าเพื่อปลูกข้าวและพืชเศรษฐกิจของชุมชนบนที่สูงไม่คุ้มค่าต่อการสูญเสียป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการทำไร่ของคนกลุ่มเดียว แต่ควรเก็บป่าเอาไว้เพื่อประโยชน์ของคนทั้งชาติ การทำไร่ย่ำยที่ของชาวม้ง โดย

เฉพาะการทำให้ผืนแบบไร้ย้ายที่จึงเป็นภาพด้านลบที่ถูกสะท้อนออกมาในมุมมองของรัฐและวาทกรรมครอบงำ

ปัจจุบัน แม้ว่า ชาวม้งและชนบทที่สูงจะเปลี่ยนระบบการผลิตแบบไร้ย้ายที่ไปสู่การทำไร่ถาวรตามการสนับสนุนของรัฐและแนวทางการพัฒนา โดยเปลี่ยนไปทำสวนผลไม้ ปลูกลิ้นจี่ มะม่วง ท้อ กะหล่ำ แต่ภาพลักษณ์ชาวม้งกับการทำลายสิ่งแวดล้อมยังคงเกิดขึ้นและถูกเชื่อมโยงกับความเป็นม้งในปัจจุบัน ทุกวันนี้ ชาวม้งยังคงเผชิญหน้ากับข้อกล่าวอ้างเรื่องการทำลายสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลงในการเพาะปลูกตามระบบการเกษตรแบบใหม่ รวมไปถึงข้อกล่าวหาเรื่องการตั้งถิ่นฐานในเขตป่าและการบุกรุกผืนป่า

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพร้อมๆ กับการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเวลาต่อมา ภาพลักษณ์ผืนกับชาวม้งในมุมมองของรัฐและวาทกรรมครอบงำ ไม่ได้ถูกนำเสนอเพียงด้านเดียวหรือเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งหมด ในบริบทใหม่ที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเติบโต รัฐบาลต้องการเม็ดเงินจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ผืนกับความเป็นม้ง ซึ่งรัฐถือว่าเป็นชาวเขาที่มีประเพณีวัฒนธรรมที่แปลกและแตกต่างไปจากกลุ่มคนอื่นๆ กลับถูกเชื่อมโยงไปอีกด้านเพื่อนำไปใช้เป็น "สินค้าทางวัฒนธรรม" ขายให้แก่นักท่องเที่ยวนำเงินเข้าประเทศ ภาพไรผืน การปลูกผืนบนดอยปุย เครื่องใช้ไม้สอย อุปกรณ์การแต่งกาย ตลอดจนชาวม้งในชุดแต่งกายแบบดั้งเดิมอวดโชว์นักท่องเที่ยวต่างถูกใช้เป็นเครื่องมือแสดงภาพวัฒนธรรมอันแตกต่างเพื่อขายเป็นหลัก ขณะที่ชาวม้งเองตอบรับต่อบริบทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วยเงื่อนไขที่แตกต่างกันไปของแต่ละกลุ่ม แต่ละชุมชน เช่น การตอบรับต่อการท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นอาชีพใหม่ท่ามกลางความขัดสนในการหาที่ดินทำกินหรือหารายได้จากอาชีพอื่นๆ หรือการนำเสนอวัฒนธรรมชาวม้งเพื่อแสดงความเป็นม้งผ่านเวทีการท่องเที่ยว เป็นต้น

ทั้ง 3 ภาพลักษณ์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นมุมมองที่แตกต่างหลากหลายและขัดแย้งกันระหว่างชาวม้งกับรัฐและวาทกรรมครอบงำซึ่งต่างเกิดขึ้นและมีอยู่ในบริบทเงื่อนไขที่ต่างกันออกไป

5.4 กระบวนการกักขังอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

กระบวนการกักขังอัตลักษณ์ชาวม้งเกิดขึ้นในบริบททางการเมืองเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำ ซึ่งหมายถึงตะวันตกและรัฐไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ด้อยอำนาจ ในบริบททางการเมืองเช่นนี้กลุ่มวัฒนธรรมครอบงำได้สร้าง "ภาพตัวแทน" ผืนเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง การสร้างภาพตัวแทนนี้ในระดับแรกเป็นเรื่องราวด้านลบ

เกี่ยวกับชาวม้ง (Negative Hmong Identities Narratives) ที่กลายเป็นปฏิบัติการเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Act) ของกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำเพื่อสร้างและปรุงแต่งความจริงเกี่ยวกับชาวม้งขึ้น ในระดับแรกภาพตัวแทนที่ถูกสร้างขึ้นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชาวม้งเป็นแต่เพียง "มายาภาพ" (Nominal) ที่กำหนดนิยามความหมายอัตลักษณ์ของชาวม้งเอาไว้อย่างเป็นแก่นสารนิยม (Essentialism) ด้วยการขนานนามว่าใครเป็นอย่างไร ดังเช่น เรื่องราวของชาวม้งกับฝิ่นซึ่งเป็นยาเสพติดในบริบทที่ฝิ่นกลายเป็นพืชยาเสพติด การเป็นคอมมิวนิสต์ทำลายความมั่นคงแห่งชาติในบริบทความขัดแย้งทางการเมือง และการทำลายป่าในบริบทการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

5.4.1 จาก "มายาภาพ" สู่ "รูปแบบแห่งอุดมการณ์"

ภายหลังจากภาพลักษณ์ฝิ่นได้เปลี่ยนไปเป็นยาเสพติดและกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ในปีพ.ศ.2501 ฝิ่นได้เริ่มต้นกลายเป็นสิ่งแบ่งแยกระหว่างเรา-คนอื่นของกลุ่มวัฒนธรรมหลักกับกลุ่มผู้ด้อยกว่าเช่นม้ง

ท่ามกลางมิติอื่นๆ ของฝิ่น เช่น มิติในกระบวนการค้ากำไร การแสวงหาประโยชน์จากฝิ่นของกลุ่มอำนาจหลักและมิติอันหลากหลายของฝิ่นในสังคมวัฒนธรรมม้งในอดีตจนกระทั่งต่อมาฝิ่นได้ผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบเกษตรเชิงพืชพาณิชย์ของชาวม้ง กลุ่มวัฒนธรรมครอบงำได้ "เลือก" หยิบภาพของชาวม้งที่เคยเป็นคนปลูก เสพและขายฝิ่นในอดีตขึ้นมาเพียงมิติเดียวเพื่อสร้างภาพตัวแทนที่เป็นมายาภาพกำหนดนิยามอัตลักษณ์ของชาวม้งอย่างเป็นแก่นสารนิยมว่าชาวม้งเป็นผู้ปลูกเสพและค้าฝิ่นซึ่งเป็นยาเสพติดอันตรายต่อมนุษย์และสังคมโดยละเอียดอื่น ๆ ในประวัติศาสตร์

จากนั้น ภาพตัวแทนที่เป็นมายาภาพได้เริ่มเชื่อมโยงและหลอมรวมเป็นลักษณะร่วมหรือกลายเป็นเรื่องเล่าความแปลกแตกต่าง (Group Fantasy) ที่ซ้อนทับกันเกี่ยวกับชีวิตชาวม้ง มีการนำเอาความรู้บางชุดไปจัดการกับความจริงในกระบวนการนิยามความหมายเพื่อสร้างมายาภาพของ "ความเป็นคนอื่น" (the Other) เริ่มตั้งแต่การใช้คำเรียกชนบทที่สูงตามแบบเรียนตั้งแต่ชั้นประถมจนถึงมัธยมว่า "ชาวเขา" อันหมายถึงคนที่อยู่บนพื้นที่สูงบนภูเขา แตกต่างจากคนบนที่ราบอันเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ นัยยะซ้อนของคำดังกล่าวยังอาจหมายถึง คน "อื่น" พวก "เขา" ไม่ใช่พวก "เรา" ได้อีกด้วย ลักษณะ "ความเป็นคนอื่น" ถูกฉายซ้ำในต่างมิติต่างเวลาอย่างต่อเนื่องหลอมเป็นลักษณะร่วมที่เรียกว่าเรื่องเล่าในทางลบที่เกี่ยวกับชาวม้ง เช่น เรื่องเล่าว่าด้วยเรื่องคนติดยา การทำลายความมั่นคง เรื่องเล่าว่าด้วยคนโง่ ไร้การศึกษาและสกปรก

เรื่องเล่าที่มีลักษณะร่วมหลอมรวมเรื่องราวของชาวม้งเหล่านี้ เมื่อได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกทั้งด้วยความเคยชินหรือด้วยเหตุผลอื่นๆ ภาพตัวแทนที่เป็นมายาภาพจะเริ่มกลายเป็น "ภาพตัวแทนทางการเมือง" ว่าด้วยความเป็นคนอื่นของชาวม้งที่ถูกแปลงและหยั่งรากลึกลงสู่ระดับ "รูปแบบแห่งอุดมการณ์" (Ideology of Form) ของผู้คนในสังคมทั่วไปที่ยอมรับเป้าหมายและยุทธวิธีการต่อสู้ทางการเมืองและกลายเป็นแนวคิดครอบงำของสังคมอย่างไม่รู้ตัวที่สังคมทั่วไปเชื่อและยอมรับเช่นนั้นอย่างไม่เปลี่ยนแปลงว่าชาวม้งเป็นผู้ที่ทำลายศีลธรรมของสังคมจากการเสพ ปลุก/ค้ำผื่นซึ่งเป็นยาเสพติด เป็นผู้ทำลายความมั่นคง

ภาพตัวแทนทางการเมืองว่าด้วยความเป็นคนอื่นของชาวม้งนี้เองที่ได้สร้างความเป็นชายขอบให้เกิดขึ้นแก่ชาวม้ง โดยภาพตัวแทนได้ไปให้ความชอบธรรมแก่รัฐในการเข้าไปควบคุมและจัดการชีวิตของชาวม้งผ่านกระบวนการใช้อำนาจต่าง ๆ เช่น การใช้นโยบายและกฎหมายเพื่อจัดการเปลี่ยนแปลงชีวิตของชุมชนชาวม้งด้วยแนวทางการพัฒนา โดยในแง่ภาพตัวแทนทางการเมืองของผู้ทำลายความมั่นคง รัฐกำหนดนโยบายการสร้างความกลมกลืน ดึงมวลชนเข้าร่วมกับรัฐด้วยการอพยพชาวม้งลงจากยอดดอย สร้างหมู่บ้านและจัดหาที่ดินทำกินให้ การส่งชาวม้งออกไปร่วมรบกับพคท. เพื่อแสดงความภักดีต่อรัฐ ขณะที่ในแง่ภาพตัวแทนทางการเมืองของผู้ติดยา-ปลูกฝิ่นและทำลายป่า รัฐกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดและการทำลายป่าด้วยการเปลี่ยนระบบการผลิตแบบทำไร่ย่ำยี่เพื่อการยังชีพของชาวม้งไปสู่การทำไร่ถาวรอยู่กับที่ เปลี่ยนพืชที่ใช้ผลิตจากที่เคยมีความหลากหลายทางชีวภาพไปสู่พืชเชิงเดี่ยวอย่างสวนท้อ ลิ้นจี่ มะม่วง กระหล่ำปลี เพื่อการค้าขาย ตลอดจนการสร้างโครงการพัฒนาต่างๆ มากมายบนภูเขากับชาวม้ง

โดยการสถาปนาอำนาจรัฐด้วยการใช้นโยบาย มาตรการและกฎหมาย รัฐได้ใช้องค์กรและหน่วยงานของรัฐเป็นหน่วยปฏิบัติการกักขัง (Agent of Containment) ที่ทำการควบคุมดูแลให้นโยบายมาตรการและโครงการเหล่านี้ดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง มีการผลิต/ขยายองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องด้านยาเสพติดกับชาวม้งและชนบนที่สูง สร้างทฤษฎีจำแนกแยกแยะ และสร้างกลไกจำแนกชนบนที่สูงออกจากกลุ่มคนอื่น ๆ มีมาตรการเฉาะเจาะจงต่อการควบคุมและจัดการปัญหาของชาวม้งและชนบนที่สูงเพื่อตอกย้ำการ "มีอยู่" ของภาพตัวแทนและวาทกรรมครอบงำนี้

จากนั้น ภาพตัวแทนฝิ่นที่เชื่อมโยงกับความเป็นม้งในบริบทที่ฝิ่นกลายเป็นยาเสพติด ภาพลักษณะดังกล่าวยิ่งฉายชัดขึ้นเมื่อสถานการณ์ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองเริ่มรุนแรงมากขึ้น ภาพลักษณะฝิ่นได้ถูกนำเสนอเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมต่อการจัดการชาวม้งในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างแนวคิดคอมมิวนิสต์กับเสรีนิยม

เช่น นโยบายการผสมกลมกลืน การอพยพชาวม้งลงจากดอย การสร้างนิคมชาวเขา โครงการพัฒนา เปลี่ยนระบบการเกษตร การจัดการศึกษาและความรู้ตามระบบของรัฐ

ต่อเมื่อภายหลังสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองเริ่มคลี่คลายลงในช่วงกลางทศวรรษ 2520 ในบริบทการเริ่มต้นของการเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมๆ กับกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2530 ภายหลังการประกาศปิดป่าของรัฐบาล ในบริบทเหล่านี้ได้เกิดการแย่งชิงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในกลุ่มคนต่างๆ ของสังคมไทย ช่วงเวลาดังกล่าว ภาพลักษณ์ผืนป่ากับความเป็นม้งถูกเชื่อมโยงและขยายไปสู่ภาพตัวแทนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับผืนด้วย เช่น การทำไร่ย้อยที่ในระบบการหมุนเวียนตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวม้งก็ถูกชี้ว่า เป็นการทำไร่ย้อยที่เพื่อการปลูกฝิ่น ซึ่งเป็นภัยความมั่นคงแห่งชาติด้านยาเสพติดและเป็นการทำลายป่า แม้ว่าชาวม้งจะเปลี่ยนระบบการผลิตไปสู่การปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่นตามโครงการพัฒนาและเปลี่ยนไปทำไร่ย้อยกับที่ถาวร ระบบการทำไร่ของชาวม้งก็ยังคงเป็นภัยต่อความมั่นคงในแง่ของการทำลายสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติจากการใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงในระบบการผลิต แม้กระทั่งการที่ชาวม้งอพยพไปอาศัยอยู่ที่ถ้ำกระบอกเพื่อปลูกฝิ่น แต่ภาพตัวแทนผืนที่เป็นยาเสพติดและภาพการทำลายป่าที่กลายเป็นอัตลักษณ์ของชาวม้งก็ยังคงติดตามชาวม้งไปทุกหนทุกแห่ง

ขณะที่ในเวลาต่อมา เมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเริ่มเติบโตขึ้น ความเป็นม้งยังได้ถูกเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว มีการสร้างภาพตัวแทนทางการเมืองของชาวม้งในฐานะที่เป็นชาวเขาที่มีวัฒนธรรมแปลกแตกต่างจากคนอื่น ชาวม้งเริ่มกลายเป็นภาพของ "สินค้าทางวัฒนธรรม" เพื่อการท่องเที่ยวในฐานะ "ผู้ถูกท่องเที่ยว" (ชยันต์, 2538) จากนั้น รัฐได้กำหนดนโยบายการท่องเที่ยว กำหนดสถานที่ สร้างพิพิธภัณฑ์ ส่งเสริมให้ปลูกฝิ่นและให้ชาวม้งสวมใส่เครื่องแต่งกายเพื่อแสดงเป็นสินค้าสำหรับการท่องเที่ยว

ภาพตัวแทนที่ถูกแผ่ขยายไปสู่ภาพตัวแทนอื่นๆ ในสังคมวงกว้างเหล่านี้ได้รับการต่อยอดและผลิตซ้ำผ่านสื่อสาธารณะโดยการนำเสนอข่าวประจำวันทางหน้าหนังสือพิมพ์หรือทางวิทยุโทรทัศน์บนการใช้คำที่เน้นลักษณะเด่นของกลุ่มชนบนที่สูงกับปรากฏการณ์ปลายเหตุของปัญหาดังกล่าว ดังเช่น การขยายไปสู่ภาพตัวแทนเฮโรอีนและยาบ้า

“แก๊งยาบ้ากำแหง จับตร.เรียกค่าไถ่ โดนม้งลากขึ้นเขา” (ไทยรัฐ, 2541).

“ปปส.ระบุว่า การค้ายาเสพติดของชาวม้งที่ภาคเหนือมีขบวนการเชื่อมโยงกับม้งที่ถ้ำกระบอก พวกนี้ไม่ใช่คนไทย” (กรุงเทพธุรกิจ, 2541)

“Police will impose stricter controls on Hmong hilltribe communities in several provinces as part of a measure to combat the spread of illicit drugs in the

country. Drug networks that link the Hmong people to drug producers in neighbouring countries are very extensive and long standing. We are worried about this and cannot allow them to use Thai soil to store and smuggle illicit drugs" (Bangkok Post, January, 2002) ซึ่งโดยเนื้อความระบุว่า "ตำรวจจะจับตาและควบคุมชุมชนม้งในหลายจังหวัดตามนโยบายการทำสงครามกับยาเสพติดในประเทศ ซึ่งพบว่า เครือข่ายการค้ายาเสพติดที่เชื่อมโยงกับชาวม้งไปยังผู้ผลิตในประเทศเพื่อนบ้านได้ขยายตัวมากขึ้น เรากำลังเฝ้าระวังเรื่องนี้และไม่สามารถที่จะปล่อยให้กลุ่มคนเหล่านี้ใช้ผืนแผ่นดินไทยกระทำการดังกล่าว"

"ได้รับแจ้งจากสายลับว่ามีชาวไทยเชื้อสายม้ง ได้ทิ้งอาชีพ กสิกรรม ไปค้ายาบ้าจำนวนมาก" (ไทยรัฐ, 2545)

ขณะที่ภาพตัวแทนของการทำลายป่า-สิ่งแวดล้อมถูกผลิตซ้ำในสื่อสาธารณะอย่างกว้างขวาง ดังเช่น "เฉพาะที่จังหวัดกำแพงเพชรจังหวัดเดียวมีชาวเขาบุกกรุกทำลายป่าไปแล้วถึง 1 หมื่นไร่" (ไทยรัฐ, 2529)

"กรมป่าไม้ดำเนินนโยบายดึงชาวเขาออกจากที่อยู่บริเวณต้นน้ำลำธารโดยให้มาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านในพื้นที่ที่ทางรัฐบาลสามารถดูแลได้อย่างใกล้ชิดและส่งเสริมอาชีพตลอดจนให้การศึกษาและการดูแลด้านสาธารณสุข...ปัญหาชาวเขานี้ถ้าถึงที่สุดจริงๆ ก็ต้องบังคับจับมาทำหมันเพื่อไม่ให้ขยายพันธุ์ต่อ เพราะชาวเขาขยายตัวกันรวดเร็วมาก เพราะไม่นิยมคุมกำเนิด เนื่องจากถือว่าผิดประเพณี นอกจากนั้นต้องพยายามกลืนชาติให้ได้..." (สยามรัฐ, 2529)

จากตัวอย่างการนำเสนอภาพลักษณ์ของการทำลายป่าและสิ่งแวดล้อมในสื่อสาธารณะดังกล่าวที่ถูกนำเสนอมาเกือบ 20 ปี ในปัจจุบันภาพลักษณ์ดังกล่าวก็ยังคงถูกพูดถึงในภาพซ้ำๆ ดังเช่น

"เป็นเรื่องที่น่าใจหายที่พื้นที่บนภูเขาทุกตารางเมตรถูกบุกรุกทำไร่เลื่อนลอย ตัดไม้ทำลายป่าจนเป็นเทือกเขาหัวโล้นกันเกือบหมดแล้ว ความโล่งเหี้ยนเตียนช่วยแค้นสีสันให้ภูดอยอย่างน่าเกลียดที่สุด ชาวเขาทำการเพาะปลูกแบบโค่นทำลายป่า หรือทำไร่เลื่อนลอย เป็นสำคัญส่งผลให้เกิดการตัดไม้ทำลายป่า และต้นน้ำลำธารเป็นจำนวนหลายล้านไร่ ประมาณว่าเนื้อที่ป่าไม้และต้นน้ำลำธารทางภาคเหนือถูกชาวเขาทำลายไปประมาณปีละ 100,000-200,000 ไร่" (เดลินิวส์, 2537)

"ลำน้ำ 10 สายของจอมทองแห้งขอด ไม่มีน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค แต่หน้าฝนน้ำท่วมบ้านเรือนเสียหาย ซึ่งสาเหตุมาจากการทำลายป่าของชาวเขาทั้งสิ้น" (ผู้จัดการ, 2541)

"ชาวม้งกักน้ำบริเวณต้นน้ำ ทำให้ชาวจอมทองเดือดร้อนเพราะไม่มีน้ำใช้ในหมู่บ้าน" (ไทยนิวส์, 2541)

จากภาพตัวแทนฝันได้ขยายไปสู่ภาพตัวแทนของยาเสพติดชนิดอื่นๆ และภาพตัวแทนของนักทำลายป่า-สิ่งแวดล้อม ซึ่งการนำเสนอภาพตัวแทนอัตลักษณ์ชาวม้งของสื่อสาธารณะเช่นนี้ยิ่งตอกย้ำและผลิตซ้ำ "ความเป็นอื่น" ของชาวม้งให้เกิดขึ้นเป็นแนวคิดครอบงำของสังคมใหญ่อย่างไม่รู้ตัว (Political Unconsciousness) ให้คนทั่วไปเชื่อและเข้าใจว่าเป็นเช่นนั้นจริง ชาวม้งจึงตกเป็นเหยื่อของการถูกนิยามความหมายจากรัฐตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ในปัจจุบัน ไม่ว่าชาวม้งจะใช้ชีวิตอย่างไร จะเปลี่ยนแปลงชีวิตให้สอดคล้องกลมกลืนไปตามวาทกรรมครอบงำอย่างไร หากการตอกย้ำและผลิตซ้ำภาพตัวแทนอัตลักษณ์ชาวม้งเหล่านี้ยังดำเนินต่อไปและสามารถขยายผลสู่ภาพตัวแทนด้านลบอื่นๆ อัตลักษณ์ของชาวม้งก็ยังคงหนีไม่พ้นการตกเป็นเหยื่อของรัฐที่จะถูกนิยามความหมายอย่างหยุดนิ่งตายตัวและถูกตอกย้ำ/ผลิตซ้ำเพื่อกระทำการกักขังอัตลักษณ์ชาวม้งต่อไป

5.4.2 ปฏิบัติการทางภาษาและการสร้างชุดความรู้/มีอาชีฟ

การสร้างภาพตัวแทนและชุดนิยามความหมายฝันกับยาเสพติดที่กักขังอัตลักษณ์ของชาวม้งเอาไว้อย่างแน่นหนานี้ถือเป็นหนึ่งใน "ปฏิบัติการทางภาษา" (Discursive Practices) ของรัฐและกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำที่ทำการบิดเบือนไม่ให้อัตลักษณ์และความหมายบางอย่างเกิดขึ้นด้วยการสร้างและผลิตอัตลักษณ์อื่นขึ้นมาแทน ในการสร้างและนิยามความหมายอัตลักษณ์อื่นๆ ขึ้นมาแทนนี้ รัฐและกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำได้สร้างชุดความรู้บางชุดเพื่อนำไปจัดการกับความจริงในการนิยามความหมายอัตลักษณ์ด้วย

ในแง่นี้ ปฏิบัติการทางภาษาของรัฐในการสร้างภาพตัวแทนและชุดนิยามความหมายฝันกับยาเสพติดเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ม้งได้สร้างชุดความรู้บางชุดเพื่อจัดการกับความจริง ชุดความรู้ดังกล่าวอาจจำแนกได้เป็น 3 ด้านในบริบทของยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลง ได้แก่

ด้านแรก ในบริบทของฝันซึ่งกลายเป็นยาเสพติด รัฐได้สร้างชุดความรู้เรื่องการกำจัด/ปราบและลดการปลูกฝัน ความรู้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การใช้ความรู้เทคโนโลยี ภาพถ่ายดาวเทียมตรวจจับ โดยมีผู้เชี่ยวชาญและองค์กรมีอาชีพอ่าง หน่วยงานปราบปรามยาเสพติด สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ที่รองรับชุดความรู้นี้ด้วยความคิดในการกำจัดต้นฝัน ปราบผู้ปลูกฝันด้วยนโยบายการปราบปราม การเปลี่ยนวิถีชีวิตการเกษตรระบบการผลิตเพื่อเป้าหมายในการลดฝันซึ่งเป็นปัญหายาเสพติด

ด้านที่สอง ในบริบทความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างอุดมการณ์ รัฐได้สร้างชุดความรู้เรื่องความมั่นคง ว่าด้วยความแตกต่างทางวัฒนธรรมทำให้เสี่ยงต่อความมั่นคง ดังนั้น จึงจำเป็น

ต้องสร้างความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในชาติ นโยบายและวิธีการสร้างความกลมกลืนจึงเกิดขึ้น โดยมีองค์กรมืออาชีพในการดูแลตามชุดความรู้นี้คือ หน่วยงานรักษาความมั่นคงแห่งชาติ (กอรมน.) ดำรวจตระเวนชายแดน

ด้านสุดท้าย ในบริบทของกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐได้สร้างชุดความรู้เรื่องการทำอะไรที่ไม่ทำลายป่า ระบบการผลิตผืน - ไร่ย้ายที่เป็นการทำลายป่า ความรู้ในการรักษาสิ่งแวดล้อม รักษาต้นน้ำลำธาร ทรัพยากรธรรมชาติไปพร้อมๆ กับการพัฒนา การเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนบนดอย โดยมีผู้เชี่ยวชาญและองค์กรมืออาชีพอย่าง ผู้เชี่ยวชาญด้านป่าไม้ กรมป่าไม้ กำหนดหลักการวิธีคิดในการดูแลป่า การไม่ทำลายป่า มีมืออาชีพและผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศและในประเทศนำเสนอโครงการพัฒนาทั้งเพื่อปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชนบนที่สูงไปพร้อมๆ กับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

ทั้งสามชุดความรู้ดังกล่าว ในระยะแรก ด้วยผลจากการที่รัฐไทยยอมรับชุดนิยามความหมาย "การพัฒนา" บนความทันสมัยมาจากตะวันตก รัฐไทยได้รับชุดนิยามความหมายผืนที่มีนัยของยาเสพติดและความมั่นคงเข้ามาด้วยเพื่อนำมาเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาชนบนที่สูงจากยาเสพติดและคอมมิวนิสต์ที่ผ่านมา ต่อมาในระยะหลังรัฐเริ่มเป็นผู้ดำเนินการตามวาทกรรมนั้นด้วยตัวเองเพื่อให้รัฐยังมีตัวตนและอำนาจรัฐยังดำรงอยู่อย่างมองเห็นได้ โดยกระทำการผ่านกลไกต่างๆ ของรัฐในการกำหนดนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับผืนและชนบนที่สูงผ่านการพัฒนา การสร้างและขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับผืนผ่านสถาบันความรู้ สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน ตลอดจนการสร้างความเป็น "มืออาชีพ" (Professionalization) (Escobar, 1995) ที่ผู้เชี่ยวชาญเรื่องผืน การกำจัดผืนและยาเสพติดเพื่อตอกย้ำชุดนิยามความหมายดังกล่าว

การสร้างความเป็น "มืออาชีพ" คือกลไกหนึ่งของปฏิบัติการทางภาษาบนระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในทุกระดับ ระหว่างสถาบัน กระบวนการทางเศรษฐกิจสังคม การก่อรูปของความรู้ การใช้เทคโนโลยีและอื่นๆ ซึ่งกำหนดเป้าประสงค์ ความคิดและยุทธศาสตร์ไปในทิศทางเดียวกันกับชุดนิยามความหมาย (Escobar, 1995 : 41) ระบบความสัมพันธ์ได้สร้างความคิดที่จะกำหนดกติกาว่า ใครจะเป็นคนพูดที่มีน้ำหนัก อะไรคือมุมมอง และมองหรือพูดด้วยอำนาจหน้าที่อย่างไร อ้างอิงความเป็นวิชาการด้านใด มีการใช้ทฤษฎี การวิเคราะห์อย่างไรเพื่อนำไปสู่การวางแผนและกำหนดนโยบาย (Escobar, 1995 : 41) การสร้างความเป็นมืออาชีพจึงกลายเป็น "กระบวนการการเมืองเรื่องความรู้" ของผู้เชี่ยวชาญและศาสตร์ของตะวันตก ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกลับถูกวิเคราะห์ว่าเป็นปัญหาทางด้านเทคนิคมากกว่าการมองปัญหาในเชิงความสัมพันธ์ทางการเมืองและวัฒนธรรม เป็นการให้ความสำคัญกับการผลิตความรู้จากผู้เชี่ยวชาญและนักวาง

แผนมากกว่าจะให้ความสนใจกับความสัมพันธ์อื่นๆ มีการจัดระเบียบการผลิตความรู้และอำนาจในรูปแบบต่างๆ เชื่อมโยงจากส่วนหนึ่งสู่อีกส่วนหนึ่ง ความเป็น "สถาบัน" และมีอาชีพจึงเกิดขึ้นในทุกระดับ จากระดับองค์กรระหว่างประเทศ สู่องค์กรวางแผนระดับชาติ องค์กรการระดับท้องถิ่น คณะกรรมการพัฒนาชุมชน องค์กรการกุศลเอกชนไปจนถึงองค์กรพัฒนาเอกชน

ภาพตัวแทนและชุดนิยามความหมายใหม่ของรัฐได้สร้าง "ความเป็นมืออาชีพ" ขึ้น โดยเริ่มต้นจากการมองปัญหาเกี่ยวกับฝิ่นและคอมมิวนิสต์ของตะวันตกที่เข้ามากดดันในประเทศแถบเอเชีย สำหรับประเทศไทยยอมรับแนวคิดตะวันตกและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่รัฐออกกฎหมายยกเลิกการปลูกฝิ่นเมื่อปีพ.ศ. 2501 กฎหมายฉบับนี้ได้เริ่มเป็นกลไกปฏิบัติการของวาทกรรมฝิ่น จัดการแบ่งแยกชาวม้งและชนบทที่สูงออกจากกลุ่มคนในสังคมใหญ่ รัฐเริ่มเข้าไปจัดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวม้งและชนบทที่สูงด้วยแนวคิด "การพัฒนา" ตามแบบตะวันตกและลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชาวม้งและชนบทที่สูงด้วยการสร้างความกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ปัญหาคอมมิวนิสต์ถูกมองว่าเป็นปัญหาเรื่องความแตกต่างที่แก้ไขได้ด้วยการสร้างความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว ส่วนปัญหาฝิ่นถูกมองว่าเป็นเพียงปัญหาทางการเกษตรมากกว่า ปัญหากระบวนการธุรกิจการเมืองที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ในการค้าฝิ่น ทำให้การแก้ไขปัญหามุ่งเป้าไปที่เทคนิคการเกษตร เช่น การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต เปลี่ยนพืชที่ทำการผลิต หยุดการทำไร่ยาสูบที่ ส่งเสริมรายได้จากการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่น ส่งเสริมความเจริญในชุมชนที่อยู่อาศัย เป็นพลเมืองดีและอยู่กินเป็นหมู่บ้านเป็นหลักแหล่ง เพื่อพัฒนาสภาพเศรษฐกิจและสังคม สร้างความสัมพันธ์ทางจิตใจให้ชนบทที่สูงรักชาติและเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยทางชายแดน

ความเป็นมืออาชีพเริ่มต้นขึ้นจากช่วงแรก รัฐบาลไทยจัดตั้ง "ตำรวจตระเวนชายแดน" เพื่อปฏิบัติการทางจิตวิทยาในการปราบปรามฝิ่นและปัญหาคอมมิวนิสต์กับชนบทที่สูง ต่อมา ได้ตั้ง "คณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขา" ในปี พ.ศ. 2502 ทั้งตำรวจตระเวนชายแดนและคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาได้เริ่มกลายเป็นสถาบันและมีอาชีพของรัฐบาลในการสนองนโยบายรัฐบาล⁶ ต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตชาวม้งและชนบทที่สูง

⁶ นโยบายและมาตรการระดับชาติของรัฐบาลไทยที่ปฏิบัติกับชนบทที่สูงและปัญหายาเสพติดแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงแรก ปีพ.ศ. 2512 คณะกรรมการชาวเขาได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาละยะสั้นและระยะยาว โดยระยะสั้นเน้นการจัดเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปให้ถึงหมู่บ้าน เพื่อเข้าไปผูกพันจิตใจกับชนบทที่สูงให้นิยมในรัฐบาลและจงรักภักดีกับประเทศ ให้สามารถช่วยป้องกันคอมมิวนิสต์ตามชายแดนให้กับรัฐบาลได้ ส่วนการแก้ปัญหาระยะยาว เน้นการพัฒนาและสงเคราะห์ให้ผู้อาศัยรวมกันเป็นหลักแหล่งถาวร ให้ชนบทที่สูงปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นๆทดแทนฝิ่น โดยสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติได้เสนอโครงการ 5 ปี ทำการรวมชนบทที่สูงให้เป็นกลุ่มก้อน จัดตั้งนิคมสร้างตนเอง ศูนย์พัฒนาและ

พร้อมๆ กันในช่วงแรกรัฐบาลไทยและองค์กรระหว่างประเทศตระหนักว่าตนเองรู้จักชนบที่สูงน้อยมาก "ความรู้" ได้ทำให้รัฐและกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำต้องแสวงหาความรู้ มีการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับผืนดินผ่านการศึกษานบนที่สูง หน่วยงานรัฐหลากหลายองค์กรร่วมกับองค์กรระหว่างประเทศเริ่มออกสำรวจในปี พ.ศ. 2504 โดยกรมประชาสงเคราะห์ร่วมกับกรมกสิกรรม กรมการข้าว กรมปศุสัตว์ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน ทำการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมชนบที่สูงในภาคเหนือของประเทศไทยในกลุ่มม้ง เมี่ยน ลานู ลีซอ ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และตาก มีองค์การสหประชาชาติทำการสำรวจร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วจัดพิมพ์เอกสารรายงานการสำรวจทางเศรษฐกิจและสังคมชนบที่สูงในภาคเหนือ ต่อมาปีพ.ศ.2507 คณะสำรวจจากองค์การสหประชาชาติได้เข้ามาทำการศึกษาค้นคว้ากับชนบที่สูงเพิ่มเติม จากนั้น คณะรัฐมนตรีมีมติให้กรมประชาสงเคราะห์จัดตั้งศูนย์วิจัยชาวเขาขึ้นตามคำแนะนำขององค์การสหประชาชาติ (สถาบันวิจัยชาวเขา, 2538)

ศูนย์วิจัยชาวเขาได้เริ่มเป็นสถาบันของมืออาชีพในการแสวงหาความรู้ให้แกรัฐและเป็นกลไกปฏิบัติการที่ดำรงอยู่ในเครือข่ายอำนาจเชื่อมโยงกับมืออาชีพและสถาบันในระดับต่างๆ ทั้งองค์กรระหว่างประเทศและองค์กรท้องถิ่น ในระยะแรกศูนย์วิจัยชาวเขาดำเนินการสำรวจ ค้นคว้า ชาวม้งและชนบที่สูงเพื่อเพิ่มเติม "ความรู้" ของรัฐและกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำ ต่อมาศูนย์วิจัยเริ่มสร้างและขยายชุดความรู้เกี่ยวกับชาวม้งและชนบที่สูงมากขึ้น ทำการค้นคว้าข้อมูลวิจัยเกี่ยวกับชนบที่สูงทุก ๆ ด้านเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการวางแผนและดำเนินนโยบายของรัฐ

สงเคราะห์ชาวเขา หรือศูนย์อพยพชาวเขาในบริเวณที่เกิดการสู้รบ จากนั้นให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือตามความจำเป็นโดยให้มีชีวิตผสมผสานกับคนพื้นราบได้ ช่วงที่สอง ในปีพ.ศ.2516 คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาบทบัญญัติและวิธีการดำเนินการกับชนบที่สูงอีกครั้ง แต่เนื้อหาสาระไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป แต่ในปีพ.ศ. 2519 กระทรวงมหาดไทยได้เสนอคณะรัฐมนตรีขอให้นำ "นโยบายการรวมพวก" (Integration Policy) มาดำเนินการกับชนบที่สูงเพื่อให้มีสำนึกความเป็นพลเมืองไทย โดยการดำเนินการไม่แตกต่างไปจากเดิม แต่กำหนดเขตพื้นที่พัฒนา (Development Zone) ให้ชัดเจน เพื่อให้ชนบที่สูงรวมเป็นกลุ่มก้อน ภายใต้การควบคุมดูแล จากนั้นดำเนินการพัฒนาอาชีพ การศึกษา อนามัยและการวางแผนครอบครัว ในปีพ.ศ. 2519 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 ขึ้นและจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ปปส.) เพื่อให้ ปปส. เป็นหน่วยงานในการกำกับนโยบายและประสานงานในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยช่วงแรกรับโอนงานมาจากโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชาวไทยภูเขา และโครงการเกษตรที่สูงไทย-ออสเตรเลียขององค์การสหประชาชาติและรัฐบาลไทยร่วมดำเนินการตั้งแต่ปีพ.ศ. 2515 -2522 โดยบทบาทของ ปปส. ดำเนินการป้องกันและระงับการปลูกฝิ่นของชนบที่สูงตามแผนและโครงการที่ได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดที่มีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และ ช่วงที่สาม ปีพ.ศ. 2525 คณะรัฐมนตรีกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหการปลูกฝิ่นเพิ่มเติม โดยจัดตั้งคณะอำนวยการแก้ไขปัญหาคความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับปัญหชนบที่สูงและการปลูกฝิ่น เน้นให้ชนบที่สูงมีสำนึกในความเป็นไทย ให้เลิกปลูกและเสพฝิ่นรวมทั้งพยายามให้ชนบที่สูงไปให้พ้นจากอิทธิพลต่างๆ ที่สนับสนุนการปลูกและค้ายาเสพติดด้วย โดยสนับสนุนให้ปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นทดแทนฝิ่น นอกจากนี้ ต้องการควบคุมประชากรชนบที่สูงและให้ชนบที่สูงมีความเป็นอยู่ใกล้เคียงกับคนพื้นราบ

จากศูนย์วิจัยชาวเขา การสร้างชุดความรู้ยังถูกแผ่ขยายไปยังสถาบันและองค์กรอื่นๆ ของรัฐ เช่น กระทรวงเกษตรฯ ที่เริ่มเป็นกลไกควบคุมดูแล ทำการออกสำรวจมากมาย เช่น การออกสำรวจพื้นที่การปลูกฝิ่น สำรวจประชากร ทำการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมในอาณาบริเวณที่ปลูกฝิ่นของประเทศไทยเพื่อลดปัญหาการปลูกฝิ่นและเสนอพืชเศรษฐกิจอื่นๆ ที่มีศักยภาพเป็นพืชทดแทน การจัดหาอาชีพอื่นในทางอุตสาหกรรม หัตถกรรม เริ่มมีการขยายชุดความรู้ในการทดลองปลูกพืชพันธุ์ใหม่ ๆ ที่คิดว่าเหมาะสมต่อการทดแทนฝิ่น มีโครงการนำร่องทางการศึกษาการเพาะปลูกพืชต่าง ๆ มากมาย การทำการเกษตรแบบที่มีหลักแหล่งถาวร (ขจัดภัย, 2528, ปปส., 2522)

กลุ่มมีอาชีพได้เริ่มปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชนบนที่สูงอย่างจริงจังบนการแก้ไขปัญหาในทางเทคนิคภายหลังปีพ.ศ.2508 เมื่อองค์การสหประชาชาติโดยกองทุนเพื่อควบคุมการใช้ยาในทางที่ผิดแห่งสหประชาชาติ (United Nations Fund for Drug Abuse Control – UNFDAC) เข้าไปสำรวจชนบนที่สูงและพื้นที่การปลูกฝิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ จากนั้นร่วมกับรัฐบาลไทยโดยคณะกรรมการปราบปรามยาเสพติดให้โทษ (กปส.) กำหนดแผนโครงการควบคุมยาเสพติดในประเทศไทยออกมา เช่น โครงการศึกษาเผยแพร่เกี่ยวกับยาเสพติดเพื่อบำบัดและฟื้นฟูสภาพจิตผู้ติดยาเสพติด และโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชาวไทยภูเขา เพื่อลดการปลูกฝิ่น ศึกษาวิจัยและหามาตรการที่เหมาะสมในการป้องกันและบำบัดผู้ติดยาเสพติด และมุ่งพัฒนาชนบนที่สูงให้หันไปปลูกพืชชนิดอื่นทดแทนการปลูกฝิ่นให้มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยโครงการเหล่านี้ ต้องการให้ชาวบ้านหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนจำพวก กาแฟ มันฝรั่ง ถั่วแดง ผักนอกฤดู และไม้ผลเมืองหนาว รวมไปถึงการเกิดขึ้นของโครงการหลวงเพื่อพัฒนาชนบนพื้นที่สูง ในปี พ.ศ.2512 ก็มีจุดประสงค์ไม่แตกต่างกันในการให้การสงเคราะห์และพัฒนาชนบนพื้นที่สูง ลดการปลูกฝิ่นด้วยการปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นทดแทนและลดการบุกรุกทำลายป่า โดยให้ชนบนที่สูงอาศัยอยู่เป็นหลักแหล่ง เลิกการทำไร่ตามระบบการทำไร่ย่ำยที่แบบดั้งเดิมของตนและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

นอกเหนือจากองค์กรระหว่างประเทศในระดับรัฐบาลต่อรัฐบาล การจัดระเบียบการผลิตความรู้และอำนาจจากความเป็น “สถาบัน” และมีอาชีพยังเกิดขึ้นในระดับองค์กรระหว่างประเทศสององค์กรวางแผนระดับชาติ องค์กรระดับท้องถิ่น องค์กรการกุศลเอกชน ๔ กลุ่มมีอาชีพจากองค์กรระหว่างประเทศหลากหลายองค์กรได้ทยอยสร้างโครงการต่างๆ ขึ้นและดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาชนบนที่สูงให้เปลี่ยนระบบการผลิตและพืชที่ผลิตทดแทนการปลูกฝิ่น โดยหวังจะลดปริมาณฝิ่นที่ไหลเข้าสู่ตลาด ดังเช่น โครงการขององค์การสหประชาชาติ ที่ให้ความช่วยเหลือด้านงบประมาณในโครงการปลูกพืชทดแทนและพัฒนาเศรษฐกิจชาวไทยภูเขาอีก 3 ปี

ระหว่าง พ.ศ. 2523-2525 และต่อเนื่องอีกจากปี พ.ศ.2525-2527 แล้วเปลี่ยนชื่อโครงการใหม่เป็น โครงการปลูกพืชทดแทนและการตลาดที่สูงไทย-สหประชาชาติ (Thai-UN Highland Agricultural Marketing and Production Project – HAMP) เน้นการส่งเสริมชนบทที่สูงให้ปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนการปลูกฝิ่นเช่นโครงการเดิม แต่เพิ่มเติมงานด้านการตลาด รวมทั้งขยายพื้นที่โครงการจาก 30 หมู่บ้านเป็น 67 หมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ ยังมี โครงการพัฒนาขององค์กรระหว่างประเทศ เช่น โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เวย์ โครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปื้อ โดยการสนับสนุนของ UNICEP⁷, UNFPA⁸, UNFDAC⁹, UNIDCP¹⁰ โครงการพัฒนาที่สูงดอยสามหมื่นโดยการสนับสนุนของรัฐบาลแคนาดาและรัฐบาลสวีเดน โครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา โดยการสนับสนุนขององค์การเอกชนแห่งประเทศสวีเดนผ่าน UNIDCP โครงการพัฒนาชุมชนเพื่อการควบคุมพืชเสพติดไทย - ประชาคมยุโรป โครงการดังกล่าวแก้ไขปัญหาระยะการปลูกฝิ่นกระจายออกไปใน 26 อำเภอ 9 จังหวัด ดำเนินงานพัฒนาแบบผสมผสานเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชนบทที่สูงและลดการพึ่งพาฝิ่นเป็นรายได้หลัก

ภายหลังปีพ.ศ. 2519 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติดขึ้น เพื่อให้กฎหมายมีผลบังคับใช้ครอบคลุมยาเสพติดชนิดอื่นๆ และมีสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ(ปปส.) เป็นสถาบันหลักในการควบคุมดูแลปัญหายาเสพติดและทำงานร่วมกับองค์กรระหว่างประเทศ ปปส.ได้กลายเป็นสถาบันที่มีความเป็นมืออาชีพอีกสถาบันหนึ่งที่เชื่อมโยงเครือข่ายอำนาจในระดับต่าง ๆ

พร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของนโยบาย โครงการพัฒนาต่าง ๆ สถาบันของมืออาชีพต่างๆ ขุดความรู้เกี่ยวกับชนบทที่สูงและฝิ่นได้ถูกแผ่ขยายออกไปอย่างต่อเนื่อง ขุดความรู้จากฝิ่นเริ่มขยายไปสู่ขุดความรู้เรื่องการทำลายป่า-และยาเสพติดชนิดอื่น

โดยภายหลังปีพ.ศ. 2514 ศูนย์วิจัยชาวเขาและสถาบันผลิตความรู้ต่าง ๆ ได้ทำการค้นคว้าวิจัยที่แตกประเด็นไปในด้านอื่นๆ เกี่ยวกับชนบทที่สูง เช่น การศึกษาด้านการเกษตรและการใช้ประโยชน์ที่ดิน การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อหยุดยั้งการไร่ยาเสพติดของชนบทที่สูงแล้วหันมาทำไร่ถาวร

การขยายขุดความรู้เกี่ยวกับชนบทที่สูงและปัญหาเรื่องฝิ่นยังขยายไปสู่ยาเสพติดอื่นๆ มีการสร้างความรู้เรื่องการลดการเสพยาฝิ่นทั้งในกลุ่มชนบทที่สูงและคนพื้นราบ โดยกลไกทาง

⁷ United Nations Children's Fund

⁸ United Nations Fund for Population Activities

⁹ United Nations Fund for Drug Abuse Control

¹⁰ United Nations International Drug Control Programme

สถาบันที่ทำการผลิตความรู้ อย่างเช่น สำนักงานปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ มหาวิทยาลัย สถานศึกษาต่าง ๆ ได้พยายามพัฒนาองค์กรและค่านิยมมาตรการเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหามึน และยาเสพติดอื่น ๆ ซึ่งกำลังแพร่ระบาดแทนมึนและหนักหน่วงกว่า อย่างเช่น เฮโรอีน รวมถึงการ ค้นหาวิธีการฟื้นฟูสภาพจิตใจและสมรรถภาพของชนบทที่สูงที่หันไปเสพติด ทำการสำรวจการใช้ สารเสพติดอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากมึน การกำหนดวิธีการบำบัดรักษาที่ถูกต้อง (มูลนิธิโครงการหลวง, 2536, ปปส., 2525)

ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา นโยบายป้องกันและปราบปรามยาเสพติดก็ยังไม่แตกต่างไป จากเดิม รัฐบาลโดยคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหามึนคั่งแห่งชาติดำเนินการเกี่ยวกับชาวเขา และการปลูกพืชเสพติดได้กำหนดแผนแม่บทเพื่อพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2531-2535 โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานชาวเขาในระดับชาติ ระดับภาค ระดับจังหวัดและอำเภอ เพื่อแก้ไขปัญหามึนคั่งบนพื้นที่สูง (สารล้านนา, 2532 : 14-17)

จากนั้นแผนแม่บทได้ถูกดำเนินการต่อเนื่องมาอีก 5 ปี (พ.ศ.2535-2539) แผนแม่บทดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่า ภาพตัวแทนมึน - ยาเสพติดและชนบทที่สูงไม่แตกต่างไปจากเดิม หากยังได้แผ่ขยายไปสู่ภาพตัวแทนอื่นๆ และสร้างองค์ความรู้ด้านอื่นๆ ด้วย ดังเช่น เนื้อหาที่ถูกลำ เสนออยู่ในแผนแม่บท ดังนี้

"...การประกอบอาชีพและการหาเลี้ยงชีพด้วยการทำไร่เลื่อนลอยและการปลูกฝิ่นก่อ ผลกระทบที่สำคัญต่อการบุกรุกทำลายป่า แหล่งต้นน้ำลำธารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม..."

"...การมีเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ค่านิยมความเชื่อถือ วัฒนธรรม ประเพณีที่แตกต่างกัน ไปจากคนส่วนใหญ่ ความยึดมั่นในเผ่าพันธุ์และชาตินิยมรู้สึกเป็นพลเมืองไทย ซึ่งมีผลประโยชน์ ร่วมกับคนส่วนใหญ่ เป็นจุดอ่อนสำคัญต่อการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ"

"ดังนั้น การแก้ไขปัญหามึนคั่งจะต้องลดและขจัดอิทธิพลของชนกลุ่มน้อยและพรรค คอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในหมู่ชาวเขา...ส่งเสริมการเผยแพร่ศาสนาพุทธในหมู่ชาวเขา เพื่อ เสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ ควบคุมดูแลการเผยแพร่ศาสนาในหมู่ชาว เขา ไม่ให้สร้างความแตกแยกในสังคมและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา" (สารล้านนา, 2532 : 14-17)

หรือในปัจจุบัน นโยบายความมั่นคงแห่งชาติดังกล่าวจะถูกกำหนดในแผนแม่บทในปีต่อไปก็ ยังคงกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชนบทที่สูง ดังเช่น เนื้อหาการประชุมสภาความมึน คั่งแห่งชาติดังกล่าว

"การประชุมผู้บริหารระดับสูงขึ้นที่โรงแรมมิดีกรีนฮิลล์ จ.เชียงใหม่ โดยมี พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรี และ รมว.กลาโหม เป็นประธาน โดยนายชัชฎาภย์ บุรุษพัฒน์ เลขาธิการ สมช. เปิดเผยว่า ปัญหากระทบความมั่นคงมีหลายเรื่อง ทั้งบุกรุกป่า ทำลายแหล่งน้ำ แรงงานเถื่อน การย้ายถิ่นฐาน รวมทั้งการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะปัญหายาเสพติด หมู่บ้านตามชายแดนบนพื้นที่สูงกลายเป็นแหล่งพักของยาเสพติด เป็นแหล่งธุรกิจนอกกฎหมายที่สำคัญ ดังนั้น เมื่อแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติด บนพื้นที่สูงฉบับที่ 2 ประจำปี 2540-2544 กำลังจะสิ้นสุดลง จึงต้องหาแนวทางแก้ไขเพื่อบรรจุในแผนปี 2545-2549 เป็นฉบับที่ 3 ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ขณะนี้ประชากรชาวเขาเพิ่มขึ้นอย่างน่าวิตก โดยเฉพาะเผ่าม้ง มีประชากรกว่า 2 แสนคน บางกลุ่มร่ำรวยในทางไม่ถูก และยังขยายอิทธิพล ราชการดูแลไม่ทั่วถึง เพราะมัวแต่นั่งอยู่ในกรุงเทพฯ ที่ผ่านมานหน่วยงานท้องถิ่นโยนเรื่องให้ทหารตลอด" (ไทยรัฐ, 2545)

นโยบายการแก้ไขปัญหาคาเฟอีนและยาเสพติด โครงการพัฒนาต่างๆ การสร้างกลุ่มมืออาชีพ ผู้เชี่ยวชาญจากองค์กร สถาบันที่ผลิตความรู้ ทำการจัดระเบียบความรู้ อย่าง ปปส. การคิดค้นการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ อย่างการตรวจจับต้นฝิ่นจากดาวเทียม ได้ดอยก้าและผลิตซ้ำภาพตัวแทนฝิ่น - ยาเสพติดกับชาวม้งและชนบนที่สูงในชุดวาทกรรมฝิ่นเพื่อกักขังอัตลักษณ์ของชาวม้งเอาไว้ โดยมีกลไกปฏิบัติการทางภาษาจากการสร้างกลุ่มมืออาชีพและสถาบันผลิตความรู้ภายใต้การมองปัญหาในทางเทคนิคเพื่อให้รัฐมีความชอบธรรมในการขึ้นไปเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวม้งและชนบนที่สูง トラบโดที่ภาพของผู้เชี่ยวชาญด้านยาเสพติดและความเป็นมืออาชีพของการปราบปรามยาเสพติดยังดำรงอยู่และสามารถพัฒนาต่อไปได้เรื่อยๆ ภาพตัวแทนฝิ่น - ยาเสพติดของชาวม้งและชนบนที่สูงก็จำเป็นต้องเป็น"ภาพคู่ขนาน" กับภาพของมืออาชีพและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเป็นเครื่องมือของกลุ่มมืออาชีพให้ได้ทำการพัฒนาต่อไป

5.5 สรุป

กระบวนการกักขังอัตลักษณ์ชาวม้งเป็นผลมาจากการสร้างภาพตัวแทนและชุดนิยามความหมายที่เกิดขึ้นในบริบททางการเมืองเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำกับกลุ่มชาติพันธุ์ม้งซึ่งเป็นกลุ่มผู้ด้อยอำนาจ

ภายหลังจากฝิ่นเปลี่ยนเป็นยาเสพติดและกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ฝิ่นได้เริ่มต้นกลายเป็นสิ่งแบ่งแยกความแตกต่างและสร้างความเป็นอื่นระหว่างรัฐและกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำกับชาวม้งและชนบนที่สูง กลุ่มวัฒนธรรมครอบงำได้สร้างภาพตัวแทนและนิยามความหมายในระดับแรก

ที่เป็นมายาภาพกำหนดนิยามความหมายอัตลักษณ์ของชาวม้งเอาไว้อย่างเป็นแก่นสารนิยมด้วยการขนานนามว่าใครเป็นอย่างไร เช่น เรื่องราวของชาวม้งกับฝิ่นซึ่งเป็นยาเสพติดในบริบทที่ฝิ่นกลายเป็นพืชยาเสพติด การเป็นคอมมิวนิสต์ทำลายความมั่นคงแห่งชาติในบริบทความขัดแย้งทางการเมือง และการทำลายป่าในบริบทการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

จากนั้น ภาพตัวแทนที่เป็นมายาภาพได้เริ่มหลอมรวมเป็นเรื่องเล่าความแปลกแตกต่าง (Group Fantasy) ที่ซ้อนทับกันเกี่ยวกับชีวิตชาวม้ง มีการสร้างทฤษฎีจำแนกแยกแยะให้เห็นสารัตถะทางอัตลักษณ์ของชาวม้ง มีการนำเอาความรู้บางชุดไปจัดการกับความจริงในกระบวนการนิยามความหมายเพื่อสร้างภาพ “ความเป็นคนอื่น” (the Other) เช่น เรื่องเล่าว่าด้วยเรื่องคนติดยา การทำลายป่าและความมั่นคง ว่าด้วยคนใจ ไร้การศึกษาและสกปรก เมื่อเรื่องเล่าของชาวม้งได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกทั้งด้วยความเคยชินหรือด้วยเหตุผลอื่นๆ ภาพตัวแทนที่เป็นมายาภาพจะเริ่มกลายเป็น “ภาพตัวแทนทางการเมือง” ว่าด้วยความเป็นคนอื่นของชาวม้งที่ถูกแปลงเข้าสู่ รูปแบบแห่งอุดมการณ์ หรือ Ideology of Form ของผู้คนในสังคมทั่วไปที่ยอมรับเป้าหมายและยุทธวิธีการต่อสู้ทางการเมืองและกลายเป็นแนวคิดครอบงำของสังคมที่สังคมใหญ่เชื่อและยอมรับอย่างนั้น

โดยภาพตัวแทนหลักๆ เกี่ยวกับฝิ่นและความเป็นม้งที่ถูกแปลงเข้าสู่รูปแบบแห่งอุดมการณ์ของคนในสังคมทั่วไปได้เริ่มต้นจากฝิ่น แต่ต่อมาได้ขยายไปสู่ภาพตัวแทนอื่นๆ ซึ่งมีภาพตัวแทนหลักๆ 3 ภาพในบริบทเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาและซ้อนทับรวมกันเป็นภาพลักษณ์ชาวม้งในปัจจุบัน คือ ภาพแรก ฝิ่นถูกเชื่อมโยงกับชาวม้งในฐานะผู้ปลูกเสฟและค้าฝิ่นซึ่งเป็นยาเสพติด ในบริบทที่ฝิ่นกลายเป็นยาเสพติดผิดกฎหมาย ภาพที่สอง คือ ม้งซึ่งเป็นชาวเขาที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางการเมืองในบริบทความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างคอมมิวนิสต์กับเสรีนิยม และภาพสุดท้ายซึ่งมีสองด้าน คือ ในบริบทของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ม้งซึ่งเป็นชาวเขามีภาพของวัฒนธรรมและระบบการผลิต การทำไร่ฝิ่นที่ทำลายสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ขณะที่ภาพอีกด้านในบริบทที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเฟื่องฟูและถูกตั้งเป้าหมายดึงเงินเข้าประเทศ ชาวม้งและรูปแบบวัฒนธรรมภายนอกของม้ง เช่น การแต่งกาย ไร่ฝิ่น คือ สินค้าทางวัฒนธรรมที่ถูกแสดงเพื่อขายให้กับนักท่องเที่ยว

ในกระบวนการสร้างภาพตัวแทนและชุดนิยามความหมายฝิ่นเป็นหนึ่งในปฏิบัติการทางภาษาของรัฐและกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำที่ได้สร้างชุดความรู้บางชุดเพื่อนำไปจัดการกับความจริงในการนิยามความหมายอัตลักษณ์ด้วย ชุดความรู้ถูกกระทำการผ่านกลไกต่างๆ ของรัฐในการกำหนดนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับฝิ่นและชนบทที่สูงผ่านการพัฒนา การสร้างและขยายองค์

ความรู้เกี่ยวกับผืนผ่านสถาบันความรู้ สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน ตลอดจนการสร้างความเป็น "มืออาชีพ" ที่เชี่ยวชาญเรื่องผืน การกำจัดผืนและยาเสพติดเพื่อตอกย้ำชุดนิยามความหมายให้ดำรงอยู่และให้กลายเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง

"ความเป็นมืออาชีพ" ได้กลายเป็น "การเมืองเรื่องความรู้" มากกว่าจะให้ความสำคัญกับปัญหาด้านอื่นๆ ดังนั้น ปัญหาคอมมิวนิสต์จึงถูกมองว่าเป็นปัญหาเรื่องความแตกต่างที่แก้ไขได้ด้วยการสร้างความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว ส่วนปัญหาผืนถูกมองว่าเป็นเพียงปัญหาทางการเกษตรที่แก้ไขด้วยเทคนิคความรู้ ดังเช่น การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต เปลี่ยนพืชที่ผลิต ส่งเสริมรายได้จากการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนผืน พัฒนาความเจริญเข้าสู่หมู่บ้าน สร้างความสัมพันธ์ทางจิตใจให้รักชาติ

เมื่อสถาบันและมืออาชีพด้านยาเสพติดยังดำรงอยู่และยังพัฒนาต่อไปได้เรื่อยๆ ภาพตัวแทนผืนและยาเสพติดของชาวม้งและชนบนที่สูงก็จำเป็นต้องเป็น "ภาพคู่ขนาน" กับภาพของมืออาชีพในชุดวาทกรรมนี้เพื่อเป็นเครื่องมือของกลุ่มมืออาชีพให้ได้พัฒนาต่อไป

บทที่ 6

การตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

“ถ้าฝันไม่ดีจริง ทำไมหมอในโรงพยาบาลถึงไม่เลิกใช้
พอม้งใช้ฝันเป็นยารักษา ก็มาไล่จับม้ง ทำไมไม่ไปไล่จับหมอในโรงพยาบาลบ้าง”

“นูกิ” แห่งบ้านแทนธรรม (2542)

ภาพตัวแทนจากภาพลักษณะฝันที่ขยายไปสู่ภาพลักษณะอื่นๆ 3 ภาพหลักในบริบทยุคสมัยและเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ คือ ภาพแรก ฝันเชื่อมโยงกับชาวม้งในฐานะผู้ปลูก เสพและค้าฝันซึ่งเป็นยาเสพติด ในบริบทที่ฝันกลายเป็นยาเสพติดผิดกฎหมาย ภาพที่สอง คือ ม้งซึ่งเป็นชาวเขาที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติในบริบทความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างคอมมิวนิสต์กับเสรีนิยม และภาพสุดท้ายซึ่งมีสองด้าน คือ ม้งซึ่งเป็นชาวเขามีวัฒนธรรมและระบบการผลิต ไร่ฝิ่นทำลายสิ่งแวดล้อมในบริบทของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ขณะที่ภาพอีกด้าน ม้งและวัฒนธรรมภายนอกของม้งคือ สินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อขายให้กับการท่องเที่ยวในบริบทเศรษฐกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเฟื่องฟู

ภาพลักษณะและชุดนิยามความหมายของรัฐและวาทกรรมครอบงำทั้ง 3 ภาพหลักนี้ได้ทับซ้อนกันและกักขังอัตลักษณ์ของชาวม้งเอาไว้อย่างเป็นแก่นสารนิยมผ่านกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ซึ่งหยั่งรากลึกลงสู่ระดับรูปแบบแห่งอุดมการณ์ของคนในสังคมทั่วไปในปัจจุบันตามที่เสนอไปในบทที่ 5

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันในบริบทที่สถานะของรัฐและอุดมการณ์รัฐชาติถูกท้าทายจากกระแสความคิดและการเรียกร้องในประเด็นสิทธิชุมชน สิทธิมนุษยชนและการเมืองนิเวศ ซึ่งเกิดขึ้นในเวทีระดับข้ามชาติ กระแสความคิดนี้ถูกเชื่อมโยงกับความเป็นชาติพันธุ์และการเปิดพื้นที่ทางสังคมเพื่อนิยามอัตลักษณ์และต่อรองกับการครอบงำจากอำนาจรัฐ ในบริบทเช่นนี้ ได้เปิดช่องว่างให้ชาวม้งและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้กระทำการตอบโต้ต่อชุดวาทกรรมครอบงำเพื่อปลดปล่อยตัวเองออกจากพันธนาการแห่งการกักขัง

ในบทนี้ เนื้อหาหลักจึงต้องการนำเสนอปฏิบัติการของชาวม้งในปัจจุบันต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ที่หยั่งรากลึกลงสู่ระดับอุดมการณ์ของคนในสังคมทั่วไป ซึ่งปฏิริยาดังกล่าวนี้นี้ทั้งการตอบโต้ของชาวม้งและการปรับเปลี่ยนที่สอดคล้องไปกับวาทกรรมครอบงำซึ่งเกิดขึ้นในหลากหลาย

หลายรูปแบบเพื่อเป็นการปฏิเสธอำนาจรัฐ การป้ายสีและแสดงการวิพากษ์วิจารณ์ต่อชุดวาทกรรมครอบงำ อย่างไรก็ตาม ในที่นี้ การตอบโต้ มิได้หมายถึงการกระทำการอย่างตรงไปตรงมาโดยใช้กำลังต่อสู้หรือปฏิเสธอำนาจในทางใดทางหนึ่ง หากแต่เป็นการตอบโต้ที่เกิดขึ้นในรูปแบบอันหลากหลาย ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสถานการณ์และบริบทความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่จำต้องต่อรองกับอำนาจรัฐและกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำ

6.1 ผืนในชุมชนม้งบ้านแทนธรรมปัจจุบัน

เมื่อลมหนาวมาเยือนชาวม้งบ้านแทนธรรมอีกครั้งในปีนี้ ลมหนาวได้ย่ำเตือนให้นึกถึงดอกฝิ่นที่บ้านสะพรั่งบนยอดดอย ดอกฝิ่นเหล่านี้ต่างรอให้พวกเขากรีดน้ำยางฝิ่นดิบคอยทำพ้อค้าต่างแดนเดินทางขึ้นมารับซื้อฝิ่นยังไร้ของตน

ในปัจจุบันบริเวณรอยต่อบนภูเขาชายแดนเขตไทย-ลาว ห่างไกลจากชุมชนม้งบ้านแทนธรรมไปประมาณหนึ่งชั่วโมงเดินเท้า เพียงข้ามเขตรอยต่อของเส้นเขตแดนประเทศ เราจะเห็นแปลงฝิ่นขนาดใหญ่ละลานตาตามแนวภูเขาโอบรอบ ฝิ่นเหล่านี้ถูกปลูกในผืนดินซึ่งครั้งหนึ่งชาวม้งบ้านแทนธรรมเคยเป็นเจ้าของ แต่ในปัจจุบันผืนดินเหล่านี้ได้เปลี่ยน "สิทธิการครอบครอง" ไปอยู่ในมือของชาวม้งเผ่าลาวซึ่งส่วนหนึ่งเป็นญาติพี่น้องม้งบ้านแทนธรรมด้วยเหตุผลของเส้นเขตแดนและสงครามบนภูเขาเมื่อสามสิบปีที่ผ่านมา

แม้ว่าภายในชุมชนม้งบ้านแทนธรรมปัจจุบันได้หยุดการปลูกฝิ่นเป็นแปลงขนาดใหญ่เพื่อขายพร้อมกับเปลี่ยนระบบการผลิตไปเป็นสวนผลไม้ เช่น ท้อ ลิ้นจี่ มะม่วง และปลูกพืชเศรษฐกิจตามโครงการส่งเสริมของรัฐ แต่การปลูกฝิ่นเป็นแปลงขนาดใหญ่เพื่อการค้ายังคงเกิดขึ้นนอกหมู่บ้านและนอกพรมแดนประเทศ ซึ่งเดินข้ามเขาไปไม่ไกลจากหมู่บ้านมากนัก

นอกพรมแดนนี้ ชาวม้งในเขตชายแดนเผ่าลาวและชาวลาวบางส่วนได้ตั้งหมู่บ้านทำการเกษตรด้วยพืชหลัก 3 ชนิดคือ ข้าว ข้าวโพด และปลูกฝิ่นเป็นแปลงขนาดใหญ่เพื่อการค้าเชิงพาณิชย์ โดยมีพื้นที่ประมาณ 1,500 ไร่ ผลิตฝิ่นดิบได้ปีละ 3,000 - 6,000 จ้อยส์ (4,800-6,400 กิโลกรัม)

หากเปรียบเทียบระบบการผลิตฝิ่นของชาวม้งเผ่าลาวในปัจจุบันอาจไม่แตกต่างไปจากระบบการผลิตฝิ่นของชุมชนม้งบ้านแทนธรรมในยุคที่ทำการผลิตฝิ่นเป็นพืชการค้าเชิงพาณิชย์เมื่อหลายสิบปีก่อน ภายในไร่ฝิ่นเผ่าลาว ยังพบความหลากหลายของพันธุ์พืชผักพื้นบ้าน ระบบการจัดการแรงงาน และการจัดการที่ดินบนพื้นฐานความรู้พื้นบ้านและวิถีวัฒนธรรมชาวม้ง

"ในไร่ฝิ่นที่ฝังลาว ยังมีผักกาดพื้นบ้านแทบทุกชนิด ผักกาดเขียว ผักกาดขาว ผักกวางตุ้ง กะหล่ำปลี คะน้า ผักลั่นงู ผักชี ผักผ้าชี๊ว ผักปล้ำ(ต)จ้อ (ผักที่ใบมีลักษณะเป็นมัน) ผักดอยช้าง ผักชี ผักชีฝอย มันเทศแดง มันเทศขาว มันฝรั่ง หัวไชเท้า (ลั่วปี้) ถั่วลันเตา ถั่วแขก มะเขือเครือ (เต้าเป่าวหรือฟักแม้ว) ฟักหม่นที่มีรสชาดีดี"

เมื่อชาวมังบ้านแทนธรรมเดินทางมาเยี่ยมเยียนญาติยังฝังลาวก็มักเก็บพืชผักติดไม้ติดมือกลับบ้านเสมอ บ้างก็ขอเมล็ดพันธุ์ผัก หรือหากต้องการปลูกฝิ่นเพื่อประโยชน์เล็กๆน้อยๆ ก็สามารถหาเมล็ดพันธุ์ฝิ่นได้จากหมู่บ้านชาวมังบริเวณนี้

เมื่อถึงฤดูหนาว เราจะเห็นดอกฝิ่นเบ่งบานไปทั่วดอยในดินแดนฝังลาว หากดอกฝิ่นดอกใดทิ้งกลีบใบร่วงหล่น นั่นเป็นสัญญาณให้รู้ว่า ใกล้ถึงเวลาแห่งการเก็บเกี่ยวพืชผลเพื่อขายให้แก่อำเภอที่ต่างมาและล่อเดินทางมารับซื้อฝิ่นยังหมู่บ้านในพรมแดนฝังลาว

ระบบเศรษฐกิจการค้าขายฝิ่นเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอทุกๆ ปีภายหลังดอกฝิ่นร่วงโรยและผลผลิตฝิ่นดิบออกสู่ท้องตลาด พ่อค้าที่รู้จักมักคุ้นต่างเดินทางไปรับซื้อฝิ่นยังหมู่บ้านชาวมังฝังลาว ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าจากฝังไทย โดยสามารถแบ่งกลุ่มพ่อค้าที่มารับซื้อฝิ่นออกเป็น กลุ่มแรก คือ กลุ่มพ่อค้ารายใหญ่ที่เข้าไปรับซื้อฝิ่นในหมู่บ้านเพื่อลักลอบนำฝิ่นดิบออกไปขายยังชายแดนจังหวัดตาก สระบุรี จากนั้นนำไปผ่านกระบวนการกลั่นเป็นเฮโรอีนออกขายยังต่างประเทศ ส่วนอีกกลุ่ม คือ พ่อค้ารายย่อยจาก "ร้านขายของชำ" ทั่วไปตามหมู่บ้านต่างๆ ทั้งในฝังไทยและฝังลาวที่มักจะมารับซื้อฝิ่นรายละประมาณ 1-2 กิโลกรัมแล้วนำไปปั่นขายให้กับกลุ่มลูกค้ารายย่อยในหมู่บ้านตลอดทั้งปีเพื่อการดำรงชีพเล็กๆ น้อยๆ และกลุ่มสุดท้าย คือ ลูกค้ารายย่อยทั่วไปที่ขึ้นไปซื้อฝิ่นดิบเพื่อนำไปบริโภคหรือขายต่อเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยกลุ่มพ่อค้าร้านขายของชำและกลุ่มลูกค้ารายย่อยมักไปซื้อฝิ่นดิบยังตลาดชายแดนไทย-ลาวในราคาตามท้องตลาดชดละ 60-70 บาท

ภายในชุมชนมังบ้านแทนธรรมไม่พบว่า มีพ่อค้ารับซื้อฝิ่นรายใหญ่ ยกเว้นพ่อค้าจากร้านขายของชำและกลุ่มชาวบ้านรายย่อยที่หาซื้อฝิ่นดิบในตลาดและข้ามแดนไปยังฝังลาวเพื่อนำมาขายหรือบริโภคเอง อย่างไรก็ตาม บนความสัมพันธ์ที่ชาวมังบ้านแทนธรรมกับชาวมังฝังลาวบางส่วนเป็นญาติพี่น้องกัน จึงพบว่า มีชาวมังบ้านแทนธรรมจำนวนหนึ่งเดินทางข้ามเขตแดนไปยังฝังลาวเพื่อไปช่วยทำไร่ แลกเปลี่ยนหรือรับจ้างเป็นแรงงานกรีดยางในช่วงเดือนธันวาคม-มกราคมของทุกปี โดยผู้ที่ข้ามแดนไปเป็นแรงงานแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มแรก เป็นกลุ่มลูกหลานชาวมังในหมู่เครือญาติที่แต่งงานระหว่างชาวมังฝังไทยกับฝังลาว กลุ่มคนเหล่านี้มักไปแลกเปลี่ยนแรงงานเพื่อช่วยกันทำไร่ฝิ่น โดยได้รับค่าแรงเป็นฝิ่นหนัก 2 ชีดต่อวันหรือประมาณ 120-140 บาท

ภาพที่ 5 ไร่ฝิ่นฝ่งลาว

(ราคาขายผืนดิบในท้องตลาดบนภูเขาในพื้นที่ดังกล่าวคิดละ 60 - 70 บาท) ส่วนกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มคนติดฝิ่น ได้รับค่าแรงเป็นผืนจำนวน 2 ชิดหรือประมาณ 120 - 140 บาท เมื่อเสร็จจากการกรีดยืนในช่วงเดือนธันวาคมจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ชาวบ้านที่รับจ้างกรีดยืนจะกลับไปทำไร่ที่ฝั่งไทยในช่วงต้นฤดูฝนต่อไป

6.2 ปฏิบัติการต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ของชาวม้ง

นับตั้งแต่ฝิ่นได้กลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ภาพลักษณ์ฝิ่นได้กลายเป็นยาเสพติด เจ้าหน้าที่รัฐได้เข้าไปดำเนินการปราบปรามจับกุมชาวม้งบ้านแทนธรรมและชนบทที่สูงเพื่อตอบสนองต่อกฎหมายและนโยบายดังกล่าว ในเวลาต่อมา ในช่วงความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐบาลไทย สหรัฐอเมริกากับพรรคคอมมิวนิสต์ ภาพลักษณ์ฝิ่นกับชาวม้งในฐานะผู้ปลูก เสพและค้ายาเสพติดได้ถูกนำเสนอมากขึ้นเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางการเมือง ชาวม้งถูกจับตามากขึ้นบนภูเขาในฐานะชาวเขาผู้อยู่ในพื้นที่เสี่ยงต่อภัยความมั่นคงแห่งชาติ ภาพลักษณ์ฝิ่นได้ทำให้รัฐบาลไทยมีความชอบธรรมในการดำเนินนโยบายต่อชาวม้งในการอพยพชาวม้งและชนบทที่สูงลงจากภูเขา เปลี่ยนระบบการผลิต ให้การศึกษา สร้างความกลมกลืนกับคนไทยทั่วไป

อย่างไรก็ตาม ในอดีตที่ผ่านมา ทั้งภาพลักษณ์ฝิ่นและภาพลักษณ์ชาวม้งที่ถูกเชื่อมโยงกับยาเสพติดและความมั่นคงของชาติ ได้ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวม้งกับเจ้าหน้าที่รัฐ ในหลายครั้งหลายคราในอดีต ทั้งจากพื้นที่บ้านแทนธรรมและจากเหตุการณ์อื่นๆ ทั่วเขตภาคเหนือตอนบน ความขัดแย้งดังกล่าวเกิดขึ้นจากกรณีเจ้าหน้าที่รัฐอ้างกฎหมายฝิ่นที่เป็นยาเสพติดเข้าไปรื้อไถ่มชู่ชาวบ้านด้วยการเก็บ "ส่วยฝิ่น" บางคราปัญหาคความขัดแย้งได้นำไปสู่ความรุนแรง มีการเผาหมู่บ้าน ทำร้ายร่างกายจนถึงแก่ชีวิต ซึ่งในอดีต ชุมชนม้งได้แสดงปฏิบัติการต่อการใช้อำนาจในทางมิชอบโดยการตอบโต้เจ้าหน้าที่รัฐโดยตรงไปตรงมาด้วยการจับอาวุธขึ้นสู้กับเจ้าหน้าที่รัฐ บ้างก็หนีเข้าป่าไปร่วมกับขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์ หรือหนีเข้าป่าเพื่อนำฝิ่นไปช้อน ดังเช่นกรณีตัวอย่างการจับอาวุธขึ้นสู้กับเจ้าหน้าที่รัฐ หรือการนำฝิ่นไปช้อนในป่าของชุมชนม้งบ้านแทนธรรม การหลบหนีเข้าป่าไปเป็นคอมมิวนิสต์ของเล่าไทและครอบครัว

ในปัจจุบันปฏิบัติการต่อภาพลักษณ์หลักๆ ทั้ง 3 ภาพ คือ ภาพฝิ่นกับชาวม้งที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ภาพชาวม้งกับความมั่นคงและภาพชาวม้งกับการทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งกลายเป็นภาพลักษณ์ที่กักขังอัตลักษณ์ของชาวม้งบ้านแทนธรรมเอาไว้ต่างเกิดขึ้นในหลากหลายรูปแบบที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐและวาทกรรมครอบงำกับกลุ่มผู้กระทำ (Actor) ต่างๆ ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่มีความแตกต่างหลากหลายทางชนชั้นและวัยซึ่งข้ามกาลเวลาและ

เลื่อนไหลไปตามประสบการณ์การเรียนรู้ เงื่อนไข สภาวะการณ์และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้กระทำแต่ละกลุ่มของชาวม้งได้เลือกแสดงปฏิกิริยาต่อการกักขังอัตลักษณ์ในรูปแบบต่างๆ โดยสามารถจำแนกได้ 2 แบบ คือ การตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์และวาทกรรมครอบงำ กับ การปรับเปลี่ยนตัวเองให้สอดคล้องกับรัฐและวาทกรรมครอบงำ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.2.1 การตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์

การตอบโต้ต่อภาพลักษณ์ชาวม้งที่ถูกเชื่อมโยงกับฝิ่นซึ่งเป็นยาเสพติดในอดีตนั้น ชาวม้งมักจะตอบโต้ด้วยการดื้อแพ่งและการต่อสู้โดยตรงไปตรงมา ดังเช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านแทนธรรมและบางหมู่บ้านในเขตภาคเหนือตอนบน ในหมู่บ้านแทนธรรม จากหลายครั้งหลายคราที่เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาในหมู่บ้านเพื่อตรวจจับฝิ่น และบางครั้งก็เก็บส่วยฝิ่น โดยที่ชาวบ้านเกิดความไม่แน่ใจในการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้ชาวม้งบ้านแทนธรรมเลือกที่จะนำฝิ่นเข้าไปหลบซ่อนในป่าเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า หรือหนีบปิ่นขึ้นสู้กับเจ้าหน้าที่รัฐ เมื่อพบว่าเจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้จับเฉพาะฝิ่นเท่านั้น แต่หนีบฉวยข้าวของอื่นๆ ไปด้วยดังข้อมูลที่น่าเสนอไปในบทที่ 4 นอกจากนี้ ชาวม้งหลายคนในบ้านแทนธรรมเลือกไปเป็นคอมมิวนิสต์ก็ด้วยเหตุผลของการถูกเอาเปรียบจากเจ้าหน้าที่รัฐด้วยหวังว่า แนวคิดใหม่ๆ ที่ถูกเอ่ยถึงจากพรรคคอมมิวนิสต์จะสามารถต่อสู้กับการถูกรังแกดังกล่าวหรือมีชีวิตที่ดีกว่าได้ หรือในบางกรณี จากหมู่บ้านอื่นๆ ดังเช่น ในจังหวัดเชียงรายที่เกิดความรุนแรงมีการเผาหมู่บ้าน ชาวม้งทั้งหมู่บ้านอพยพหนีการเก็บส่วยฝิ่นของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น

ขณะที่การตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะภาพลักษณ์ชาวม้งกับฝิ่นซึ่งเป็นยาเสพติด ซึ่งจากการศึกษาพบว่า สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ 1. ระดับชุมชน และ 2. ระดับปัจเจก โดยมีรายละเอียดที่น่าเสนอดังนี้

ระดับแรก การตอบโต้ในชีวิตประจำวันระดับชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นใน 3 ลักษณะคือ การตอบโต้ของหมอยาพื้นบ้านในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐและวาทกรรมครอบงำ, การตีความใหม่เรื่องฝิ่นนางสาวฝิ่นของหมอผีพื้นบ้าน และการดื้อแพ่งเพิกเฉยของชาวบ้านที่ใช้ฝิ่นเป็นยา

ลักษณะแรก หมอยาพื้นบ้านกับการวิพากษ์รัฐและวาทกรรมครอบงำ ในวิถีคิดและวิถีปฏิบัติของ “นุ๊ก” หมอยาพื้นบ้านของชาวม้งบ้านแทนธรรมทุกวันนี้ยังคงดำรงรักษาความรู้พื้นบ้านด้านการรักษาพยาบาล โดยการใช้ฝิ่นในการรักษาพยาบาลชาวม้งตามความรู้ดั้งเดิม ซึ่งแบ่งออกเป็น การใช้เป็นตัวยาโดด ๆ ที่เน้นการสูบเพื่อใช้คว้นรักษาอาการปวดกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น ปวดหัวกับการใช้ฝิ่นผสมผสมกับวิธีการรักษาแบบอื่นๆ เช่น การรักษาแผลกระดูกหัก เป็นต้น

ในปัจจุบัน หมอยาภูิกิ จึงยังคงปลูกฝิ่นในที่ดินของตัวเองและนำฝิ่นที่ปลูกนั้นมาเป็นยารักษาคนอื่น ๆ แต่เนื่องจากการปลูกฝิ่นในปัจจุบันเป็นสิ่งผิดกฎหมาย หน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะตำรวจตระเวนชายแดนที่ดูแลพื้นที่ดังกล่าว ได้ขึ้นมาตรวจสถานการณ์และพบว่า มีพื้นที่ปลูกฝิ่นเป็นหย่อม ๆ ของชาวม้งบ้านแทนธรรม รวมทั้งของหมอยา “ภูิกิ” ด้วย ไร่ฝิ่นของชาวบ้านและหมอยาจึงถูกตัดเกือบทุกปี แต่บางปีโชคดีไม่ถูกตัด เพราะนโยบายรัฐไม่เข้มงวด ซึ่งในปีนั้นก็จะได้ยาเก็บเอาไว้ใช้

ภูิกิบอกว่า “ยังคงปลูกทุกปี เป็นแปลงเล็ก ๆ เพื่อสูบเองและใช้ผสมเป็นยาเวลาที่มีชาวบ้านมาขอให้รักษา เจ็บหรือปวดตามที่ต่าง ๆ บางคนปวดท้องมาก แต่หาสาเหตุไม่ได้ ลองกินยาดูแล้วยังไม่หาย ถ้ามาหาก็จะให้ลองสูบฝิ่นที่ปลูกเองสัก 3 บ้องก็จะดีขึ้น”

หมอยา “ภูิกิ” จึงยังคงใช้ฝิ่นรักษาอาการเจ็บป่วยของชาวบ้านที่แวะเวียนมาให้รักษาตามวิธีการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน โดยใช้ฝิ่นที่ปลูกเองมากกว่าหาซื้อตามตลาดการค้าชายแดน

“ฝิ่นสมัยนี้ถ้าจะหาซื้อเองก็กลัวว่าจะไม่คุ้มเพราะมีราคาแพงและยังมีส่วนผสมของสารชนิดอื่นๆ มาก เป็นยาที่ไม่บริสุทธิ์เหมือนปลูกเอง”

เมื่อการแพทย์แผนใหม่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีโรงพยาบาล สถานือนามัย และยารักษาโรคอันหลากหลายภายในชุมชน สถานการณ์เหล่านี้ได้สร้างความขัดแย้งและเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนอย่างรวดเร็ว แต่ระบบการแพทย์พื้นบ้านก็ไม่ได้หยุดนิ่งไปกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว หากได้ทำการปรับเปลี่ยนเพื่อดำรงสถานะและปรับประยุกต์เทคนิควิธีการรักษา มีการตีความผลิตซ้ำและวิพากษ์วิจารณ์การแพทย์แผนใหม่ได้เสมอ โดยเฉพาะในโรคบางโรคที่การแพทย์แผนใหม่ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ (ยศ, 2542) ระบบการแพทย์แผนใหม่ที่มีจุดบอดถือเป็นช่องว่างระหว่างการแพทย์พื้นบ้านกับการแพทย์สมัยใหม่ที่เปิดโอกาสให้หมอยาซึ่งสืบทอดความรู้พื้นบ้านมาจากบรรพบุรุษได้ดีความและวิพากษ์วิจารณ์ (Social Commentary) (Turner, 1980) การแพทย์แผนใหม่ที่หยิบยืมความรู้ของชาวม้งไปใช้

“ภูิกิ” หมอยาพื้นบ้านของบ้านแทนธรรม ซึ่งยังคงนำฝิ่นมาใช้ในการรักษาโรคบอกว่า

“ถ้าการแพทย์สมัยใหม่ก้าวหน้าก็ควรจะล้มเลิกการใช้ฝิ่นไปได้แล้ว และคนม้งยีนดีที่ไม่ปลูกฝิ่นอีก แต่อยากถามว่า ยาดี ๆ ของหมอสมัยใหม่ ก็เอาฝิ่นไปสกัดทำยาใช้ใหม่ นั่นยอมรับว่า ฝิ่นดีและเป็นยาใช้ใหม่ ทำไมพอคนม้งใช้ฝิ่นเป็นยาบ้าง ถึงมาห้ามคนม้งไม่ให้ใช้ ถ้าฝิ่นไม่ดีจริงทำไมหมอในโรงพยาบาลถึงไม่เลิกใช้ พอม้งใช้ฝิ่นเป็นยารักษา ก็มาไล่จับม้ง ทำไมไม่ไปไล่จับหมอในโรงพยาบาลบ้าง”

ในสถานการณ์ความขัดแย้งและมีช่องว่างระหว่างการแพทย์แผนใหม่กับการแพทย์พื้นบ้าน หมอยาพื้นบ้านได้วิพากษ์วิจารณ์การแพทย์แผนใหม่และอำนาจรัฐที่แสดงถึงการเลือกปฏิบัติ

ต่อคนบางกลุ่มอย่างชัดเจน การวิพากษ์วิจารณ์ของหมอยาพื้นบ้าน คือ การแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกอัดอั้นคับข้องใจเพื่อสะท้อนภาพความขัดแย้งให้เป็นที่เข้าใจ ทำการวิพากษ์หลักการและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ขัดแย้งต่อความเข้าใจของชุมชนและเพื่อไม่ยอมถูกครอบงำจากภายนอก ขณะเดียวกันก็ให้โอกาสในการดำรงไว้ซึ่งความเป็นตัวตนของตัวเองด้วย

ลักษณะที่สอง การตีความใหม่ “ผีก้อก้าแย่ง” ของหมอยาพื้นบ้าน ดำเนินเรื่อง “ผีก้อก้าแย่ง” หรือผีนางสาวผีที่ถูกเล่าขานกันตั้งแต่อดีตนั้น ในปัจจุบัน เมื่อชาวม้งบ้านแทนธรรมไม่ได้ปลูกผีเป็นแปลงขนาดใหญ่อีก ชาวม้งจึงไม่ได้ทำพิธีกรรม “ผีเหย่ง-เป้าเหย่ง” ต่อผีก้อก้าแย่ง เพื่อขอให้ดอกผีนั้นแตกดอกงาม แต่ตำนานผีก้อก้าแย่งยังคงถูกเล่าสืบต่อกันในกลุ่มคนที่สูบฝิ่นและลูกหลานในชุมชนม้งบ้านแทนธรรม

อย่างไรก็ตาม ตำนาน “ผีก้อก้าแย่ง” นี้ กลับยังมีความสำคัญต่อ “ปั้งกิ” หมอยาของชุมชนม้งบ้านแทนธรรม ซึ่งเป็นหมอยาผู้อาวุโสของหมู่บ้านและเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมของชุมชน

ปั้งกิเล่าว่า ตนเองยังคงนับถือ “ผีก้อก้าแย่ง” หรือผีนางสาวผีอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากผีนางสาวผีหรือผีก้อก้าแย่งเป็นผู้ให้พลังแก่หมอยาในการเดินทางไปสู่โลกแห่งวิญญาณ โลกที่ตามความเชื่อของชาวม้งมีเพียงหมอยา ซึ่งเป็น “ตัวแทน” ที่สามารถเดินทางเข้าไปถึงโลกนั้นด้วยพลังบางอย่างเพื่อเข้าไปเจรจาเรื่องความเป็นความตายหรือเรียกวิญญาณของชาวม้งที่กำลังออกไปเดินทางให้กลับออกมาจากโลกแห่งนั้น

ปั้งกิ หมอยาแห่งบ้านแทนธรรมเล่าว่า “การสูบฝิ่นของเขาคือไปเพื่อให้ผีก้อก้าแย่งหยิบยื่นพลังให้แก่ตัวเก่าเพื่อเดินทางไปให้ถึงโลกแห่งวิญญาณ จากนั้น “ซียี” ผีที่ใหญ่ที่สุดของหมู่บ้านจะช่วยจัดการปัญหาต่าง ๆ ในโลกแห่งวิญญาณได้สำเร็จ หากเขาไม่ได้สูบฝิ่น จะทำให้ผีก้อก้าแย่งไม่มาหาและทำให้เขาไม่มีพลังกำลังในการขี่ม้าทรงไปสู่รบกับวิญญาณร้ายในอีกโลกหนึ่งได้”

ดังนั้น ปัจจุบันนี้ ก่อนที่หมอยาปั้งกิจะประกอบพิธี “อวนเน้ง” ซึ่งเป็นพิธีกรรมสำคัญตามความเชื่อของชุมชนชาวม้ง หมอยาปั้งกิจะต้องสูบฝิ่นและเอ่ยนามถึงผีก้อก้าแย่ง เพื่อรำลึกถึงและขอให้มาช่วยเพิ่มพลังกำลังแก่เขาก่อนที่จะเริ่มพิธีกรรม

ผี “ก้อก้าแย่ง” สำหรับหมอยาปั้งกิถูกอธิบายว่า เป็นพลังกำลังที่ในการที่จะต้องเดินทางไปไกลไปยังโลกแห่งวิญญาณในพิธีกรรมสำคัญของชาวม้ง ซึ่งหมอยาจะต้องมีแรงมากพอในการขี่ “ม้าทรง” ไปรบกับวิญญาณร้ายในโลกอื่น ซึ่งหมอยาอาจจะต้องเผชิญหน้ากับภยันอันตรายมากมาย ในสถานการณ์ที่หมอยาเริ่มชราภาพ เรี่ยวแรงในการทำพิธีกรรมลดน้อยลง การสูบฝิ่นสำหรับหมอยาปั้งกิถูกอธิบายว่า จะทำให้มีพลังกำลังกลับคืนมาเพื่อต่อสู้กับวิญญาณร้ายและทำการเจรจาเรื่องความเป็นความตายให้กับชาวม้งในอีกภพหนึ่ง

การสูบฝิ่นเพื่อขอให้ผีก้อก้าแย้งมอบพลังให้แก่หมอผี อาจดูราวกับเป็นข้ออ้างของคนเฒ่าคนแก่ ผู้ต้องการจะสูบฝิ่นเท่านั้น แต่หากพิจารณาถึงระบบวัฒนธรรมและหยั่งลึกลงในรากฐานความคิดของชาวม้งแล้ว ในแง่หนึ่งความเชื่อของหมอผีที่มีต่อผีก้อก้าแย้งได้แสดงนัยสำคัญของการตีความและการทำความเข้าใจกับสถานการณ์ปัจจุบันของหมอผีในสถานการณ์ที่ตนเองเริ่มอ่อนล้าโรยแรงลงจากสังขารที่แก่ชรา หมอผีในฐานะผู้อาวุโสของชุมชนได้ใช้วิธีคิดและระบบวัฒนธรรมของชาวม้งเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีตีความ - ทำความเข้าใจกับสถานการณ์ของตนเองภายใต้บริบทความเปลี่ยนแปลงในสังขารของตน ขณะที่อีกแง่หนึ่ง หมอผีได้สะท้อนความรู้สึกนึกคิดของตนต่อภาพลักษณ์ฝิ่นออกมาภายใต้วิธีคิดและระบบวัฒนธรรมของชาวม้งเพื่อสื่อสารกับคนในสังคมด้วย โดยต้องการสื่อสารให้เห็นถึงเนื้อหาสาระ คุณประโยชน์ของฝิ่นที่ยังรากลึกลงในอุดมการณ์ของชาวม้งคนรุ่นเก่าเฒ่ามายาวนาน โดยสะท้อนออกมาให้เห็นจากความเชื่อในพิธีกรรมดังกล่าว

ลักษณะที่สาม การดื้อแพ่งเพิกเฉยของชาวบ้านเพื่อใช้ฝิ่นเป็นยา แม้ว่า ในช่วงเวลาหนึ่งที่ชาวม้งบ้านแทนธรรมต้องเผชิญหน้ากับการสู้รบบนภูเขา ทำให้ต้องอพยพลงจากดอยและยุติการปลูกฝิ่นเพื่อขายตั้งแต่นั้นมา แต่ผลจากสถานการณ์ดังกล่าวไม่ได้ทำให้ชาวม้งบ้านแทนธรรมในปัจจุบันยุติการปลูกฝิ่นเพื่อประโยชน์ในทางการรักษาพยาบาลแต่อย่างใด

ในปัจจุบัน จะพบว่า ชาวม้งบ้านแทนธรรมยังคงทำการปลูกฝิ่นเพื่อการดังกล่าว แม้ว่า ฝิ่นในฐานะยาสามัญประจำบ้านอาจจะลดความสำคัญลงบ้าง แต่ยังมีกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่ยังคงใช้อยู่คือ กลุ่มผู้สูงอายุ และชาวม้งในวัยที่อายุมากกว่า 30 ปีขึ้นไป ขณะที่กลุ่มชาวบ้านที่สามารถเดินทางไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลและกลุ่มเด็กวัยรุ่นที่ไม่คุ้นชินกับวิธีการรักษาดังกล่าวเริ่มปฏิเสธและหันไปหาการแพทย์สมัยใหม่

อย่างไรก็ตาม การใช้ฝิ่นเป็นยาในปัจจุบันสามารถแบ่งการใช้ประโยชน์ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มชาวบ้านทั่วไปที่ยังคงใช้ฝิ่นเป็นยาสามัญประจำบ้าน กับหมอยาพื้นบ้านที่ใช้ฝิ่นเป็นองค์ประกอบในการรักษาพยาบาลตามความรู้ในการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน

แม้ว่าในปัจจุบันระบบการรักษาพยาบาลสมัยใหม่เข้าถึงหมู่บ้านจากการที่ทางราชการจัดหาชาวบ้านไปฝึกอบรมเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข (อสม.) ตามนโยบายการพัฒนาของรัฐเพื่อให้ช่วยดูแลสุขภาพของชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลจากสถานพยาบาลและในบางหมู่บ้านอาจมีสถานีนานามัยตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง แต่ชุมชนม้งบ้านแทนธรรมบางส่วนยังคงปลูกฝิ่นเพื่อเก็บไว้ใช้เป็นยาสามัญประจำบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น รักษาอาการเป็นไข้และอาการปวดตามที่ต่างๆ เช่น ปวดฟัน ชาวม้งจะนำฝิ่นดิบมาเผาไฟให้สุกแล้วใส่ลงไปในฟันซี่ที่ปวด รวมไปถึงอาการปวดกล้ามเนื้อ

เนื้อ ปวดหลัง ปวดเอวหลังการทำงานหนักในไร่ พวกเขาก็ยังใช้วิธีการสูบฝิ่นเพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อยล้า หรือในรายที่ปวดท้อง ท้องร่วงมีมูกเลือด ก็มักจะสูบหรือนำฝิ่นดิบจี้ไฟให้สุก รักษาหรือต้มฝิ่นดิบในน้ำเคี่ยวให้สุกแล้วดื่ม น้ำอาการก็จะทุเลาลง

นอกจากนี้ ในวิถีปฏิบัติในการรักษาพยาบาล ชุมชนชาวม้งบ้านแทนธรรมยังคงดำรงไว้ซึ่งความหมายเดิมของ “แย้” หรือฝิ่น โดยเฉพาะคำว่า แย้ ที่หมายถึงควันจากฝิ่นที่หมอยาพื้นบ้านใช้ควันจากฝิ่นรักษาพยาบาลให้กับชาวบ้าน และความเชื่อเรื่องผี “ก้าแย้ละมุ” ที่ในปัจจุบันพ่อแม่ชาวม้งมักจะแก้เคล็ดอาการเจ็บป่วยของเด็กๆ ด้วยการตั้งชื่อลูกว่า ก้าแย้ หรือ เล้าแย้ ด้วยความเชื่อที่ว่า เมื่อเด็กอยู่ในความดูแลของผีหมอยาหรือก้าแย้ละมุ ซึ่งเป็นผีหมอยาผู้อารีตามตำนานเรื่องเล่าของชาวม้งแล้ว เด็กจะหายจากอาการป่วย ความหมายดังกล่าวในสังคมม้งปัจจุบันยังคงถูกรักษาไว้

จะเห็นได้ว่ามิติของฝิ่นในวิถีคิดเรื่องการรักษาพยาบาลยังคงถูกรักษาเอาไว้ในสังคมม้งด้วยเพราะยังมีการใช้ประโยชน์จากฝิ่นและการตระหนักถึงคุณค่าของฝิ่นในชุมชนม้งปัจจุบัน

เมื่อในวิถีคิดของชาวม้งและในวิถีการปฏิบัติยังสะท้อนให้เห็นมิติของการใช้ฝิ่นเพื่อเป็นยา ดังนั้น เราจึงยังคงเห็นการปลูกฝิ่นของชุมชนม้งบ้านแทนธรรมในปัจจุบันที่ปรับเปลี่ยนไปตามแรงกดดันของหน่วยราชการ จะพบว่า รอบๆ บ้านตามริมน้ำในป่าลึกและหุบเขาอันห่างไกล ที่ซึ่งลับตาผู้คน ชาวบ้านจะแบ่งพื้นที่ไร่เป็นแปลงเล็กๆ จากนั้น จะถางหญ้าตรงกลางออกแล้วปล่อยให้หญ้ารกขึ้นสูงรอบๆ เพื่อบังสายตาคนจากภายนอกเพื่อปลูกฝิ่นไว้ใช้ประโยชน์ตามความต้องการของแต่ละบ้าน เมื่อที่ดินถูกพลิกขึ้นเป็นแปลงเรียบร้อยแล้ว พวกเขาจะหว่านเมล็ดฝิ่นที่ผสมกับผักหลากหลายชนิด เช่น ผักกาด ผักชี ยี่หร่า ลงไปพร้อมกัน รอเวลาจนต้นฝิ่นเติบโตเป็นต้นเล็กๆ จึงแยกฝิ่นออกจากพืชผักชนิดอื่น ๆ หลังจากนั้น รอการแตกดอก กลีบดอกม่วงโรยจึงกรีดน้ำยาง แม้ว่าดอกฝิ่นในปัจจุบันจะไม่งามนักและมีน้ำยางน้อยกว่าที่เคยปลูกเมื่อเทียบกับการปลูกบนยอดดอยที่มีน้ำค้างลงและมีแสงแดดมากพอดตลอดวัน แต่ฝิ่นที่ปลูกในปัจจุบันก็ยังมีคุณภาพดีกว่าการหาซื้อจากที่อื่น

“ที่ยังปลูกฝิ่นอยู่มากกว่าการซื้อหาฝิ่นหรือยาจากโรงหมอ เพราะฝิ่นรักษาได้ดีกว่ายาที่มาจากในเมือง ส่วนฝิ่นที่หาซื้อจากที่อื่นก็มักเป็นฝิ่นผสมสารอันตราย ปลูกเองดีกว่า มันใจกว่าว่าเป็นฝิ่นบริสุทธิ์”

โดยส่วนใหญ่ผู้ที่ยังคงปลูกฝิ่นเพื่อใช้เป็นยา คือชาวม้งอายุประมาณ 40 ปีขึ้นไป โดยเฉพาะหมอยาพื้นบ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ยังจดจำและยังคงใช้ประโยชน์จากฝิ่นอยู่ บางคนยังเป็นผู้

สูบฝิ่น บางคนยังใช้เป็นยาสามัญประจำบ้าน และหมอยาพื้นบ้านที่ใช้เป็นยาหลักของการรักษาพยาบาล

การคิดค้นวิธีการปลูกฝิ่นด้วยการปล่อยให้หญ้าขึ้นรกรอบต้นฝิ่น การปลูกฝิ่นในหุบเขา และรินน้ำในที่ลับตา ได้กลายเป็นวิถีปฏิบัติใหม่ของชาวม้งบ้านแทนธรรมในกลุ่มวัยกลางคนขึ้นไป เมื่อชาวบ้านยังต้องการใช้ฝิ่นเป็นยาสามัญประจำบ้านขณะที่ต้องเผชิญหน้ากับแรงกดดันจากอำนาจรัฐในการห้ามปลูกฝิ่น แม้ชาวม้งบ้านแทนธรรมจะต้องเผชิญกับการถูกตัดต้นฝิ่นอยู่ทุกปี แต่ก็ไม่ได้ทำให้พวกเขาหยุดปลูกฝิ่นแต่อย่างใด

" ปีที่แล้วอนุโลมให้ปลูกได้คนละ 1 ไร่กว่า แต่ปีนี้เขาไม่ยอม ที่ผ่านมามีคนตัดต้นฝิ่นติดกันมาแล้ว 3 ปี แต่ก็ยังปลูกทุกปี เพราะว่ายังใช้ประโยชน์อยู่ มีบางแปลงปลูกได้ผลผลิตไม่มากนัก ฝิ่นไม่ค่อยมี แต่ก็ยังปลูก เพราะอยากได้น้ำยาเล็กๆน้อยๆ ดีกว่าไปซื้อ เพราะว่าฝิ่นที่ซื้อตามตลาดเป็นฝิ่นผสม สูบแล้วสุขภาพจะไม่ได้ "

วิถีปฏิบัติใหม่ในการปลูกฝิ่นทั้งสำหรับหมอยาพื้นบ้านและชาวบ้านในกลุ่มวัยกลางคนที่ใช้ฝิ่นเป็นยานี้ถือเป็นการดิ้นรนต่อสู้ของชาวม้งบ้านแทนธรรมที่ต้องการตอบโต้ต่ออำนาจรัฐและวาทกรรมฝิ่นที่ถูกมองเป็นยาเสพติด แม้ชาวม้งบ้านแทนธรรมจะรู้ว่าหน่วยงานรัฐจะขึ้นมาตรวจและตัดต้นฝิ่นทุกปี

การยังคงปลูกฝิ่นต่อไปด้วยการปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติบางประการนี้สามารถอธิบายได้ถึงลักษณะการตอบโต้ของชาวบ้านว่า เป็น "การดื้อแพ่ง" หรือ "การเพิกเฉย" ต่ออำนาจรัฐและกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำ ในฐานะที่สร้างกฎเกณฑ์ขัดแย้งกับความเป็นจริงของชุมชนม้งและไม่สามารถอธิบายได้ในโลกทัศน์และวิถีของชาวม้ง

การดื้อแพ่งและเพิกเฉยต่อกฎระเบียบของอำนาจรัฐ เป็นหนึ่งในกระบวนการต่อต้านอย่างแอบแฝงที่เรียกว่า Hidden Transcript (Scott, 1990) เป็นการตอบโต้ต่ออำนาจรัฐและวาทกรรมหลักที่ไม่ได้กระทำการอย่างตรงไปตรงมา แต่แสดงอาการของการตอบโต้ด้วยการปฏิเสธต่ออำนาจรัฐด้วยการใช้ถ้อยคำ ทำท่าทางและการแสดงต่างๆ เพื่อแสดงจุดประสงค์ในการสื่อสารกับคนภายนอกและแสดงจุดยืนในวิถีของตน

ระดับที่สอง การตอบโต้ในระดับปัจเจก ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการปฏิเสธอำนาจรัฐด้วยการประท้วงประท้วงของหญิงม้งยากจน โดยในสถานการณ์ที่ชาวม้งบ้านแทนธรรมเปลี่ยนระบบการผลิตแบบใหม่ไปสู่การทำสวนและการปลูกพืชเศรษฐกิจตามการสนับสนุนของรัฐ การเปลี่ยนระบบการผลิตทำให้ชาวม้งส่วนใหญ่ต้องใช้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น จากค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ย ยา เพื่อบำรุงดินและเมล็ดพันธุ์ ทำให้พวกเขาต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อหาเงินมาทำการเกษตรและจุนเจือ

ครอบครัว จะพบว่า ใน "กลุ่มคนรวย" และ "คนรายได้ปานกลาง" ของชุมชนมั่งบ้านแทนธรรม สามารถปรับตัวได้บนศักยภาพของทุนที่ได้สะสมมาในอดีตจากการขายผืนและการปลูกพืชเศรษฐกิจระยะสั้น ชาวมั่งทั้งสองกลุ่มนี้สามารถปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นไร่อารและขายออกเป็น "สวนผลไม้" ได้สำเร็จ

แต่ในกลุ่มที่ประสบปัญหา กลับเป็น "กลุ่มคนจน" ของชุมชนมั่งบ้านแทนธรรม ที่ขาดทุนรอนในการทำการเกษตร พวกเขาจึงต้องออกไปรับจ้างภายในหมู่บ้านหรือนอกหมู่บ้าน บางรายไปไกลถึงในเมืองใหญ่ ทำการรับจ้างไปทั่ว บางรายเก็บออมเงินได้ก็เปลี่ยนอาชีพตัวเอง เป็นพ่อค้าขายของเล็กๆน้อยๆ แต่ในรายที่ไม่สามารถหาทางออกให้ตัวเองได้ หลายปีที่ผ่านมาทำการเกษตรแล้วขาดทุนซ้ำซ้อน เมื่อออกไปหางานทำภายนอกก็มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายในครอบครัว กลุ่มคนเหล่านี้ตัดสินใจด้วยการยอมเสี่ยงลักลอบซื้อผืนดินจากตลาดค้าผืนผิงลาวไปขายยังต่างถิ่น หลายคนในหมู่บ้านถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่บางคนก็รอดจากการจับกุมมาได้ การรอดพ้นจากการจับกุมสำหรับชาวบ้านบางคน มันหมายถึง "การต่อทุน" หรือการแสวงหาเงินทุนเพื่อนำมาซื้อที่ดิน เมล็ดพันธุ์ทำการเกษตรหรือลงทุนทำกิจการอื่น ๆ ได้ต่อไป จึงมีคนยอมเสี่ยงที่จะลักลอบค้าขายผืนอยู่เสมอ ดังเช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านเหตุการณ์หนึ่ง

มีสามีภรรยาจากจนอยู่ครอบครัวหนึ่งมีลูกเล็กๆ อยู่สองคน พวกเขาต่างใช้ชีวิตประจำวันอย่างลำบากยากแค้นพอสมควร ด้วยเพราะมีที่ดินทำกินอยู่เพียง 3 - 4 ไร่ มีรายได้ประมาณ 12,000 บาทต่อปี จำนวนที่ดินดังกล่าวไม่เพียงพอต่อการทำเกษตร ส่วนใหญ่มักจะปลูกพืชระยะสั้น พวกถั่ว ชিং ข้าวโพดเพื่อขาย แต่รายได้ส่วนใหญ่ที่พวกเขาพึ่งพาได้ต่างมาจากการรับจ้าง บ้างรับจ้างชาวบ้านในหมู่บ้านเก็บเกี่ยวข้าว ข้าวโพด หากมีเวลาก็ออกไปทำงานต่างหมู่บ้านออกไป

หลายปีมาแล้วที่ทั้งสามีภรรยาคนนี้ได้ต่างปลูกข้าว และขายข้าวโพด ขายขิงไม่ได้ราคา ทำให้มีหนี้สินพอกพูนและดอกเบี้ยสะสมมากขึ้นเรื่อยๆ แม้จะออกไปรับจ้างภายนอก แต่ก็ใช้ว่าจะแก้ไขหนี้สินที่พอกพูนได้ทั้งหมด ประกอบกับลูกยังเล็กเกินไป ไม่สามารถออกไปหาเงินได้ไกลและยาวนานมากนัก นางเน้ง - ภรรยาจึงคิดช่วยสามีด้วยการ ด้วยการไปหาซื้อผืนจากผิงลาวมาจำนวน 1 จ้อยส์ เพื่อหวังจะไปขายยังชายแดนอีกฟากหนึ่ง ซึ่งหากขายได้ครั้งนี้ก็คิดว่ามีหวังพอจะนำเงินที่ขายผืนมาลงทุนปลูกผักในปิ่นนาต่อได้ แต่ด้วยความที่นางเน้งไม่เคยทำแบบนี้มาก่อน และกลัวการทำผิด กลัวว่าคนอื่นจะรู้ว่า ตนเองเก็บผืนเอาไว้มากับตัว ทำให้เธอถูกระงับกระสายวิติกกังวล ในวันที่เธอเตรียมเดินทางจะไปยังชายแดนอีกฝั่งหนึ่ง เธอเก็บผืนซุกซ่อนเอาไว้ในกระเป๋าสานอย่างดี แต่ด้วยความที่กลัวคนอื่นจับได้ นางเน้งจึงถูกลีลูลูก และดูไม่ปกติ ยังไม่ทันที่เธอจะไปได้ไกลจากหมู่บ้านมากนัก เธอก็พบกับเจ้าหน้าที่ตำรวจระหว่างการเดินทางเข้าเมือง ตำรวจถามเธอด้วยท่าทีปกติว่า จะไปไหน แต่ด้วยเพราะเธอกลัวและวิตกกังวลอยู่เป็นที่ตั้ง ทำให้เจ้าหน้าที่

ที่ตำรวจเกิดเอะใจ และขอตรวจค้นกระเป๋า ตำรวจจึงพบฝิ่น 1 จ้อยส์ในกระเป๋าของเธอและจับกุมเธอไปในที่สุด ฝิ่น 1 จ้อยส์กับการปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจังของเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงทำให้นางนั่งถูกต้องโทษในเรือนจำนานถึง 2 ปีในข้อหาที่มีฝิ่นสิ่งผิดกฎหมายเอาไว้ในครอบครอง"

เมื่อครอบครัวและคนในชุมชนรู้ข่าวนางนั่งถูกจับกุมพวกเขาต่างพากันไปเยี่ยมเยียนนางนั่งที่เรือนจำ หลายคนถามนางนั่งว่า "ทำไมจึงยอมทำผิดกฎหมาย ไม่กลัวถูกขังคุกหรือ" เธอตอบด้วยน้ำตานองหน้าสะท้อนความรู้สึกของเธอที่ว่า "อยู่ข้างนอกก็กำลังไม่มีข้าวจะกินอยู่แล้ว จะกลัวทำไมกับการถูกจับ ถ้าถูกขังคุกจริง ในคุกก็ยังมิมีข้าวให้กินจะลำบากก็แต่ลูกที่ยังเล็กอยู่"

เรื่องเล่าดังกล่าวได้แสดงนัยสำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก การที่คนในชุมชนเดินทางไปเยี่ยมเยียนหญิงม้ายากจนคนนี้ เป็นผลมาจากสถานการณ์ปัจจุบันที่คนในชุมชนได้ปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ทางสังคม โดยการจำแนกวัตถุประสงค์ของการใช้ฝิ่นเพื่อการค้ากำไรออกจากมิติอื่นๆ ในสังคมม้ง ซึ่งจะกล่าวถึงในช่วงต่อไป ขณะที่อีกประการหนึ่ง ได้แสดงนัยสำคัญของการดิ้นรนต่อสู้ในระดับปัจเจก ซึ่งบนพื้นฐานความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์แล้ว คงไม่มีมนุษย์คนใดที่อยากมีชีวิตอยู่โดยต้องแบมือขอคนอื่นกินไปตลอดชาติ และคงไม่มีมนุษย์คนใดที่อยากมีชีวิตอยู่โดยไร้ศักดิ์ศรีเช่นนั้น การที่นางนั่ง - หญิงชาวม้ายากจนคนนี้เลือกค้า "ฝิ่น" เพื่อหาเงินมาจุนเจือครอบครัวถือเป็นการต่อต้านในลักษณะของการประชดประชันสังคมที่เกิดขึ้นในชีวิตของปัจเจกบุคคล ซึ่งจุดประสงค์ของการต่อต้านก็เพื่อการเลี้ยงชีวิตให้อยู่รอดไปพร้อมๆ กับการเลือกที่จะปฏิเสธกฎเกณฑ์ของรัฐเพื่อให้ตัวเองแน่ใจได้ว่ามีความปลอดภัยในการยังชีพและการมีชีวิตอยู่ (Scott, 1985) การเลือกค้าฝิ่นของนางนั่งเพื่อนำเงินมาเลี้ยงชีวิต จึงหมายถึง มิติของสองด้านระหว่าง การเลือกที่จะอยู่รอดปลอดภัยในการยังชีพเพื่อดูแลตัวเองไปพร้อมๆ กับการปฏิเสธความเกรงกลัวในอำนาจรัฐไปด้วยในคราวเดียวกัน .

6.2.2 การปรับเปลี่ยนที่สอดคล้องไปกับรัฐและวาทกรรมครอบงำ

การปรับเปลี่ยนที่สอดคล้องไปกับรัฐและวาทกรรมครอบงำเกิดขึ้นใน 3 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก เป็นการเลือกปรับเปลี่ยนกับภาพลักษณ์บางภาพที่กักขังอัตลักษณ์ของชาวม้งเอาไว้ ได้แก่ ภาพลักษณ์ชาวม้งกับฝิ่น-ยาเสพติด ซึ่งชาวม้งในระดับชุมชนเลือกปรับเปลี่ยนด้วยการสร้างภาพ "ชุมชนปลอดยาเสพติด" ขึ้น ทำการปรับกฎเกณฑ์ภายในชุมชน กฎเกณฑ์ทางสังคมและจำแนกแยกแยะยาเสพติดบางประเภทออกจากกันอย่างชัดเจนโดยเฉพาะการจำแนกยาบ้าออกจากฝิ่น รูปแบบที่สอง การเลือกปรับเปลี่ยนต่อภาพลักษณ์ม้งชาวเขาทำลายป่าซึ่งเกิดขึ้นใน ระดับชุมชน ในรูปแบบการเจรจาต่อรองกับกลุ่มผู้ขัดแย้ง ส่วน รูปแบบที่สาม เป็นการเลือกปรับเปลี่ยนต่อภาพลักษณ์ 3 ภาพลักษณ์ที่ทับซ้อนกลายเป็นอัตลักษณ์ของชาวม้งในสายตาของคนทั่วไป ซึ่ง

เกิดขึ้นใน ระดับกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวม้งคนรุ่นใหม่ และชาวม้งวัยกลางคนบางกลุ่มที่มีฐานะทาง การเงินซึ่งมีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของชาวม้งให้กลายเป็นผู้ประสบความสำเร็จ ทางเศรษฐกิจ และผู้ประสบความสำเร็จทางการศึกษา-อาชีพใหม่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

รูปแบบแรก การปรับเปลี่ยนในระดับชุมชนต่อภาพลักษณ์ผืนและยาเสพติด ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการปรับเปลี่ยน 2 ลักษณะคือ การสร้างภาพชุมชนปลอดยาเสพติด, การปรับ เปลี่ยนกฎเกณฑ์ทางสังคมและการจำแนกแยกแยะผืนออกจากยาเสพติดชนิดอื่นๆ

ลักษณะแรก ชุมชนปลอดยาเสพติดกับการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ทางการเมือง ใน ปัจจุบันด้วยข้อกล่าวอ้างว่าชุมชนม้งเกี่ยวข้องกับยาเสพติดจำนวนมากประกอบกับภายในชุมชน ประสบปัญหาการเสพยาเสพติดของกลุ่มคนบางกลุ่ม จึงทำให้คณะกรรมการหมู่บ้านแทนธรรม พยายามหาทางออกด้วยการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของชุมชนอย่างตรงไปตรงมาด้วยการสร้าง ภาพลักษณ์ของชุมชนใหม่เป็น “ชุมชนปลอดยาเสพติด” เพื่อใช้ต่อรองกับหน่วยงานรัฐในการปรับ เปลี่ยนภาพลักษณ์ด้านลบของชาวม้งและเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดภายในชุมชน

ในทางปฏิบัติ การสร้างภาพชุมชนปลอดยาเสพติด ได้จัดวางระบบการปฏิบัติการ โดย การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานรัฐ การจัดวางระบบการเฝ้าตรวจตรา จัดเวรยามเฝ้าระวัง เพื่อป้องกันการลักลอบค้าขายยาเสพติดภายในหมู่บ้าน

ระบบการจัดเวรยามของชุมชนปลอดยาเสพติดเป็นไปอย่างเข้มงวดกวดขัน โดยพบว่า หากในคำคืนใด ได้ยินเสียงหมาเห่าอย่างผิดปกติภายในชุมชน ให้แน่ใจได้ว่า มีการลักลอบค้า ขายยาเสพติดเกิดขึ้น เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ หน่วยเวรยามที่ถูกจัดตั้งขึ้นจะเข้าไปจัดการปัญหา และส่งตัวไปยังเจ้าหน้าที่ตำรวจ

อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่งหากมีกรณีปัญหาคนภายในชุมชนถูกกลั่นแกล้งหรือมี ความขัดแย้งระหว่างชาวม้งบ้านแทนธรรมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ คณะกรรมการชาวบ้านจะเข้าไป ตรวจสอบเหตุการณ์ และหากพบความไม่ถูกต้อง พวกเขาจะเข้าช่วยเหลือ ดังเหตุการณ์ที่ผ่านมา

“เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าจับกุมวัยรุ่นในหมู่บ้านด้วยข้อหาการมีผืนไว้ในครอบครอง แต่ ชาวบ้านเชื่อว่าวัยรุ่นและกลุ่มเด็กเหล่านี้ไม่มีนิสัยที่แสดงพฤติกรรมดังกล่าว พวกเขาจึงเข้า ตรวจสอบข้อมูล และพบความน่าเคลือบแคลงสงสัยหรืออาจมีการกลั่นแกล้งจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ หลังจากนั้นจึงรวมตัวกันเข้าไปเจรจาและช่วยกันดำเนินคดีทางศาลจนสามารถแก้ข้อกล่าวหา ต่างๆ ได้สำเร็จ ”

การสร้างภาพ “ชุมชนปลอดยาเสพติด” เป็นหนึ่งในยุทธวิธีในการพยายามสร้างภาพ ลักษณะใหม่เพื่อแสดงจุดยืนและตัวตนของชาวม้งด้วยในอีกทางหนึ่ง

ลักษณะที่สอง การปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ทางสังคม/ชุมชนและการจำแนกแยกแยะฝิ่นออกจากยาเสพติดชนิดอื่นๆ การปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ทางสังคมภายในชุมชนเกิดขึ้นจากการจำแนกวัตถุประสงค์ในการใช้ฝิ่นในปัจจุบัน ระหว่างการใช้ฝิ่นในการรักษาโรคกับการนำฝิ่นไปค้าขายทำกำไร ในกฎเกณฑ์ทางสังคมของชุมชนม้งในอดีตจะถือว่าการสูบฝิ่นเป็นอันตรายและไม่เป็นที่ยอมรับในชุมชนหากการสูบฝิ่นนั้นเป็นการสูบของคนที่ไม่รู้จักตัวเอง ซึ่งหากหนุ่มคนใดติดฝิ่นจนไม่สามารถทำงานหรือไม่ขยันทำมาหากิน พ่อแม่ของลูกสาวชาวม้งมักไม่ยอมยกลูกสาวให้แต่งงานด้วย ขณะที่คนในชุมชนจะรังเกียจถือเป็นคน “ไม่เต็มคน” แต่การสูบฝิ่นที่ไม่กระทบกับการทำงานถือว่าเป็นเรื่องปกติยอมรับได้ภายในชุมชน เพื่อใช้เป็นยาแก้ปวดหรือเป็นการพักผ่อนภายหลังการทำงานหนักจนมีคำกล่าวของชาวม้งที่ว่า “ปวดหลังปวดเอวจากงานไร่ กลับมาสูบฝิ่นนอนหลับสักตื่น เข้ามาไปทำไร่สบาย” กฎเกณฑ์ดังกล่าวรวมไปถึงการสูบฝิ่นในวัยชราที่ชาวม้งถือว่าเป็นการพักผ่อนภายหลังการตรากตรำทำงานหนักมาตลอดชีวิตวัยทำงาน ซึ่งเป็นเวลาที่ลูกหลานควรดูแลเอาใจใส่ต่อพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่

ในปัจจุบัน เราจึงยังพบเห็นคนเฒ่าวัยชราอนสูบฝิ่นอยู่ทั่วไปภายในบ้าน หรือในวงสนทนาระหว่างญาติผู้ใหญ่ที่มักมีฝิ่นและตะเกียงจุดคอยให้ผู้ที่ยากสูบได้สูบเพื่อพักผ่อนหย่อนใจเป็นยาแก้ปวดเมื่อย ในบางครั้งบางครา เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาในชุมชน แล้วทำการจับกุมชาวบ้านฐานสูบและเสพฝิ่น ชาวบ้านมักจะเข้ามาช่วยเจรจาไกล่เกลี่ยกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ด้วยการอ้างเหตุผลตามกฎหมายทางสังคมประเพณีของชาวม้ง

ขณะที่ชุมชนม้งบ้านแทนธรรมจะถือว่าการผลิตฝิ่นเพื่อขายเอากำไรเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย โดยหากพบว่า คนในหมู่บ้านปลูกฝิ่นเป็นแปลงใหญ่หรือรับซื้อฝิ่นจากชายแดนไปขายเพื่อหวังร่ำรวยหรือทำเป็นอาชีพ คนทั้งหมู่บ้านจะวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นเรื่องส่วนตัวที่แต่ละคนจะต้องรับผิดชอบตัวเอง ซึ่งหากมีปัญหากับเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือถูกจับกุม ชาวม้งในกลุ่มเครือญาติหรือเพื่อนบ้านจะไม่เข้ายุ่งเกี่ยว แต่จะปล่อยให้ถูกดำเนินคดีไปตามกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของนางเน่ง หญิงม้งยากจนที่แม่จะรับซื้อฝิ่นไปขาย แต่ชาวบ้านรับรู้มาตลอดด้วยเหตุผลที่ว่า การกระทำของเธอไม่ได้เป็นไปเพื่อหวังความร่ำรวย แต่เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและความยากจนในครอบครัวที่กำลังประสบปัญหาอย่างหนักหน่วง กรณีนี้ชาวบ้านได้ปล่อยให้นางเน่งถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย แต่กลับมีความเห็นอกเห็นใจในชีวิตมากกว่าจะปล่อยให้ถูกทิ้งโดยลำพังหรือกระทำการประณามนางเน่งในแง่ลบของการทำผิดกฎหมาย

นอกจากนี้ การจำแนกแยกแยะลักษณะของยาเสพติดยังเกิดขึ้นจากการเปรียบเทียบฝิ่นกับยาบ้าด้วย จะพบว่า ชุมชนม้งบ้านแทนธรรมได้จำแนก “ยาบ้า” กับฝิ่นออกจากกันอย่างชัด

เจน โดย ถือว่ายาบ้าคือยาเสพติด การติดยาบ้า หมายถึง การทำร้ายครอบครัวที่เกิดขึ้นตามมาในภายหลังเสมอ ขณะที่การสูบฝิ่นคือการสูบยาที่ยึดโยงอยู่กับกฎเกณฑ์ประเพณีทางสังคมของชาวม้ง เมื่อเกิดปัญหาเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาจับกุมผู้เสพยาบ้า ชาวบ้านจะพิจารณาเป็นรายกรณี ดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เมื่อชายคนหนึ่งเสพยาบ้าแล้วทำร้ายแม่ของตัวเอง ชาวบ้านจะปล่อยให้ชายคนนั้นถูกจับกุม

การปรับกฎเกณฑ์ทางสังคมประเพณีและการจำแนกแยกแยะฝิ่นออกจากยาเสพติดอื่นๆ ได้ชี้ให้เห็นมิติความซับซ้อนของฝิ่นในทางวัฒนธรรมของชาวม้งเมื่อปะทะกับวาทกรรมครอบงำ ชาวม้งจึงต้องจำแนกและปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์บางประการที่มีทั้งสอดคล้องไปกับรัฐและวาทกรรมครอบงำ ขณะที่พยายามรักษากฎเกณฑ์ทางสังคมของกลุ่มเอาไว้โดยยึดหลักการ คุณค่าและการใช้ประโยชน์ในทางวัฒนธรรมของตนควบคู่ไปด้วย

รูปแบบที่สอง การปรับเปลี่ยนในระดับชุมชนต่อภาพลักษณ์การทำลายป่า แม้ว่าทุกวันนี้ ชาวม้งบ้านแทนธรรมได้พยายามปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ความเป็นม้งด้วยรูปแบบอันหลากหลาย ทั้งการปรับตัวสนองตอบต่อการพัฒนาจากการเปลี่ยนระบบการผลิต พืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่น แต่ในบริบทของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชาวม้งตกอยู่ในสถานการณ์การป้ายสีจากรัฐด้วยข้อกล่าวอ้างเรื่องการเป็นผู้ทำลายป่าและสิ่งแวดล้อมจากระบบการผลิตทั้งแบบดั้งเดิม ระบบการทำไร่ฝิ่น และในระบบการผลิตแบบใหม่จากการใช้ยาฆ่าแมลง สารเคมีที่ทำลายดินน้ำลำธาร ดินและสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบันชาวม้งบ้านแทนธรรมกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้และชุมชนพื้นราบ โดยที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้อ้างกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติบังคับให้ชาวม้งบ้านแทนธรรมต้องอพยพออกจากเขตป่าเนื่องจากกระทำผิดกฎหมายป่าไม้ ข้อกล่าวอ้างยังถูกขยายจากการทำผิดกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติไปสู่การเป็นผู้ทำลายป่า โดยยกกรณีการลักลอบตัดไม้ในเขตป่า การใช้ยาฆ่าแมลงและสารเคมีที่ทำลายดินน้ำลำธาร ดิน และสิ่งแวดล้อม ขึ้นมาเป็นเหตุผลในการขับไล่ชาวม้งบ้านแทนธรรมออกจากที่ตั้งถิ่นฐานเดิม ความขัดแย้งได้ขยายวงจากเจ้าหน้าที่รัฐ โดยกำนัน เจ้าที่ป่าไม้อำเภอ นายอำเภอ ไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด มีการเรียกร้องให้ชุมชนม้งบ้านแทนธรรมอพยพออกไปจากเขตป่า

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งดังกล่าว ชาวม้งบ้านแทนธรรมได้พยายามแก้ไขปัญหาด้วยการเจรจาต่อรองซึ่งสามารถยุติปัญหาข้อขัดแย้งได้ชั่วคราว โดยการอ้างสิทธิของการเป็น “ผู้อาศัยอยู่ก่อน” กฎหมายประกาศบังคับใช้ และการเป็น “ผู้พัฒนาชาติไทย” จากนั้น จึงมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง โดยมีหน่วยงานทหารในพื้นที่เป็นตัวกลางในการไกล่

เกลียดปัญหา ซึ่งทหาร คือ เพื่อนเก่าที่เคยให้ความช่วยเหลือมาตลอดตั้งแต่การสู้รบกับคอมมิวนิสต์ แม้ทหารไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ทั้งหมดแต่ทหารได้ช่วยลดความรุนแรงจากการเผชิญหน้ากันของแต่ละกลุ่ม

อย่างไรก็ตาม บนความขัดแย้งดังกล่าว ชาวม้งบ้านแทนธรรมได้แสดงปฏิกิริยาและแสดงทัศนะความคิดเห็นในที่ประชุมคณะกรรมการในแต่ละประเด็นว่า

“หากจะไล่ชาวม้ง ออกไปด้วยเหตุผลว่าอยู่ในเขตป่า ก็จำเป็นจะต้องอพยพชาวพื้นราบออกไปด้วย เพราะชาวพื้นราบเหล่านี้ต่างก็อาศัยอยู่ในเขตป่าด้วยกันทั้งหมด ไม่ควรเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

...และหากจะอพยพชุมชนม้งออกไปจริงๆ รัฐบาลจำเป็นจะต้องมีงบประมาณในการจ่ายค่าชดเชยสวนไม้ผลที่ได้ลงทุนลงแรงไปแล้วจำนวนมาก...

...ส่วนการใช้ยาฆ่าแมลงนั้นชุมชนม้งขอให้ออกกฎเกณฑ์ร่วมกันว่าในแต่ละปีควรจะใช้จำนวนเท่าใดและใช้ไม่เกินกี่ครั้ง เพื่อให้กฎเกณฑ์เหล่านี้เป็นแนวทางปฏิบัติให้กับทุกหมู่บ้านร่วมกัน ไม่ต้องเลือกปฏิบัติว่าใช้กฎเกณฑ์นี้กับบ้านใดบ้านหนึ่ง...”

การแสดงทัศนะของชาวม้งบ้านแทนธรรมเป็นหนึ่งในแสดงปฏิกิริยาต่อภาพลักษณ์ความเป็นม้งที่ถูกกล่าวอ้างว่าทำลายป่าสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ ประเด็นการทำสวนไม้ผล ชาวม้งบ้านแทนธรรมได้แสดงทัศนะว่า

“การที่หมู่เฮาเปลี่ยนมาทำสวนไม้ผล ปลูग्มะม่วง ลิ้นจี่ ลำไย ก็เพราะรัฐบาล หน่วยงานเกษตรมาบอกให้เปลี่ยน หมู่เฮาได้ทำตาม เปลี่ยนทำสวนไม้ผลแทนปลูกฝิ่น ก็เพราะหมู่เฮาเห็นว่า ดอยจะได้เป็นสีเขียว เป็นป่า มีพื้นที่สีเขียวอย่างที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ รัฐบาลต้องการ ไม่เป็นดอยโล้นเหมือนตอนหมู่เฮาทำฝิ่น...”

ชาวม้งบ้านแทนธรรมได้อ้าง “ความเป็นสีเขียว” ของสวนไม้ผลเทียบเท่ากับ “ป่า” ของกรมป่าไม้ ซึ่งที่ผ่านมา กรมป่าไม้ได้ใช้แนวคิดการเพิ่มพื้นที่สีเขียวด้วยการทำ “สวนป่า” ทำการปลูกป่าด้วยต้นไม้ป่า เช่น สัก ตะเคียน ขณะที่ชาวม้งบ้านแทนธรรมเชื่อว่า การปลูกไม้ผล ซึ่งพวกเขากำลังปลูกในพื้นที่ป่าเดิมและยังสามารถให้ผลผลิตเก็บกินหรือขายได้ด้วย คือ การทำให้ชาวบ้านมีรายได้ไปพร้อมๆ กับการช่วยเหลือรัฐบาลและประเทศชาติในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กลายเป็นป่าไปด้วย

การแสดงความคิดเห็นเพื่อตอบโต้ในแต่ละประเด็นต่อภาพลักษณ์การทำลายป่า การค้นหาพันธมิตรอย่างทหารเพื่อช่วยเจรจาต่อรอง การรวมตัวกันของชุมชน รวมไปถึงการอ้างความเป็นพื้นที่สีเขียวตามรูปแบบของกรมป่าไม้ สิ่งเหล่านี้ได้แสดงนัยสำคัญของชาวม้งบ้านแทนธรรม

ในการเจรจาต่อรองเพื่อตอบโต้ต่อนิยามความหมายและภาพลักษณ์ของการทำลายป่าที่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นมั่ง

รูปแบบที่สาม การปรับเปลี่ยนในระดับกลุ่มต่อภาพลักษณ์มั่งด้านลบ การปรับเปลี่ยนในระดับกลุ่มเกิดขึ้นในกลุ่มชาวมั่งที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี และชาวมั่งคนรุ่นใหม่ที่ยุ่พยายามจะลบภาพลักษณ์เดิมๆ ในความเป็นมั่งที่ตกผลึกทับซ้อนกันในสายตาคนทั่วไป อาทิ ภาพชาวมั่งกับฝิ่นที่เป็นยาเสพติด มั่งชาวเขาทำลายความมั่นคงและมั่งชาวเขาทำลายป่า โดยพยายามปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของความเป็นมั่งขึ้นใหม่ใน 2 ลักษณะคือ การเป็นผู้ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจ และการเป็นผู้มีการศึกษา อาชีพก้าวหน้า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ลักษณะแรก การเป็นผู้ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจของชาวมั่งที่มีฐานะ จะพบว่า ผลไม้ในสวนของชุมชนมั่งบ้านแทนธรรมทุกวันนี้ กำลังแตกดอกออกช่อไปด้วยมะม่วงพันธุ์ "โชคอนันต์" ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ผลที่ลูกหลานชาวมั่งบ้านแทนธรรมซึ่งถูกส่งไปศึกษาต่อด้านการเกษตรจากมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในเมือง ได้ทำการทดลองปลูกกล้าไม้ ส่งเสริมพันธุ์ และพิจารณาว่าเหมาะสมกับที่ดินบนที่สูงสามารถปลูกได้ รวมทั้งดูสู่ทางการตลาดที่น่าจะทำได้เนื่องจากยังมีผู้ปลูกอยู่น้อยมาก จากนั้น นำพันธุ์กลับมาพัฒนา ทดลองแจกจ่ายและขายให้กับชาวบ้าน

ในระยะแรกมีเพียงชุมชนชาวมั่งบ้านแทนธรรมในระดับคนรวยประมาณ 3-4 ครัวเรือนที่มีทุนรอนเป็นผู้ทดลองปลูก จากนั้นประมาณ 4 ปีต่อมา ชาวมั่งบ้านแทนธรรมอีกหลายสิบครัวเรือนได้ทดลองปลูกตาม เพราะเห็นว่าขายได้ราคาดีและมีผลผลิตดีทุกปี นอกเหนือจากชุมชนบ้านแทนธรรมแล้วยังมีชุมชนอื่นๆ ได้ทดลองซื้อพันธุ์ไปปลูกบ้างจนปัจจุบันหลายหมู่บ้านได้ขยายพื้นที่สวนปลูกมะม่วงพันธุ์โชคอนันต์กันทั่วหน้า

การปรับเปลี่ยนของชาวมั่งบ้านแทนธรรมจากไร่ฝิ่นและการทำไร่ย่ำยที่ไปสู่สวนผลไม้สวนมะม่วง ลิ้นจี่ ลำไย เป็นการแสดงปฏิกิริยาต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ด้วยภาพลักษณ์ของฝิ่นที่เป็นยาเสพติดและภาพของชาวมั่งที่ถูกกล่าวอ้างว่าทำลายป่าจากระบบการผลิตดั้งเดิมด้วยการสร้างระบบการผลิตแบบไร้อาการตามแนวทางของรัฐ

ด้วยการคิดค้น เรียนรู้ของชาวมั่งบ้านแทนธรรมทำให้สวนผลไม้เริ่มไปได้ด้วยดี จนอาจถือได้ว่า มะม่วงโชคอนันต์ ได้สะท้อนให้เห็นผลผลิตของชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนมั่งบ้านแทนธรรมที่ทำการทดลองปรับเปลี่ยนกับสถานการณ์รอบด้านมากขึ้นประกอบกับการส่งลูกหลานออกสู่โลกภายนอกได้เป็นต้นทุนอันสำคัญที่นำมาซึ่งความรู้จากภายนอกเพื่อนำมาปรับเปลี่ยนเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชุมชนให้อยู่รอดได้ท่ามกลางกระแสการพัฒนา

นอกเหนือจากมะม่วงโชคอนันต์แล้ว ชาวม้งบ้านแทนธรรมในบริบทการรับแนวทาง “การพัฒนา” ที่ทำลายความหลากหลายทางพันธุ์พืชจำนวนมาก ยังได้พยายามรื้อฟื้นสร้างความหลากหลายของพันธุ์พืชใน “ไร่ถาวร” ขึ้นเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารในเงื่อนไขใหม่ของความเป็นไร่ถาวร

แม้ว่า การปลูกพืชเศรษฐกิจตามที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ เป็นกระบวนการพัฒนาที่เน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวก็ตาม แต่ชุมชนม้งบ้านแทนธรรมได้เรียนรู้ปัญหาการขาดแคลนอาหารจากพืชผักที่เคยบริโภคในอดีต พวกเขาได้คิดค้นและทำการปรับเปลี่ยนไร่ของตนให้มีลักษณะผสมผสานเหมือนดังที่เคยมีมาในระบบการผลิตแบบไร่ย่ายที่ ไม่ว่าจะ การสร้างและปรับปรุงสายพันธุ์ใหม่ การจัดวางผังปลูกพืชในไร่ข้าว ไร่ข้าวโพดและสวนไม้ผลให้มีพืชผักมากพอเลี้ยงชีวิตตลอดปี ดังเช่น ในไร่ข้าวปัจจุบัน จะพบว่า ชาวม้งบ้านแทนธรรมยังคงปลูกข้าวเจ้าหลากหลายสายพันธุ์ที่เป็นทั้งพันธุ์พื้นบ้านดั้งเดิมและพันธุ์จากหมู่บ้านอื่น นอกจากนี้ยังได้เว้นที่บางส่วนเอาไว้ทำสวนครัวปลูกผักหลากหลายชนิด เช่น ผักกาดม้งหลากหลายชนิดที่เก็บพันธุ์มาแต่ดั้งเดิมและหาพันธุ์เพิ่มเติมมาจากฝั่งลาว การลงเผือก มัน พริก มะเขือ ถั่วหลากหลายชนิด เช่น ถั่วฝักยาว ถั่วแขก ถั่วเหลือง พักเขียว พักขาว แตง มะเขือเทศ บางมุมปล่อยให้พืชผักเหล่านี้เลื้อยพันต่อไม้ขึ้นไปเจริญเติบโต

ส่วนไร่ข้าวโพด ชาวม้งบ้านแทนธรรมยังปลูกข้าวโพดพันธุ์พื้นบ้านทั้งที่เป็นพันธุ์ข้าวเจ้าและข้าวเหนียวหลายสายพันธุ์อยู่ในปัจจุบัน สายพันธุ์ข้าวโพดของชาวม้งบ้านแทนธรรมยังคงมีอยู่เพราะพวกเขาเก็บพันธุ์เอาไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์ นอกเหนือจากนั้น เรายังพบพืชผักอื่นๆ อีกมาก ไม่ว่าจะเป็น พักทอง พักเขียว อ้อยข้าว มันเทศ ถั่วชนิดต่าง ๆ

สำหรับสวนไม้ผล และไร่ที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ จะถูกเว้นที่เพื่อปลูกพืชผักหลากหลายชนิดเช่นกัน ดังเช่น ในช่วงที่ไม้ผลยังมีอายุไม่มากนักและลำต้นไม่โตใหญ่เกินไป พื้นที่ดังกล่าวจะถูกปลูกพืชเศรษฐกิจระยะสั้นซ้อนทับเข้าไปเพื่อขาย เป็นการปรับเปลี่ยนของชุมชนชาวม้งบ้านแทนธรรมที่ต้องการใช้ผืนดินอย่างมีประสิทธิภาพในสภาวะที่ที่ดินมีอยู่อย่างจำกัด

นอกจากนี้ ในระบบการผลิตแบบใหม่ที่ขยายพื้นที่การทำสวนไม้ผลออกไปนั้น เป็นการใช้พื้นที่อย่างเข้มข้นขึ้น แน่นอนว่า มีการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงมากขึ้น แต่ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะปรับให้ตัวเองมีทางออกอื่นๆ อย่างการคัดเลือกพืชในการปลูก เช่น จะไม่เลือกปลูกผักประเภทกะหล่ำมากเกินไป เพราะมีแมลงรบกวนมาก หรือการปลูกพืชลึกลับสลับเปลี่ยนกัน โดยถือหลักการว่าจะไม่ปลูกพืชชนิดเดียวกันและพันธุ์เดียวกันซ้ำติดต่อกันหลายปีหลายครั้ง เพราะจะทำให้ดินจืดและพืช

"เคยที่" ไม่เติบโตงอกงาม ทำให้ต้องสิ้นเปลืองค่าปุ๋ยและยาฆ่าแมลงมากเกินไป แต่จะเปลี่ยนพันธุ์พืชไปเรื่อย ๆ และคิดคำนวณ ประเมินตัวพืชและราคาตลาด เพื่อเตรียมปลูกและขายในเวลาต่อไป

อาจจะเห็นได้ว่า ในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนยอดดอย ชาวม้งสามารถเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตัวเองในกระแสการพัฒนาได้อย่างรวดเร็วด้วยทุนรอนที่เคยสะสมในอดีตจากฝนและด้วยทัศนคติที่เป็นไปในทางเดียวกับการพัฒนา

ชาวม้งถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์แรก ๆ ที่สามารถนำเงินที่สะสมจากการเก็บหอมในอดีตมาลงทุนเปลี่ยนเป็นไร่ถาวร ลงทุนทำสวนผลไม้เป็นอันดับต้น ๆ และยังเป็นกลุ่มที่ตัดสินใจดำเนินตามนโยบายการพัฒนาจากโครงการพัฒนาของรัฐจำนวนมากอีกด้วย ปัจจุบัน อาจถือได้ว่า ชาวม้งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์บนยอดดอยที่สามารถสร้างตัวเองให้กลายเป็น "ผู้ประสบความสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจ" ตามกระบวนการของการพัฒนา จากการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตไปเป็นไร่ถาวร และสามารถสร้างฐานะเลี้ยงตัวเองได้ดีกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ บนภูเขา อย่าง ลีซู อาข่า มูเซอ ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม การปรับตัวทางเศรษฐกิจเพื่อเปลี่ยนระบบการผลิตของชาวม้งจากการทำไร่สู่สวนผลไม้ไม่ได้เกิดขึ้นโดยง่าย จะพบว่า เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชาวม้งสามารถปรับเปลี่ยนตัวเองไปสู่ผู้ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจ คือ ทุนทางเศรษฐกิจจากเงินสะสมและจำนวนที่ดินที่ต้องมีมากพอ

โดยจะพบว่า ในหมู่บ้านแทนธรรม กลุ่มชาวม้งผู้มีฐานะจากการสะสมทุนได้ในอดีต และมีที่ดินจำนวนมากพอจะสามารถเปลี่ยนระบบการผลิตไปทำสวนไม้ผลได้มีประสิทธิภาพมากกว่าชาวม้งในกลุ่มที่มีรายได้ปานกลางและกลุ่มคนจนที่ขาดแคลนทั้งเงินทุนและที่ดิน

การมีเงินทุนสะสมของชาวม้งผู้มีฐานะสามารถทำให้พวกเขานำไปลงทุนกับสวนไม้ผลซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงจากการซื้อกล้าไม้ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ส่วนการมีที่ดินมากพอ หมายถึง การต้องกันที่ดินส่วนหนึ่งทำสวนผลไม้โดยเฉพาะเพื่อหวังผลรายได้ในระยะยาว ขณะที่ต้องมีที่ดินอีกจำนวนหนึ่งเพื่อทำไร่ข้าวและปลูกพืชเศรษฐกิจระยะสั้นหมุนเวียนหารายได้ไปก่อนในช่วงเวลาที่สวนไม้ผลยังไม่แตกดอกออกผล

ในแง่นี้ ชาวม้งกลุ่มฐานะปานกลางอาจจะมีที่ดินจำนวนหนึ่ง แต่จำเป็นต้องอาศัยการจัดการที่ดินและอาศัยเวลาในการสะสมเงินทุนเพื่อนำมาปรับเปลี่ยนระบบการผลิต ซึ่งในระยะยาวกลุ่มชาวม้งฐานะปานกลางสามารถปรับเปลี่ยนตัวเองไปได้ ขณะที่ชาวม้งยากจนมีเงื่อนไขอันจำกัดจากรายได้ที่น้อยกว่าและบางส่วนยังต้องเช่าที่ดินเพื่อทำกินเพิ่มเติม ทำให้ไม่สามารถปรับเปลี่ยนตัวเองให้ประสบความสำเร็จในทางเศรษฐกิจได้มากนัก

ลักษณะที่สอง การเป็นผู้ประสบความสำเร็จทางการศึกษา - อาชีพก้าวหน้า ในกลุ่มชาวม้งผู้มีฐานะ แม้ว่าบางรายจะไม่มีที่ดินจำนวนมาก แต่มีทุนสะสมของครอบครัวจากทุนทางเศรษฐกิจดั้งเดิม กลุ่มนี้บางรายมักจะส่งลูกหลานเข้าเมืองเพื่อนำเงินสะสมไปลงทุนเปิดร้านค้าขายของทั่วไปหรือส่งลูกหลานเรียนหนังสือในระดับสูงเพื่อที่จะนำความรู้ไปประกอบอาชีพในระบบของสังคมใหญ่

ชาวม้งบ้านแทนธรรม โดยเฉพาะในกลุ่มชาวม้งผู้มีฐานะสามารถสะสมทุนทางเศรษฐกิจเอาไว้ได้จะมีโอกาสและทางเลือกมากในการปรับตัวและปรับระบบการผลิตเข้าสู่ทุนนิยมอย่างเต็มรูปแบบรวมทั้งสามารถสร้างและขยายทุนทางเศรษฐกิจให้เติบโตได้อย่างต่อเนื่อง มีเงินสำหรับการอุปโภคบริโภคสินค้าสิ่งของเครื่องใช้ ขณะเดียวกันก็สามารถสะสมเงินที่ได้จากการผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มสำหรับอนาคต

ในส่วนหนึ่ง ชาวม้งกลุ่มนี้ได้นำเงินส่งให้ลูกหลานชาวม้งได้เรียนหนังสือในระบบ ในกลุ่มลูกหลานชาวม้งผู้มีฐานะที่มีทุนทางเศรษฐกิจสูง พวกเขาจะส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือให้จบการศึกษาในระดับสูง เช่น ระดับวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ปริญญาตรี ปริญญาโท และบางคนไปไกลยังต่างประเทศ ส่วนกลุ่มลูกหลานของชาวม้งฐานะปานกลางที่ไม่มีทุนทางเศรษฐกิจสูงมากพอ พวกเขาจะพยายามส่งลูกหลานเรียนหนังสือจบการศึกษาอย่างต่ำระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยบางคนไปเรียนไกลถึงในเมืองกลับบ้านเฉพาะช่วงวันหยุดหรือปิดเทอม

ชาวม้งมีคำพูดที่ว่า "ความรู้จากที่อื่นที่เจ้าจะต้องไปศึกษานหาความรู้มา" หรือ "จงไปขอความรู้จากผู้อื่นในสังคมที่กว้างใหญ่" การเรียนหนังสือและการเข้าสู่ระบบการศึกษาของรัฐก็เพื่อมุ่งหวังให้ลูกหลานชาวม้งได้ทำงานแสวงหาก้าวหน้าในสังคมใหญ่และมีตำแหน่งหน้าที่การงานอื่น ๆ ที่ได้รับการยอมรับจากสังคม เช่น การออกไปเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ นักธุรกิจ ข้าราชการ หรือนักวิจัย

ตลอดเวลา 20 ปีที่ผ่านมาชาวม้งนำทุนทางเศรษฐกิจที่ได้จากการทำงานหนักของคนรุ่นปู่ย่า และพ่อแม่ ซึ่งสะสมทุนจากการขายฝิ่นและผลผลิตอื่นในอดีตเพื่อนำมาส่งลูกหลานให้ได้เรียนหนังสือในระดับสูงๆ ทั้งนี้ก็เพื่อมุ่งหวังเปลี่ยนบทบาทและภาพลักษณ์ของตนเองใหม่ให้กลายเป็น "ผู้มีการศึกษา" หรือ "ผู้มีความก้าวหน้าในการงานอาชีพ" ตามความหมายของสังคมทั่วไป

การที่ชาวม้งคนรุ่นใหม่เชื่อมโยงความเป็นม้งหรืออัตลักษณ์ของชาวม้งเข้ากับระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ การเมือง เพื่อทำให้ความเป็นม้งหมายถึง "ผู้มีการศึกษา" หรือ "ผู้มีความก้าวหน้าในการงานอาชีพ" กลายเป็น "ผู้ที่ได้รับการนับหน้าถือตา" คือ การเชื่อมโยงความเป็นม้งเข้ากับบทบาทอื่นๆ ที่ได้รับการยอมรับจากสังคมวงกว้าง โดยใช้บทบาทที่สังคมยอมรับมา

นิยามอัตลักษณ์ความเป็นมั่งขึ้นใหม่ในบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐและโลกภายนอก
จากประสบการณ์การเรียนรู้ของตน

6.3 ความลึกลับขัดแย้งในการตอบโต้ของชาวม้ง

ความทรงจำทางสังคม (Social Memory) ของชุมชนเล็กๆ แห่งหนึ่งสามารถที่จะตก
ผลึกกลายเป็นความทรงจำร่วมและหลอมรวมจนนำไปสู่การแสดงออกที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
ของชุมชนนั้นๆ ได้ งานศึกษาของ Kleinman (1994) เรื่อง How Bodies Remember : Social
Memory and Bodily Experience of Criticism, Resistance and Delegitimation Following
China's Cultural Revolution" ซึ่งศึกษาอาการบางประการในกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากการ
ปฏิวัติวัฒนธรรมในช่วงสมัยของเหมาเจ๋อตงในประเทศจีน ได้ทำให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างโลกแห่ง
ความเป็นจริง ประสบการณ์ทางสังคม และการตกผลึกเป็นความทรงจำทางสังคมแล้วหลอมรวม
ไปสู่การแสดงออกทางร่างกายร่วมกัน ส่วนวิธีการจดจำนั้น สังคมสามารถจดจำผ่าน เนื้อหาหรือ
อรรถทางวัฒนธรรม(Cultural Text) เช่น เรื่องเล่า ตำนาน หนังสือ อนุสาวรีย์ (Connerton,
1994) และประสบการณ์แห่งความลำบากร่วมกัน ดังเช่น ในช่วงสงครามเวียดนามที่เด็กหนุ่มชาว
อเมริกันไปร่วมรบในสงครามด้วยใจมุ่งมั่น ซึ่งมีความทรงจำร่วมกันต่อเหตุการณ์การไปรบที่
สงครามเวียดนาม เป็นคนที่ผ่านช่วงเวลาแห่งความลำบากมาด้วยกัน (Rosaldo, 1980)

ในชุมชนม้งบ้านแทนธรรม คนแก่คนเฒ่าวัยมากกว่า 40 ปีขึ้นไป มักเล่าขานกันถึง
ตำนานความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับ กลิ้งตริเซอร์ หรือ ดินแดนผี เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านี้ให้กับลูก
หลาน โดยเปรียบเปรยดินแดนผีเชื่อมโยงกับความไม่อุดมสมบูรณ์ แต่การถ่ายทอดเรื่องราวเพื่อให้
ลูกหลานจดจำถึงความอุดมสมบูรณ์ในอดีตเพื่อให้เป็นความทรงจำร่วมที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
กลับไม่สำเร็จผล ความทรงจำร่วมของชาวม้งรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่จึงแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

เรื่องเล่ามีอยู่ว่า "มีผีตัวหนึ่งชื่อ "ปู่ดก" เป็นผีผู้หญิงแม่-ลูกใจร้ายที่เข้ามาในหมู่บ้าน
ชาวม้งเพื่อจับคนไปกินเกือบหมดหมู่บ้าน เหลือเพียงหญิงสาว 2 คนซึ่งแอบซ่อนตัวอยู่ในราง
อาหารของม้า หลายวันต่อมามีชายหนุ่มสองคนจากต่างหมู่บ้านเดินทางมาที่หมู่บ้านแห่งนี้ สงสัย
ว่าทำไมไม่มีคนอาศัยอยู่ จึงตะโกนร้องเรียก หญิงสาวทั้งสองได้ยิน จึงแน่ใจในน้ำเสียงว่าเป็นคน -
ไม่ใช่ผี จึงออกมาพบกับชายหนุ่มทั้งสอง แล้วเล่าเหตุการณ์ที่ชาวบ้านถูกผีปู่ดกจับตัวไปกินให้
ฟัง ชายหนุ่มจึงคิดจะกำจัดผีตนนี้ จึงถามว่า ผีจะออกมาเมื่อไร หญิงสาวทั้งสองตอบว่า เมื่อได้ยิน
เสียงคำข่าวผีจึงจะออกมา ดังนั้น ชายหนุ่มจึงบอกให้หญิงสาวคำข่าว ส่วนชายหนุ่มเตรียมมีด
เอาไว้ไล่ฟันผี เมื่อเตรียมการดังนี้ ชายหนุ่มจึงสามารถไล่ฟันผีไปไกลจนถึงหน้าผา ซึ่งเป็นที่อยู่
ของผี แต่ปรากฏว่า ฟันเท่าไรก็ไม่สามารถฆ่าผีตนนั้นได้ จึงหนีกลับไปตั้งหลักใหม่แล้วกลับมาแอบ

ซุ่มอยู่ใกล้ๆ หน้าผาเพื่อสังเกตการณ์ ส่วนผีปูดกั้ง เมื่อกลับเข้าหน้าผาได้ ก็นำเลือดและเนื้อคนที่แบกใส่ตะกร้ากลับบ้านไปฝากลูก แล้วเล่าเหตุการณ์ที่มีคนพยายามไล่ฟันให้ลูกฟัง ชายหนุ่มทั้งสองที่แอบอยู่ก็ได้ยินผีแม่-ลูกคุยกันว่า มีกรรมดาไม่เคยฟันแม่จนถึงตาย แต่ถ้าเป็นมิดที่ใส่ซี่ไก่อแล้วจะฟันเข้าทันที เมื่อชายหนุ่มทั้งสองได้ยินจึงกลับไปเอามิดมาเผาไฟและลับให้คม ผสมซี่ไก่อแล้วให้หญิงสาวตำข้าวเรียกผีอีกครั้ง คราวนี้ใช้มิดที่ทำซี่ไก่อฟันผีปูดกั้ง ฟันจนผีตายในที่สุด หลังจากนั้น หญิงสาวนำเอาชิ้นเนื้อของแม่ผีไปให้ลูกผีกินที่หน้าผา แต่ลูกผีรู้ จึงรีบปิดประตูหน้าผาไม่ให้หญิงสาวออกมาได้ หญิงสาว จึงทำกลอุบายหลอกลูกผี โดยถามว่า ลูกผีกลัวอะไร ลูกผีตอบว่า กลัวหนูที่อยู่ในดินกัด ทันใดนั้นเอง สาวทั้งสองคนจึงประดิษฐ์หนูปลอมขึ้นมาจากผ้าหลอกลูกผีจนกลัวและรีบเปิดประตูออกไป สาวทั้งสองจึงได้รับอิสรภาพและออกไปแต่งงานอยู่กินกับหนุ่มทั้งสองในที่สุด”

ตำนานเรื่องนี้ถูกบอกเล่าในบ้านแพนธรรมในรุ่นคนเฒ่าคนแก่และเล่าสืบทอดต่อมาจนถึงรุ่นลูกหลาน เมื่อเด็ก ๆ ได้ยินคำว่า “ปูดกั้ง” พวกเขาจะรู้ทันทีว่า เป็นผีที่ชอบกินเนื้อคนอาศัยอยู่ที่หน้าผา มีเขี้ยวแดง ปากแดง เล็บยาว ใช้เล็บเกี่ยวเอาเครื่องในของคนไปกิน และทำให้หมู่บ้านในตำนานกลายเป็น “กลิ้งดิเซอว์” หรือดินแดนผี ที่ทำร้ายมนุษย์

ชาวม้งบ้านแพนธรรมที่มีอายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไปมักเปรียบเทียบดินแดนผีแห่งนี้ว่าเป็นดินแดนหรือสภาวะการณที่ผู้คนอยู่กันอย่างไม่สงบสุข มีแต่ความเดือดร้อนและความทุกข์สุมอยู่ในใจ ไม่สามารถดำเนินชีวิตปกติเฉกเช่นในอดีต พวกเขามักพูดกันเสมอว่า การไม่ได้ปลุกผี คือสภาวะการณแบบ “กลิ้งดิเซอว์” ที่นำพามาซึ่งความทุกข์ ความเดือดร้อนและไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ

ในแง่นี้ ตำนานเรื่องดินแดนผีของชาวม้งบ้านแพนธรรมสำหรับกลุ่มคนสูงวัยที่เล่าเปรียบเทียบออกมาจึงเป็นภาพที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดของพวกเขาต่อสภาวะการณที่เกิดขึ้นจริงในสังคมเพื่อพยายามสื่อสารความหมายและแสดงอารมณ์ความรู้สึกของพวกเขาในสถานการณ์ที่กำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการยกเลิกการปลุกผี แต่การเปรียบเทียบตำนานเรื่อง “กลิ้งดิเซอว์” หรือดินแดนผีของชาวม้งในกลุ่มคนเฒ่าคนแก่กลับไม่สามารถสื่อสารกับลูกหลานชาวม้งต่างวัยเพื่อให้กลายเป็นความทรงจำร่วมกันได้ ในแง่นี้ การถ่ายทอดเรื่องเล่าผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและการสร้างความทรงจำร่วมของชุมชนบ้านแพนธรรมจึงเกิดการสะดุดหยุดลง จะพบว่า ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ของชุมชนม้งบ้านแพนธรรม เข้าใจความหมายของคำว่า “กลิ้งดิเซอว์” แบบใดๆ ไม่ได้เชื่อมโยงกับผีเหมือนดังกลุ่มคนสูงวัย กลุ่มคนรุ่นใหม่เข้าใจเพียงว่า “กลิ้งดิเซอว์” คือ ดินแดนที่มีผีคอยทำร้ายมนุษย์

เด็กเล็ก ๆ ในชุมชนมักได้ยินเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีปูดกั้งและดินแดนกั้งติเซอร์อยู่เสมอ แต่พวกเขาเหล่านั้นไม่อาจสื่อสารความหมายตามที่คนเฒ่าคนแก่รับรู้และแสดงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดออกมาผ่านเรื่องเล่าเหล่านั้น ทุกครั้งที่เด็ก ๆ ได้ยิน “ปูดกั้ง” และ “กั้งติเซอร์” พวกเขารู้สึกแต่เพียงการกลัวผีร้ายและรู้เพียงว่า หากเด็กคนใดทำตัวไม่ดี ผีปูดกั้งจากดินแดนผีจะมาทำร้ายคนทำตัวไม่ดี ทำให้เด็ก ๆ ขว้างไม่กล้าทำในสิ่งนั้น อย่างไรก็ตาม ด้วยเพราะการไม่สามารถสื่อสารอารมณ์ความรู้สึกและสร้างความทรงจำร่วมกันของชาวมังผ่านการเล่าเรื่อง “กั้งติเซอร์” ได้ อย่างสำเร็จ จึงทำให้คนมังรุ่นใหม่กับคนมังรุ่นเก่าจดจำและมีภาพความทรงจำเกี่ยวกับผีนคนละชุดในความหมายที่แตกต่างกัน

ในปัจจุบันชาวมังคนรุ่นใหม่บ้านแทนธรรมที่ไปเรียนหนังสือในเมือง เมื่อกลับถึงบ้านมักพูดว่า “คนติดยาฝิ่น เป็นคนไม่ดี” หรือ “หมอยาปลูกฝิ่นแล้วบอกว่าใช้เป็นยา ก็เพราะว่าพวกเขาติดฝิ่นมากกว่า แต่หาข้ออ้างว่าใช้เป็นยาตามความรู้พื้นบ้านดั้งเดิม” คนรุ่นใหม่ยังวิพากษ์วิจารณ์ว่า หากนำเงินที่ซื้อฝิ่นไปให้ลูกหลานได้เรียนหนังสือ หรือซื้อเครื่องเรียนให้ลูกหลานได้เรียน จะดีเสียกว่าเอาเงินไปซื้อฝิ่น ขณะที่คนสูงวัยกลับอธิบายในมิติที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะการยังยึดโยงตัวเองอยู่กับภาพความอุดมสมบูรณ์ของความมั่นคงในชีวิตจากไร่ฝิ่น

ในแง่นี้ อาจบอกได้ว่า ความทรงจำทางสังคมของคนมังรุ่นเก่ากับคนมังรุ่นใหม่ในชุมชนมังบ้านแทนธรรมกลับมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ที่ไม่สามารถถ่ายทอดจากรุ่นปู่ย่าสู่รุ่นลูกหลานได้ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าในความทรงจำร่วมของกลุ่มชาวมังผู้สูงวัยบ้านแทนธรรมนั้น เป็นภาพความทรงจำร่วมกันของการโยกย้ายภาพชีวิตที่สมบูรณ์ในอดีต ความอุดมสมบูรณ์และอิสระเสรีภาพที่พึงได้รับจากฝิ่นในการที่จะเปลี่ยนฝิ่นเป็นเงิน และเลือกที่จะดำเนินวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างไม่เดือดร้อน ขณะที่ชาวมังรุ่นใหม่มีความทรงจำต่อฝิ่น ในความพยายามที่จะปฏิเสธและหนีไปจากฝิ่น เพราะภาพฝิ่นคือภาพของยาเสพติด เป็นสิ่งที่สังคมรังเกียจโดยมีอัตลักษณ์ชาวมังถูกผูกติดเอาไว้อย่างแน่นหนา

การไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างความทรงจำทางสังคมของชุมชนที่กระทำผ่านการถ่ายทอดบอกเล่าตำนาน เรื่องเล่า ฯลฯ ได้ชี้ให้เห็นสิ่งที่น่าสนใจสามประการคือ

ประการแรก ได้ชี้ให้เห็นว่า ความทรงจำทางสังคมของกลุ่มชนหนึ่งๆ สามารถจำแนกแยกย่อย (Differentiate) ออกไปได้เสมอ ไม่จำเป็นต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในแต่ละกลุ่มชนเสมอไป หากแต่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ที่แต่ละกลุ่มแต่ละวัยจะมีประสบการณ์ร่วมกัน มีโลกแห่งการเรียนรู้ที่เหมือนหรือแตกต่างกัน มีกระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ของชุมชนที่เข้มแข็งหรือ

เสื่อมคลายลงจนไม่สามารถใช้วัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและไม่สามารถสืบทอดได้อย่างมีพลัง

ประการที่สอง การที่ชาวม้งโดยเฉพาะชาวม้งรุ่นใหม่มีภาพฝันและความทรงจำเกี่ยวกับฝันในอีกทางหนึ่ง เป็นเพราะ "ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์" ซึ่งเป็นการหลอมรวมความชอบธรรมของพลังทางเศรษฐกิจและการเมืองผ่านกลไกของรัฐ เช่น ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ ชุดความรู้ จนกลายเป็น "อำนาจสัญลักษณ์" (Swartz, 1997 : 87-90) ที่รัฐและกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำใช้กระทำต่อกลุ่มผู้ด้อยอำนาจอย่างชาวม้ง โดยรัฐสามารถสถาปนาอำนาจของตนลงไปในระดับจิตสำนึกของกลุ่มผู้ถูกครอบงำอย่างชาวม้งได้สำเร็จ ให้อยอมรับในภาพตัวแทน นิยามความหมายและชุดความรู้ของรัฐที่กระทำในระดับจิตสำนึกต่อชาวม้ง ซึ่งมองเห็นได้จากการไม่ประสบความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมผ่านการถ่ายทอดตำนานเรื่องเล่าของชาวม้งสู่ลูกหลาน ซึ่งในแง่นี้ รัฐไม่เพียงแต่ประสบผลสำเร็จในการทำให้สังคมภายนอกเชื่อและยอมรับต่อวาทกรรมอย่างไม่ต้องสงสัยเท่านั้น แต่ยังประสบผลสำเร็จในการทำให้คนม้งรุ่นใหม่เชื่อและยอมรับต่อวาทกรรมครอบงำด้วยเช่นกัน

ประการที่สาม การไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างความทรงจำทางสังคมเกิดขึ้นจากเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในบริบทความสัมพันธ์ของกลุ่มคนภายในชุมชนที่แตกต่างกัน ในแต่ละรุ่นแต่ละวัยและความสัมพันธ์ของชุมชนกับโลกภายนอก การที่ชาวม้งคนรุ่นใหม่ออกไปเรียนรู้โลกภายนอกผ่านระบบการศึกษาของรัฐมากกว่าการเรียนรู้ในระบบวัฒนธรรมของตนได้ทำให้ชาวม้งคนรุ่นใหม่ใช้เวลาอยู่กับโลกภายนอกและเริ่มเรียนรู้วัฒนธรรมของตัวเองน้อยลง นอกจากนี้ เงื่อนไขของประสบการณ์และความทุกข์ยากลำบากของคนแต่ละรุ่นแต่ละวัยที่ต่างกัน ทำให้การรับรู้เรื่องราว อารมณ์ความรู้สึกของแต่ละรุ่นแต่ละวัยแตกต่างกันไปด้วย

ดังนั้น นอกเหนือจากความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่รัฐได้สถาปนาลงในระดับจิตสำนึกของชาวม้งแล้ว การไม่ประสบความสำเร็จของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของชาวม้งต่อลูกหลานยังขึ้นอยู่กับประสบการณ์การเรียนรู้ของชาวม้งแต่ละรุ่นวัยและการเผชิญหน้ากับสภาพการณ์ที่ต่างกันด้วย (Gupta & Furguson, 1999 : 19-25)

6.4 เงื่อนไขการตอบโต้กับอัตลักษณ์อันหลากหลายของชาวม้ง

ด้วยเพราะในด้านหนึ่ง "อำนาจเชิงสัญลักษณ์" ที่รัฐและกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำสร้างขึ้นและสถาปนาอำนาจของตนผ่านระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจและการเมืองได้ทำให้เกิดความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ครอบงำสังคมใหญ่และกลุ่มชาวม้งในระดับจิตสำนึก ทำให้อัตลักษณ์

ชาวม้งมีลักษณะเป็นแก่นสารนิยม ด้วยการถูกขนานนามว่าเป็นใคร ทำอะไร/อย่างไรในบริบทเงื่อนไขของยุคสมัยและกาลเวลา ดังเช่น การนำเสนอภาพชาวม้งกับการเกี่ยวข้องกับยาเสพติดในบริบทที่ผิดกฎหมาย การนำเสนอภาพชาวม้งทำลายความมั่นคงในบริบทความขัดแย้งทางการเมือง การนำเสนอภาพชาวม้งกับการทำลายป่าในบริบทการแย่งชิงทรัพยากร ทำให้ชาวม้งตกอยู่ภายใต้กระบวนการกักขังจากภาพลักษณ์ดังกล่าว ขณะที่อีกด้านหนึ่ง ประสบการณ์การเรียนรู้จากโลกภายนอกที่แตกต่างกันของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมม้ง ความแตกต่างทั้งในแง่ชนชั้น (Class) และรุ่นวัย (Generation) ชาวม้งในกลุ่มผู้มีฐานะระดับต่างๆ ในแต่ละรุ่นแต่ละวัยของสังคมม้งได้ทำให้เกิดความแตกต่างหลากหลายต่อการแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์จากภาพลักษณ์ชุดนิยามความหมายและความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้น

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า เงื่อนไขสำคัญของชาวม้งในการแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจเชิงสัญลักษณ์ในฐานะโครงสร้าง (Structure) ที่รัฐสถาปนาอำนาจของตนผ่านระบบการศึกษา เศรษฐกิจ การเมืองลงสู่ระดับจิตสำนึกของคนทั่วไปและโดยเฉพาะชาวม้งด้วย กับชาวม้งในฐานะมนุษย์ (Agency) ที่มีความแตกต่างหลากหลายจากประสบการณ์การเรียนรู้ ชนชั้น รุ่นวัย อย่างเช่น ชาวม้งในแต่ละรุ่นแต่ละวัยระหว่างผู้ใหญ่กับชาวม้งวัยเด็กและคนรุ่นใหม่ ชาวม้งแต่ละชนชั้นอย่างชาวม้งผู้มีฐานะกับชาวม้งยากจนต่างนิยามอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนต่อการกักขังอัตลักษณ์ด้วยภาพลักษณ์ที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การเผชิญหน้ากับสภาวะการณ์ที่แตกต่างกันและความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่เข้าสู่ระดับจิตสำนึกของแต่ละกลุ่ม

โดยเงื่อนไขดังกล่าว ทำให้สามารถแบ่งกลุ่มชาวม้งออกเป็น 3 กลุ่มได้ดังนี้

กลุ่มแรก ชาวม้งกับนิยามความเป็นม้งบนวิธีคิดเรื่องวิถีวัฒนธรรมพื้นแบบเดิม กลุ่มนี้โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวม้งรุ่นผู้ใหญ่วัยชราที่ผูกพันกับความรู้และวิถีวัฒนธรรมพื้นมายาวนาน ได้หล่อหลอมความเป็นตัวตน ความเป็นชาติพันธุ์ม้งเข้ามาเป็นอัตลักษณ์ของตน เมื่อภาพลักษณ์พื้นถูกทำให้กลายเป็นภาพด้านลบ ซึ่งแตกต่างไปจากประสบการณ์ความรู้ของตนบนพื้นฐานวิถีวัฒนธรรม ขณะที่ประสบการณ์จากภายนอกและความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ไม่สามารถหยั่งรากลึกลงในชาวม้ง กลุ่มนี้ ชาวม้งรุ่นผู้ใหญ่วัยชราจึงแสดงปฏิกิริยาตอบโต้อันหลากหลายต่อภาพลักษณ์ดังกล่าว อย่างเช่น การตอบโต้ในวิถีปฏิบัติของหมอยาพื้นบ้าน หมอผีพื้นบ้าน การดื้อแพ่งปลูกฝิ่นเป็นยา การเปลี่ยนรูปแบบในการปลูกฝิ่น หรือการเบี่ยงเบี่ยงดินแดนผีกับชีวิตที่ไม่มั่นคงจากการไม่ได้ปลูกฝิ่น เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การตกอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐได้ทำให้การจัดวางความสัมพันธ์ของชาวม้งกลุ่มนี้ไม่มีทางเลือกในการแสดงออกมากนัก แม้ว่า ชาวม้งกลุ่มนี้จะทำการตอบโต้ แต่การตอบโต้ไม่สามารถปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับตนเพื่อต่อสู้ในนิยามความหมายผืนแบบเดิมได้

กลุ่มที่สอง ชาวม้งกับนิยามความเป็นม้งที่หนีไปจากผืน โดยส่วนใหญ่เป็นชาวม้งคนรุ่นใหม่ que เลือกกลมกลืนไปกับการสร้างความจริงของรัฐจากชุดวาทกรรมหลักที่นิยามความหมายอัตลักษณ์ชาวม้งจากชุดความรู้ต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้น เช่น การยอมรับว่าผืนเป็นยาเสพติดตามนิยามความหมายของรัฐ และการยอมรับการพัฒนา

สำหรับชาวม้งคนรุ่นใหม่กลุ่มนี้ ในด้านหนึ่ง กระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้จากวิถีวัฒนธรรมของชาวม้งเกิดความลึกลับขัดแย้งและสะดุดขวางขาดตอน ส่วนอีกด้านหนึ่ง ชาวม้งรุ่นใหม่ได้รับประสบการณ์และการเรียนรู้จากโลกภายนอก จากการเข้าสู่ระบบการศึกษา การออกไปจากระบบการผลิตแบบเดิม และการประสบความสำเร็จจากการงานอาชีพใหม่ๆ ระบบการศึกษาและการเข้าสู่ระบบการทำงานในเมืองใหญ่ได้ตอกย้ำให้ชาวม้งคนรุ่นใหม่ซึมซับรับเอาอำนาจเชิงสัญลักษณ์ที่รัฐสร้างขึ้นผ่านระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจการเมืองมากขึ้น ทำให้ประสบการณ์และการเรียนรู้ของชาวม้งรุ่นใหม่แตกต่างไปจากคนรุ่นเก่าอย่างสิ้นเชิง

การที่ชาวม้งรุ่นใหม่ต้องการเลิกปลูกฝิ่นและปฏิเสธตัวเองไปจากผืนในปัจจุบัน อาจหมายถึงความต้องการยุติการเชื่อมโยง "ความเป็นตัวตน" หรือ อัตลักษณ์ของชาวม้งกับผืนในรูปแบบเดิมตามวิถีวัฒนธรรมเดิม แต่ไม่ได้หมายถึง การยุติความเป็นม้ง หากแต่ชาวม้งรุ่นใหม่ได้สร้างและนิยามความหมายอัตลักษณ์และความเป็นม้งขึ้นมาในสภาวะการณ์ใหม่ๆ จากประสบการณ์และการเรียนรู้ในโลกใหม่ๆ ของตนและการเผชิญหน้ากับความสัมพันธ์ของรัฐ

การที่ชาวม้งรุ่นใหม่เชื่อมโยงอัตลักษณ์ของชาวม้งเข้ากับระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ การเมือง เพื่อทำให้ความเป็นม้งหมายถึง "ผู้มีการศึกษา" หรือ "ผู้ประสบความสำเร็จในทางเศรษฐกิจ" "ผู้ที่ได้รับการนับหน้าถือตาจากการทำงานอาชีพ" คือ การเชื่อมโยงความเป็นม้งเข้ากับบทบาทอื่นๆ ที่สังคมภายนอกให้การยอมรับ โดยชาวม้งกลุ่มนี้เชื่อว่า การใช้บทบาทที่สังคมยอมรับเหล่านี้มานิยามอัตลักษณ์ความเป็นม้งขึ้นใหม่จะสามารถลบภาพลักษณ์ด้านลบเดิมๆ ของชาวม้งไปได้

กลุ่มสุดท้าย ชาวม้งกับการไม่นิยามความเป็นม้งกับผืนในทางใดทางหนึ่ง โดยส่วนใหญ่เกิดขึ้นในกลุ่มชาวม้งวัยกลางคนที่มิประสบการณการเรียนรู้จากวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมไปพร้อมๆ กับประสบการณ์การเรียนรู้จากโลกภายนอก กลุ่มนี้เลือกที่จะไม่ยอมรับและไม่ตอบโต้ต่อ

กระบวนการกักขังอัตลักษณ์ของรัฐจากภาพลักษณ์ของผืนและยาเสพติด แม้ว่าจะเข้าไปมีประสม
การณ์การเรียนรู้ในระบบการศึกษา การงานอาชีพ รับรู้นิยามความหมายผืนกับภาพลักษณ์ยาเสพติด
ของรัฐ แต่ประสบการณ์การเรียนรู้จากรุ่นพ่อแม่ และในวัยเด็กที่เติบโตมากับวิถีวัฒนธรรมผืน
ได้ทำให้คนกลุ่มนี้เลือกที่จะไม่ยอมรับนิยามความเป็นม้งกับผืนจากรัฐ แต่ก็ไม่ได้ตอบโต้ในขณะ
เดียวกัน

ในแง่นี้ อาจด้วยเหตุผลที่ว่า ประสบการณ์การเรียนรู้ของชาวม้งกลุ่มนี้ได้ผ่านประวัติ
ศาสตร์ของการต่อสู้และการต่อรองกับรัฐมายาวนาน จากการเข้าร่วมกับรัฐในการต่อสู้กับพคท.,
การเป็นพคท.แล้วตัดสินใจกลับเข้าสู่เส้นทางการพัฒนาและเริ่มปรับเปลี่ยนตัวเองในทางเศรษฐกิจ
กลุ่มนี้ไม่ได้ถูกรวบจากรัฐจากอำนาจเชิงสัญลักษณ์ที่รัฐสร้างขึ้นมากนัก แต่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิง
อำนาจผ่านประวัติศาสตร์ระหว่างชาวม้งกลุ่มนี้กับรัฐกลับทำให้ชาวม้งกลุ่มนี้เลือกเข้าเป็นสมาชิก
"ชุมชนในจินตนาการของรัฐ" ในบางด้าน เช่น การยอมรับการพัฒนาขณะที่ปรับกฎเกณฑ์ทาง
สังคมเกี่ยวกับผืน การสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของชุมชนให้เป็นชุมชนปลอดยาเสพติด ซึ่งเป็นไปภาย
ใต้นิยามความหมายของรัฐพร้อมๆ กับการรักษากฎเกณฑ์ประเพณีทางด้านเกี่ยวกับผืนของชุมชน
เอาไว้ ชาวม้งกลุ่มนี้จัดวางความสัมพันธ์ของตัวเองตามประสบการณ์การเรียนรู้จากทั้งสองด้าน
และเลือกที่จะไม่นิยามความเป็นม้งกับผืนไปในด้านใดด้านหนึ่ง

จากข้อมูลการแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ของชาวม้งและ
เงื่อนไขของการตอบโต้ดังกล่าวได้สะท้อนนัยสำคัญในประเด็น "อัตลักษณ์" ความเป็นชาติพันธุ์
(Ethnic Identities) ของชาวม้งใน 2 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นแรก อัตลักษณ์ของชาวม้ง หรือ ความเป็นม้ง ไม่ได้ถูกผูกขาดโดยคนกลุ่มใด
กลุ่มหนึ่งเสมอไป ไม่ว่า ระหว่างชาวม้งคนรุ่นเก่า ชาวม้งรุ่นใหม่ ชาวม้งกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือแม้แต่
รัฐ กลุ่มวัฒนธรรมครอบงำต่างก็ไม่สามารถสร้างหรือกำหนดนิยามความหมายของอัตลักษณ์เป็น
แบบใดแบบหนึ่งได้ ดังเช่น การไปกำหนดอัตลักษณ์ชาวม้งให้มีภาพของผืนกับยาเสพติด ภาพผู้
ทำลายความมั่นคง ภาพของคนโกง ไร้การศึกษา สกปรกของรัฐและวาทกรรมครอบงำ เป็นต้น แต่
"อัตลักษณ์" ความเป็นม้งกลับเป็นการสร้างขึ้น (Construct) และสามารถถูกสร้างขึ้นใหม่
(Reconstruct) ให้มีความหลากหลายและซับซ้อน มีความเลื่อนไหลและเปลี่ยนผ่านเพื่อใช้เป็น
ยุทธวิธีในการต่อรอง (Gupta & Ferguson, 1999 : 205) และนำเสนอตัวเองที่เลื่อนไหลไปตาม
เงื่อนไข สถานการณ์และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ดังเช่น การสร้างภาพลักษณ์
ชาวม้งในมุมมองวาทกรรมครอบงำให้อัตลักษณ์ของชาวม้งกลายเป็นผู้ทำลายป่า ขณะที่ชาวม้งได้
พยายามสร้างอัตลักษณ์ความเป็นม้งไปเชื่อมโยงกับบทบาทที่ได้รับการยอมรับจากสังคมวงกว้าง

เช่น การสร้างความก้าวหน้าในการงานอาชีพ ความก้าวหน้าในการศึกษา, การปรับชุมชนให้กลายเป็นชุมชนปลอดยาเสพติด, การสร้างระบบการผลิตใหม่ตามแนวทางการพัฒนา ซึ่งแม้ว่าจะเป็นเงื่อนไขอันจำกัดในการสร้างความหลากหลายของพันธุ์พืชเพื่อเป็นอาหาร แต่ชาวม้งสามารถปรับและสร้างขึ้นใหม่ได้ด้วยความรู้เดิมและเรียนรู้จากความรู้ใหม่ๆ ในเงื่อนไขอันจำกัดเหล่านั้นได้

ประเด็นที่สอง อัตลักษณ์ความเป็นม้งไม่อาจถูกมองเป็นหนึ่งเดียวเป็นกลุ่ม “ชนเผ่า” ม้งโดดๆ เนื่องจากข้อมูลพบว่า ภายในกลุ่มชาวม้งกลับมีความหลากหลายและความซับซ้อนของกลุ่มคนอันหลากหลายที่มีความแตกต่างขัดแย้งกัน โดยขึ้นอยู่กับความเป็นชนชั้น รุ่นวัย ประสบการณ์การเรียนรู้ สภาพการณ์และผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่มแต่ละรุ่นแต่ละคนในสังคมม้ง อย่างเช่น การพยายามหนีไปจากผืนของวัยรุ่นม้งคนรุ่นใหม่กับภาพความอุดมสมบูรณ์ของไร่นาในความคิดของชาวม้งคนแก่เฒ่า ทำให้การเลือกแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ การเลือกแสดงอัตลักษณ์ความเป็นม้งแตกต่างกันไปด้วย เป็นต้น

ดังนั้น อัตลักษณ์ของชาวม้งไม่อาจมองเป็นหนึ่งเดียวในลักษณะความเป็นม้งที่ถูกกำหนดเป็นอัตลักษณ์แบบ “ชนเผ่า” ดังเดิมที่มีแบบเฉพาะเจาะจง แต่อัตลักษณ์ของชาวม้งควรจะมีหลากหลายจาก “ชีวิต” ที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้นภายในสังคมม้ง ดังนั้น การทำความเข้าใจต่อสังคมม้งจำต้องเข้าใจความสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่างๆ ภายในสังคมม้งที่มีพลวัต ความหลากหลายและความซับซ้อนที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์การเรียนรู้ รุ่นวัย เงื่อนไข สภาพการณ์ และผลประโยชน์ของกลุ่มคนต่างๆ ภายในกลุ่มชาวม้ง

6.5 สรุป

ในบริบทที่อุดมการณ์รัฐชาติและสถานะของรัฐถูกท้าทายด้วยกระแสความคิดเรื่องสิทธิชุมชน สิทธิมนุษยชนและการเมืองนิเวศในเวทีทางเศรษฐกิจการเมืองระดับโลก กระแสความคิดเหล่านี้ได้เชื่อมโยงความเป็นชาติพันธุ์และการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มผู้ด้อยกว่าในการต่อรองต่อการครอบงำของรัฐ บริบทเช่นนี้เองได้เปิดช่องว่างให้แก่ชาวม้งได้แสดงปฏิกิริยาตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ดังกล่าว โดยปฏิกิริยาที่ชาวม้งได้แสดงออก แบ่งออกเป็น การตอบโต้ต่อกระบวนการกักขัง กับ การปรับเปลี่ยนที่สอดคล้องกับรัฐและวาทกรรมครอบงำ

โดยการตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ชาวม้งด้วยภาพลักษณ์ต่างๆ ชาวม้งเลือกตอบโต้ต่อภาพลักษณ์ชาวม้งกับผืนซึ่งเป็นยาเสพติดใน 2 ระดับ คือ ระดับแรก เป็นการตอบโต้ระดับชุมชน ได้แก่ หมอยาพื้นบ้านกับการการวิพากษ์วิจารณ์รัฐและวาทกรรมครอบงำ, การตีความเรื่องผีก่อภัยร้ายใหม่ของหมอผีพื้นบ้าน และการดื้อแพ่งเพิกเฉยในการใช้ผืนเป็นยาของชาว

บ้าน กับระดับที่สอง เป็นการตอบโต้ระดับปัจเจก ได้แก่ การปฏิเสธอำนาจรัฐด้วยการประชดประชันดังตัวอย่างของหญิงม้ายากจน

ส่วนการปรับเปลี่ยนที่สอดคล้องกับรัฐและวาทกรรมครอบงำเป็นการเลือกปรับเปลี่ยนกับภาพลักษณ์บางภาพที่กักขังอัตลักษณ์ของชาวม้งเอาไว้ ดังเช่น ภาพลักษณ์ชาวม้งกับฝิ่น-ยาเสพติด ซึ่งชาวม้งในระดับชุมชนเลือกปรับเปลี่ยนด้วยการสร้างภาพ “ชุมชนปลอดยาเสพติด” ขึ้น มีการปรับกฎเกณฑ์ภายในชุมชน กฎเกณฑ์ทางสังคมและจำแนกแยกแยะยาเสพติดบางประเภทออกจากกันโดยเฉพาะการจำแนกยาบ้าออกจากฝิ่น ส่วนการปรับเปลี่ยนต่อภาพลักษณ์การทำลายป่านั้นเกิดขึ้นในระดับชุมชน โดยชาวม้งทำการเจรจาต่อรองและยกเหตุผลในประเด็นที่ถูกกล่าวหาขึ้นกล่าวได้ เช่น การอ้างความเป็นสีเขียวของสวนไม้ผลเทียบเท่ากับสวนป่าของกรมป่าไม้

ขณะที่การเลือกปรับเปลี่ยนต่อภาพลักษณ์ 3 ภาพลักษณ์ที่ทับซ้อนกลายเป็นอัตลักษณ์ของชาวม้งในสายตาของคนทั่วไปเกิดขึ้นใน ระดับกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวม้งคนรุ่นใหม่ และชาวม้งวัยกลางคนบางกลุ่มที่มีฐานะ มีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของชาวม้งให้กลายเป็นผู้ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจ และผู้ประสบความสำเร็จทางการศึกษา-อาชีพใหม่ รวมไปถึงกลุ่มชาวม้งผู้มีฐานะสามารถปรับระบบการผลิตแบบใหม่ตามแนวทางของรัฐให้มีความหลากหลายของพืชพันธุ์ด้วยความรู้ดั้งเดิมและการเรียนรู้จากประสบการณ์ใหม่ภายใต้เงื่อนไขใหม่ จนชาวม้งสามารถเป็นกลุ่มชนบนภูเขาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีในระดับต้นๆ แต่การเป็นผู้ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจของชาวม้งมักเกิดขึ้นในกลุ่มชาวม้งผู้มีฐานะมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ด้วยเพราะมีทุนทางเศรษฐกิจมากกว่า

อย่างไรก็ตาม ปฏิกริยาที่ชาวม้งแสดงออกต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ โดยเฉพาะการตอบโต้ที่นั้นไม่สามารถกระทำได้อย่างสำเร็จผลเสมอไป เพราะการตอบโต้ไม่ได้ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวม้งกับกลุ่มวาทกรรมครอบงำได้ จะพบว่า เกิดความลักลั่นขัดแย้งในการตอบโต้ของชาวม้ง ที่เห็นได้จากกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากความทรงจำทางสังคมของชาวม้งไม่สามารถกระทำได้อย่างสำเร็จ ทำให้คนม้งรุ่นเก่ากับคนม้งรุ่นใหม่ในชุมชนม้งบ้านแทนธรรมมีความทรงจำเกี่ยวกับภาพฝิ่นที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงระหว่างภาพความทรงจำของคนม้งรุ่นเก่าที่โยนหาชีวิตอันสมบูรณ์ที่พึงได้รับจากฝิ่นและการเลือกดำเนินชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน ขณะที่ชาวม้งรุ่นใหม่มีความทรงจำต่อฝิ่นในความพยายามที่จะปฏิเสธและหนีไปจากฝิ่น เพราะภาพฝิ่นคือภาพของยาเสพติดที่สังคมรังเกียจโดยมีอัตลักษณ์ชาวม้งถูกผูกติดเอาไว้อย่างแน่นหนา

การที่ชาวม้งโดยเฉพาะชาวม้งรุ่นใหม่มีภาพฝันและความทรงจำเกี่ยวกับฝันในอีกทางหนึ่งเป็นเพราะความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่รัฐได้สร้างขึ้นจากอำนาจเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นหนึ่งในเงื่อนไขสำคัญของการตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ของชาวม้ง ขณะที่เงื่อนไขสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ประสบการณ์การเรียนรู้ ความแตกต่างทางชนชั้น รุ่นวัยของชาวม้งแต่ละกลุ่ม ทำให้การตอบโต้และการสร้างอัตลักษณ์เกิดขึ้นอย่างหลากหลาย

ในแง่นี้ การแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ของชาวม้งแต่ละกลุ่มแต่ละระดับได้สะท้อนประเด็น “อัตลักษณ์” ความเป็นชาติพันธุ์ของชาวม้งว่า อัตลักษณ์ความเป็นม้งไม่ได้ถูกผูกขาดโดยคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ไม่ว่า ชาวม้งรุ่นเก่า รุ่นใหม่ หรือรัฐ กลุ่มวัฒนธรรมครอบงำ ให้มีนิยามความหมายของอัตลักษณ์เป็นแบบเดียว แต่ความเป็นม้งสามารถสร้างขึ้นมาใหม่ ให้มีความหลากหลายซับซ้อน มีความเลื่อนไหลและเปลี่ยนผ่านเพื่อใช้เป็นยุทธวิธีต่อรองในการนำเสนอตัวเองที่เลื่อนไหลไปตามเงื่อนไข สภาพการณ์และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไป

นอกจากนี้อัตลักษณ์ความเป็นม้งไม่อาจถูกมองเป็นหนึ่งเดียวแบบเป็นกลุ่ม “ชนเผ่า” ม้ง เพราะภายในกลุ่มชาวม้งกลับมีความหลากหลายและความซับซ้อนของกลุ่มคนอันหลากหลายที่แตกต่างกันระหว่างชนชั้น รุ่นวัย ประสบการณ์การเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มแต่ละรุ่นในสังคมม้ง ดังนั้น การมองอัตลักษณ์ของชาวม้งจะต้องมีความหลากหลายจาก “ชีวิต” ที่หลากหลายภายในสังคมม้งด้วยกันเอง การทำความเข้าใจต่อสังคมม้งจำต้องเข้าใจความสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่างๆ ภายในสังคมม้งที่มีพลวัต ความหลากหลายและความซับซ้อนที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์การเรียนรู้ รุ่นวัย เงื่อนไข สภาพการณ์และผลประโยชน์ของกลุ่มคนต่างๆ ภายในสังคมม้งด้วย

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษา

ภาพปัญหาเสพติดเป็นหนึ่งในภาพลักษณ์ของชาวม้งที่ถูกสร้างและผลิตซ้ำมายาวนาน ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ชาวม้งมักถูกอ้างว่าเป็นต้นเหตุสำคัญของปัญหาเสพติดในฐานะที่เป็นผู้ปลูก เสพ ค้าฝิ่นและเฮโรอีนไปจนถึงการค้ายาบ้า ภาพลักษณ์และสถานการณ์เช่นนี้ล้วนสร้างภาพในทางลบให้แก่ชาวม้งและกลุ่มชนบนที่สูง ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ถูกกีดกันและถูกประหัตประหารจากสังคมให้กลายเป็นผู้ต่ำต้อยทางศีลธรรมและเบียดขับให้ชาวม้งกลายเป็นคนชายขอบของสังคมไปในที่สุด

แต่หากกลับไปพิจารณาข้อมูลในประวัติศาสตร์เพื่อฉายภาพลักษณ์ของฝิ่นกับกลุ่มชนบนที่สูงและกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จะพบภาพลักษณ์ฝิ่นที่ทับซ้อนกันหลากหลายภาพและปรับเปลี่ยนไปมาจนถึงปัจจุบัน ในสังคมตะวันตก ก่อนที่ฝิ่นจะกลายเป็นสิ่งผิดศีลธรรมและกลายเป็นยาเสพติด ภาพลักษณ์ฝิ่นในยุคการค้าอาณานิคม คือ พืชที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ของพ่อค้าและรัฐบาลตะวันตกจนฝิ่นแพร่ระบาดไปทั่วเอเชีย ฝิ่นยังได้กลายเป็นพืชการเมืองเพื่อแก้ปัญหาคาชาดและการค้าของประเทศจีน และยังถูกใช้เป็นเครื่องมือของนักล่าอาณานิคมเสรีนิยมอย่างสหรัฐอเมริกาและกลุ่มอำนาจต่างๆ จนสร้างกระบวนการค้าฝิ่นบนภูเขาให้เติบโตขึ้นในเขตสามเหลี่ยมทองคำ

ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวม้งและชนบนที่สูง ฝิ่นกลับมีภาพลักษณ์และมิติอันหลากหลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่เชื่อมโยงกับความรู้พื้นบ้านและวิถีวัฒนธรรมทั้งในแง่การรักษาพยาบาลพื้นบ้าน การเป็นพืชองค์ประกอบของระบบการผลิตเพื่อการยังชีพที่สอดคล้องกับระบบนิเวศน์บนภูเขา และเป็นพืชเศรษฐกิจที่ใช้แลกเปลี่ยนสิ่งของอันจำเป็น สะสมเป็นเงินทองสำหรับค่าสินสอดและใช้จ่ายในงานกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัวและชุมชน ฝิ่นยังถูกใช้เป็นเครื่องแสดงความมั่งคั่งในวิถีชีวิตและแสดงสถานภาพทางสังคม ความสำคัญของฝิ่นได้แทรกซึมลงไปในชีวิตและอุดมการณ์ของชาวม้ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นในตำนาน พิธีกรรมความเชื่อและเรื่องเล่าต่างๆ

แต่ในปัจจุบัน ภาพลักษณ์ฝิ่นที่มีความหลากหลายและทับซ้อนไปมาได้ถูกลดทอนให้เหลือเพียงภาพลักษณ์ของยาเสพติดที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของชาวม้ง ซึ่งได้กลายเป็นภาพที่ตีตราชาวม้งและชนบนที่สูงให้เป็นผู้ต่ำต้อยทางศีลธรรมและถูกนำมาใช้ในการสร้างภาพตัวแทนความจริงเพื่อกักขังชาวม้งให้ติดอยู่กับอัตลักษณ์แบบแก่นสารนิยมที่หยุดนิ่งตายตัว

7.1 ข้อค้นพบจากการศึกษา

7.1.1. กระบวนการกักขังอัตลักษณ์

กระบวนการกักขังอัตลักษณ์ชาวม้งเกิดขึ้นในบริบททางการเมืองเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำ ซึ่งหมายถึงตะวันตกและรัฐไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ด้อยอำนาจ ในบริบททางการเมืองเช่นนี้กลุ่มวัฒนธรรมครอบงำได้สร้าง "ภาพตัวแทน" ผืนเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ชาวม้ง การสร้างภาพตัวแทนนี้ ในระดับแรกเป็นเรื่องราวด้านลบเกี่ยวกับชาวม้ง (Negative Hmong Identities narratives) ซึ่งเป็นปฏิบัติการเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic act) ของกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำเพื่อสร้างและปรุงแต่งความจริงเกี่ยวกับชาวม้งขึ้น ในระดับแรกภาพตัวแทนที่ถูกสร้างขึ้นเกี่ยวกับความเป็นม้งคือ "มายาภาพ" ที่กำหนดนิยามความหมายอัตลักษณ์ของชาวม้งเอาไว้ว่าเป็นแก่นสารนิยมด้วยการขนานนามว่าม้งคือใคร ในบริบทต่างๆ ดังเช่น เรื่องราวของชาวม้งกับผืนซึ่งเป็นยาเสพติดในบริบทที่ผืนกลายเป็นพืชยาเสพติด การเป็นคอมมิวนิสต์ทำลายความมั่นคงแห่งชาติในบริบทความขัดแย้งทางการเมือง และการทำลายป่าในบริบทการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

จากนั้น ภาพตัวแทนที่เป็นมายาภาพได้เริ่มเชื่อมโยงและหลอมรวมกลายเป็นเรื่องเล่าความแปลกแตกต่างที่ซ้อนทับกันเกี่ยวกับชีวิตชาวม้ง มีการสร้างทฤษฎีจำแนกแยกแยะให้เห็นสารัตถะทางอัตลักษณ์ของชาวม้ง มีการนำเอาความรู้บางชุดไปจัดการกับความจริงในกระบวนการนิยามความหมายเพื่อสร้างมายาภาพของ "ความเป็นคนอื่น" เช่น เรื่องเล่าว่าด้วยคนติดยา การทำลายความมั่นคงความเป็นคนโง่ ไร้การศึกษาและสกปรก

เรื่องเล่าที่มีลักษณะหลอมรวมเรื่องราวของชาวม้งเหล่านี้ เมื่อได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกทั้งด้วยความเคยชินหรือด้วยเหตุผลอื่นใด ภาพตัวแทนที่เป็นมายาภาพจะเริ่มกลายเป็น "ภาพตัวแทนทางการเมือง" ว่าด้วยความเป็นคนอื่นของชาวม้งที่ถูกแปลงและตกผลึกลงสู่ระดับ "รูปแบบแห่งอุดมการณ์" ของผู้คนในสังคมทั่วไปที่ยอมรับเป้าหมายและยุทธวิธีการต่อสู้ทางการเมืองและกลายเป็นแนวคิดครอบงำของสังคมอย่างไม่รู้ตัว ส่งผลให้สังคมทั่วไปเชื่อและยอมรับว่าชาวม้งเป็นผู้ที่ทำลายศีลธรรมของสังคมจากการเสพ ปิศาจ/ค้ายาซึ่งเป็นยาเสพติดและเป็นผู้ทำลายความมั่นคงของชาติ

ภาพตัวแทนทางการเมืองว่าด้วยความเป็นคนอื่นของชาวม้งในสังคมนี้เองที่ได้สร้างความชอบธรรมให้กับรัฐและวัฒนธรรมหลักในการเข้าไปควบคุมและจัดการชีวิตของชาวม้งและกลุ่มชนบนที่สูงผ่านกระบวนการใช้อำนาจต่าง ๆ เช่น การใช้นโยบายและกฎหมายเพื่อจัดการเปลี่ยนแปลงชีวิตของ

ชุมชนชาวม้งด้วยแนวทางการพัฒนา โดยในแง่ภาพตัวแทนทางการเมืองของผู้ทำลายความมั่นคง รัฐกำหนดนโยบายการสร้างความปลอดภัย ดึงมวลชนเข้าร่วมกับรัฐ ด้วยการอพยพชาวม้งลงจากยอดดอย สร้างหมู่บ้านและจัดหาที่ดินทำกินให้ การส่งชาวม้งออกไปรบกับพคท. เพื่อแสดงความภักดีต่อรัฐ ขณะที่ในแง่ภาพตัวแทนทางการเมืองของผู้ติดยา-ปลูกฝิ่นและทำลายป่า รัฐกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติดและการทำลายป่าด้วยการเปลี่ยนระบบการผลิตแบบทำไร่ย่ำยที่เพื่อการยังชีพของชาวม้งไปสู่การทำไร่ถาวรอยู่กับที่ เปลี่ยนพืชที่ใช้ผลิตจากที่เคยมีความหลากหลายทางชีวภาพไปสู่พืชเชิงเดี่ยวอย่างสวนท้อ ลิ้นจี่ มะม่วง กะหล่ำปลี เพื่อการค้าขาย ตลอดจนการสร้างโครงการพัฒนาต่างๆ มากมายบนภูเขา กับชาวม้ง

การสถาปนาอำนาจรัฐผ่านนโยบาย มาตรการและกฎหมายทำให้องค์กรและหน่วยงานของรัฐเป็นหน่วยปฏิบัติการกักขัง (Agent of Containment) ที่ทำการควบคุมดูแลให้นโยบายมาตรการและโครงการเหล่านี้ดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง มีการผลิตและขยายองค์ความรู้ด้านยาเสพติดกับชาวม้งและชนบนที่สูง สร้างทฤษฎีจำแนกแยกแยะ และสร้างกลไกจำแนกชนบนที่สูงออกจากกลุ่มคนอื่น ๆ มีมาตรการเฉพาะเจาะจงต่อการควบคุมและจัดการปัญหาของชาวม้งและชนบนที่สูงเพื่อตอกย้ำการ "มีอยู่" ของภาพตัวแทนและวาทกรรมครอบงำนี้

ภายหลังจากภาพตัวแทนฝิ่นที่เชื่อมโยงกับความเป็นม้งในบริบทที่ฝิ่นกลายเป็นยาเสพติด ภาพลักษณ์ดังกล่าวยิ่งฉายชัดเมื่อสถานการณ์ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองเริ่มรุนแรงมากขึ้น ภาพลักษณ์ฝิ่นได้ถูกนำเสนอเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมต่อการจัดการชาวม้งในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างแนวคิดคอมมิวนิสต์กับเสรีนิยม

ต่อเมื่อปัญหาความมั่นคงเริ่มคลี่คลายลงในช่วงกลางทศวรรษ 2520 กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้เริ่มเติบโตขึ้นพร้อมๆ กับการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ เกิดการแย่งชิงการใช้ทรัพยากรของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย ในบริบทดังกล่าวความเป็นม้งได้ถูกเชื่อมโยงและขยายไปสู่ภาพตัวแทนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับฝิ่นด้วย เช่น การทำไร่ย่ำยที่ในระบบการหมุนเวียนตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวม้งก็ถูกชี้ว่า เป็นการทำไร่ย่ำยที่เพื่อการปลูกฝิ่น ซึ่งเป็นภัยความมั่นคงแห่งชาติด้านยาเสพติดและเป็นการทำลายป่า แม้ว่าชาวม้งจะเปลี่ยนระบบการผลิตไปสู่การปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่นตามโครงการพัฒนาและเปลี่ยนไปทำไร่อยู่กับที่ถาวร ภาพที่ปรากฏก็ยังแสดงถึงการเป็นภัยต่อความมั่นคงในแง่ของการทำลายสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติจากการใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงในระบบการผลิต

แม้กระทั่งการที่ชาวมังอพยพไปอาศัยอยู่ที่ถ้ำกระบอกเพื่อเลิกสู้รบ แต่ภาพตัวแทนผืนที่เป็นยาเสพติดและภาพการทำลายป่าที่กลายเป็นอัตลักษณ์ของชาวมังก็ยังคงติดตามชาวมังไปทุกหนทุกแห่ง

ขณะที่ต่อมาเมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเติบโตขึ้น ความเป็นมังได้ถูกเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวด้วย โดยสร้างภาพตัวแทนทางการเมืองของชาวมังในฐานะที่เป็นชาวเขาผู้มีวัฒนธรรมแปลกและแตกต่างจากคนอื่น ๆ ในแง่นี้ ชาวมังเริ่มมีภาพของ “สินค้าทางวัฒนธรรม” เพื่อการท่องเที่ยวในฐานะ “ผู้ถูกเที่ยว” จากนั้น รัฐได้กำหนดนโยบายการท่องเที่ยว กำหนดสถานที่ สร้างพิพิธภัณฑ์ ส่งเสริมให้ปลูกฝิ่นและให้ชาวมังสวมใส่เครื่องแต่งกายเพื่อแสดงเป็นสินค้าสำหรับการท่องเที่ยว

กระบวนการสร้างภาพตัวแทนและชุดนิยามความหมายผืนผ่าน “ปฏิบัติการทางภาษา” นั้น รัฐและกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำได้สร้างชุดความรู้หลักๆ และสร้างองค์กรมืออาชีพขึ้นมารองรับในบริบทของยุคสมัยต่างๆ เพื่อนำชุดความรู้เหล่านี้ไปจัดการกับความจริงในการนิยามความหมายอัตลักษณ์ด้วย โดยชุดความรู้และมืออาชีพที่เกิดขึ้นในบริบทต่างๆ ตามกาลเวลามี 3 ชุดหลักๆ คือ 1. ในบริบทที่ฝิ่นกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย รัฐได้สร้างชุดความรู้ในการกำจัด/ปราบและลดการปลูกฝิ่น ความรู้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การใช้ความรู้ เทคโนโลยี ภาพถ่ายดาวเทียมตรวจจับ โดยมีผู้เชี่ยวชาญและองค์กรมืออาชีพ เช่น หน่วยงานปราบปรามยาเสพติด สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ที่รองรับชุดความรู้ดังกล่าว 2. ในบริบทความขัดแย้งทางอุดมการณ์ การเมือง รัฐได้สร้างชุดความรู้เรื่องความมั่นคงขึ้น โดยนำเสนอภาพความแตกต่างว่าเป็นความแตกต่าง และเป็นภัยต่อความมั่นคง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องสร้างความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในชาติ นโยบายและวิธีการสร้างความกลมกลืนจึงเกิดขึ้น โดยมี หน่วยงานรักษาความมั่นคงแห่งชาติ (กอรมน.) ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) เป็นองค์กรมืออาชีพในการดำเนินการตามนโยบาย และ 3. ในบริบทของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รัฐได้สร้างชุดความรู้เรื่องการทำไร่ที่ไม่ทำลายป่า โดยมีผู้เชี่ยวชาญและองค์กรมืออาชีพ เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านป่าไม้ กรมป่าไม้ กำหนดหลักการวิธีคิดในการดูแลป่า การไม่ทำลายป่า มีมืออาชีพและผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศและในประเทศนำเสนอโครงการพัฒนาทั้งเพื่อปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชนบนที่สูงไปพร้อมๆ กับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

ชุดความรู้ถูกกระทำการผ่านกลไกต่างๆ ของรัฐในการกำหนดนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับผืนและชนบนที่สูงผ่านการพัฒนา มีการสร้างและขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับผืนผ่านสถาบันความรู้ สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน ตลอดจนการสร้างความเป็น “มืออาชีพ” ที่ผู้เชี่ยวชาญขึ้นมาเพื่อตอกย้ำชุดนิยามความหมายให้ดำรงอยู่และให้กลายเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง

"ความเป็นมืออาชีพ" จึงทำให้กลายเป็น "การเมืองเรื่องความรู้" มากกว่าจะให้ความสำคัญกับปัญหาด้านอื่นๆ ดังนั้น ปัญหาคอมมิวนิสต์จึงถูกมองว่าเป็นปัญหาเรื่องความแตกต่างที่แก้ไขได้ด้วยการสร้างความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว ส่วนปัญหาฝิ่นถูกมองว่าเป็นเพียงปัญหาทางการเกษตรที่แก้ไขด้วยเทคนิคความรู้เท่านั้น เมื่อสถาบันและมืออาชีพด้านยาเสพติดยังดำรงอยู่และยังพัฒนาต่อไปได้เรื่อยๆ ภาพตัวแทนเหล่านี้จำเป็นต้องเป็น"ภาพคู่ขนาน"กับภาพของมืออาชีพในชุดวาทกรรมครอบงำ เพื่อเป็นเครื่องมือของกลุ่มมืออาชีพให้ได้พัฒนาต่อไป

7.1.2 การตอบโต้ของชาวม้งต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์

อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ปัจจุบันที่สถานะของชาติและอุดมการณ์รัฐชาติถูกท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์ประกอบกับเงื่อนไขและกระแสการเรียกร้องที่เกิดขึ้นในประเด็นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นสิทธิชุมชน สิทธิมนุษยชน และการเมืองนิเวศ ที่เริ่มถูกนำมาพิจารณาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับผู้ด้อยโอกาสในเวทีเศรษฐกิจ-การเมืองระดับข้ามชาติ กระแสเหล่านี้ยังได้เชื่อมโยงกับความเป็นชาติพันธุ์และการเปิดพื้นที่ทางสังคมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการต่อรองต่อการครอบงำของรัฐชาติ บริบทเช่นนี้เองได้เปิดช่องให้กับชาวม้งแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ดังกล่าว

จากผลการศึกษาพบว่า ในบริบทดังกล่าวปัจจุบันได้ทำให้ชาวม้งแสดงปฏิกิริยาต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ กับการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับรัฐและวาทกรรมครอบงำ

ลักษณะแรก การตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ โดยเฉพาะจากภาพลักษณ์ของฝิ่นที่เป็นยาเสพติด เป็นการตอบโต้ที่เกิดขึ้นใน 2 ระดับคือ ระดับชุมชน กับ ระดับปัจเจก

การตอบโต้ในระดับชุมชน ซึ่งถูกสะท้อนให้เห็นจาก วิถีคิดและวิถีปฏิบัติของหมอยาพื้นบ้านชาวม้ง ที่ทำการวิพากษ์วิจารณ์การแพทย์แผนใหม่และชุดวาทกรรมครอบงำ, การตั้งแพ่ง-การเพิกเฉยของชาวบ้านต่ออำนาจรัฐ ด้วยการยังคงปลูกฝิ่นและการดัดแปลงการปลูกฝิ่นในที่ลับตาในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการยังคงใช้ฝิ่นเป็นยาของชาวบ้านในชุมชน และการตอบโต้แบบสุดท้ายคือ การตีความใหม่เรื่องผีก่อกำเียงของหมอผีพื้นบ้าน เพื่อสะท้อนความรู้สึกนึกคิดและทำความเข้าใจกับสถานการณ์อำนาจของตัวเองไปพร้อมๆ กับการสื่อสารเนื้อหาสาระเกี่ยวกับฝิ่นและพลังของผีฝิ่นที่ตกผลึกอยู่ในอุดมการณ์ชาวม้งออกมาให้ชาวม้งเข้าใจผ่านพิธีกรรมสำคัญของสังคม

การตอบโต้ในระดับปัจเจก ถูกแสดงให้เห็นจาก การประชิดประชันของหญิงม้ายากจน ที่ประชิดชีวิตด้วยการลักลอบขายผืนเพื่อหาทางรอดในการเลี้ยงชีวิตตัวเองและครอบครัวไปพร้อมๆ กับ การปฏิเสธความเกรงกลัวต่ออำนาจรัฐ

ลักษณะที่สอง การปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับรัฐและวาทกรรมครอบงำนั้น เป็นการเลือกปรับเปลี่ยนกับภาพลักษณ์บางภาพที่กักขังอัตลักษณ์ของชาวม้งเอาไว้ คือ

ภาพลักษณ์ชาวม้งกับผืนที่เป็นยาเสพติด ชาวม้งบ้านแทนธรรมเลือกปรับเปลี่ยนในระดับ ชุมชน ด้วยการ สร้างภาพ “ชุมชนปลอดยาเสพติด” ขึ้นเพื่อนำเสนอภาพลักษณ์ใหม่ทางการเมืองแล้วนำไปใช้ต่อรองกับรัฐ นอกจากนี้ยัง ปรับกฎเกณฑ์ทางสังคม-ชุมชน ด้วยการจำแนกวัตถุประสงค์ของการใช้ผืนที่ใช้เป็นยากับการค้ากำไรออกจากกัน โดยพยายามรักษากฎเกณฑ์ทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานหลักการ คุณค่าและการใช้ประโยชน์ในทางวัฒนธรรมเอาไว้ รวมไปถึง การยัง จำแนกประเภทของยาเสพติด อย่างเช่น ยาบ้ากับผืนออกจากกันอย่างชัดเจนอีกด้วย

ขณะที่การเลือกปรับเปลี่ยนต่อภาพลักษณ์ม้งชาวเขาทำลายป่าเกิดขึ้นใน ระดับชุมชน ในรูปแบบ การเจรจาต่อรองกับกลุ่มผู้ขัดแย้ง ดังเช่น เจ้าหน้าที่รัฐ กรมป่าไม้ และกลุ่มคนพื้นราบ โดยชาวม้งจะเลือกใช้วิธีการขอความช่วยเหลือจากทหารในฐานะพันธมิตรเก่า, การอ้างสิทธิของ “ผู้อาศัยอยู่ก่อน” กฎหมายประกาศบังคับใช้, การอ้างสิทธิการเป็น “ผู้พัฒนาชาติไทย” และการใช้ความคิดของรัฐเองมากล่าวอ้างหรือใช้เป็นข้อต่อรอง ได้แก่ การอ้างความเป็น “พื้นที่สีเขียว” ในการปลูกไม้ผลของชาวบ้านที่เทียบเท่าหรือไม่แตกต่างไปจากการปลูกป่าของกรมป่าไม้

ส่วนการปรับเปลี่ยนต่อภาพลักษณ์ความเป็นม้งด้านลบที่ทับซ้อนกันหลากหลายภาพ เกิดขึ้นใน ระดับกลุ่ม ที่เลือกปรับเปลี่ยนแตกต่างกัน ได้แก่ ลักษณะแรก คือ การเป็นผู้ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจของชาวม้งที่มีฐานะ ใน กลุ่มวัยกลางคนและกลุ่มคนรุ่นใหม่ กับ ลักษณะที่สอง คือการเป็นผู้ประสบความสำเร็จทางการศึกษา - อาชีพการงานก้าวหน้าในกลุ่มชาวม้งคนรุ่นใหม่

โดยลักษณะแรก การเป็นผู้ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจของชาวม้งที่มีฐานะในกลุ่มวัยกลางคนและกลุ่มคนรุ่นใหม่ นั้น เป็นการเลือกลงทุนทำสวนไม้ผล เช่น มะม่วง ส้ม ท้อ ลิ้นจี่ ลำไย ที่ชาวม้งในกลุ่มนี้ต่างได้คิดค้นเรียนรู้ทดลองปรับเปลี่ยนกับสถานการณ์รอบด้านมากขึ้น รวมไปถึงการกลับไปรื้อฟื้นและสร้างความหลากหลายของพันธุ์พืชใน “ไร่ถาวร” หรือไร่ในระบบการผลิตใหม่แบบสวนขึ้นเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารภายใต้เงื่อนไขใหม่ของไร่ถาวร โดยใช้ความรู้ในระบบการผลิต

แบบเดิมผสมผสานกับความรู้ใหม่ทำการปรับผืนไร่ให้มีลักษณะผสมผสาน สร้างและปรับปรุงสายพันธุ์ใหม่ จัดวางผังปลูกพืชในไร่ข้าว ไร่ข้าวโพดและสวนไม้ผลให้มีพืชผักมากพอเลี้ยงชีวิตตลอดปี

อย่างไรก็ตาม การเป็นผู้ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจของชาวม้งมักเกิดขึ้นในกลุ่มชาวม้งที่มีฐานะมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ด้วยเพราะชาวม้งในกลุ่มที่มีฐานะจะมีทุนทางเศรษฐกิจมากกว่าชาวม้งฐานะปานกลางและชาวม้งยากจนเพราะการมีทุนทางเศรษฐกิจสะสมหมายถึงการมีเงินมาลงทุนขยายกิจการการเกษตร การทำสวนไม้ผล ซื้อม้า เมล็ดพันธุ์ เพื่อเปิดโอกาสและทางเลือกให้กับตัวเองได้มากกว่า

ส่วนลักษณะที่สอง การเป็นผู้ประสบความสำเร็จทางการศึกษา - อาชีพการงานก้าวหน้า เกิดขึ้นใน กลุ่มชาวม้งคนรุ่นใหม่ ที่พ่อแม่มีทุนรอนสะสมมากพอได้ส่งลูกหลานเข้าเมืองเพื่อนำเงินสะสมเดิมไปเปิดร้านค้าขายของในเมืองใหญ่ หรือส่งไปเรียนหนังสือในระดับสูงๆ ตามระบบการศึกษาของรัฐเพื่อที่จบออกมาแล้วจะได้นำความรู้ไปประกอบอาชีพที่ก้าวหน้าในสังคมใหญ่

การที่ชาวม้งคนรุ่นใหม่เชื่อมโยงความเป็นม้งหรืออัตลักษณ์ของชาวม้งเข้ากับระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ การเมือง เพื่อทำให้ความเป็นม้งหมายถึงผู้มีการศึกษาหรือผู้รักความก้าวหน้า ในการทำงานอาชีพเป็นความพยายามเชื่อมโยงความเป็นม้งเข้ากับบทบาทอื่นๆ ที่สังคมวงกว้างให้การยอมรับ โดยใช้บทบาทที่สังคมยอมรับเหล่านี้มานิยามอัตลักษณ์ตัวตนและความเป็นม้งขึ้นใหม่ในบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐและโลกภายนอกจากประสบการณ์การเรียนรู้ของตน

7.1.3 เงื่อนไขของการตอบโต้และอัตลักษณ์อันหลากหลายของชาวม้ง

อย่างไรก็ตาม ปฏิกริยาที่ชาวม้งแสดงออกต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ โดยเฉพาะการตอบโต้มันได้เกิดความลักลั่นขัดแย้งในกลุ่มชาวม้ง โดยสะท้อนให้เห็นจากความล้มเหลวในกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากความทรงจำทางสังคมของชาวม้งจากผู้ใหญ่สู่เด็ก ด้วยสภาวะการณ์เช่นนี้ทำให้คนม้งรุ่นเก่ากับคนม้งรุ่นใหม่ในชุมชนม้งบ้านแทนธรรมมีความทรงจำเกี่ยวกับผืนแตกต่างกัน กล่าวคือ ภาพความทรงจำของคนม้งรุ่นเก่าเป็นภาพของการโยยหาชีวิตอันสมบูรณ์ที่พึงได้รับจากผืนและการเลือกดำเนินชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กับ ภาพความทรงจำของชาวม้งคนรุ่นใหม่ที่มีความทรงจำต่อผืนในความพยายามปฏิเสธและหนีไปจากผืน เพราะภาพผืน คือ ภาพของยาเสพติดที่สังคมรังเกียจโดยมีอัตลักษณ์ชาวม้งถูกผูกติดเอาไว้

จากการศึกษาพบว่า ความลักลั่นขัดแย้งและความแตกต่างในการตอบโต้ของชาวม้งต่อกระบวนการกักขังเกิดขึ้นจากสองส่วนหลัก ๆ คือ ส่วนแรก เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้จากโลกภายนอกของชาวม้งที่แตกต่างกันทั้งในแง่ของความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ชนชั้นและรุ่นวัย โดยชาวม้งในกลุ่มผู้มีฐานะระดับต่างๆ และในแต่ละรุ่นแต่ละวัยของสังคมม้งได้ทำให้เกิดความแตกต่างหลากหลายต่อการแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์จากภาพลักษณ์ชุดนิยามความหมายและความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้น ขณะที่ ส่วนที่สอง เกิดจาก “ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์” ซึ่งเป็นการหลอมรวมความชอบธรรมของพลังทางเศรษฐกิจและการเมืองผ่านกลไกของรัฐ เช่น ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ ชุดความรู้ จนกลายเป็น “อำนาจสัญลักษณ์” ที่รัฐและกลุ่มวัฒนธรรมครอบงำใช้กระทำต่อกลุ่มผู้ด้อยอำนาจอย่างชาวม้ง โดยรัฐสามารถสถาปนาอำนาจของตนลงไปในระดับจิตสำนึกของกลุ่มผู้ถูกครอบงำอย่างสังคมทั่วไปและชาวม้งได้สำเร็จ

ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์นี้ได้สร้างภาพตัวแทน นิยามความหมายซึ่งได้ปกปิดและบิดเบือนเอกลักษณ์บางอย่างด้วยการสร้างเอกลักษณ์อื่นขึ้นแทน อย่างเช่น การทำไร่ในระบบการผลิตดั้งเดิมของม้งถูกบิดเบือนความรู้ในเรื่องของความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบการหมุนเวียนในการทำไร่ ระบบการจัดการแรงงาน การจัดการที่ดินและความรู้ท้องถิ่นด้วยชุดความรู้อื่นที่ว่า ไร่ในระบบการผลิตของชาวม้งเป็นการทำลายป่า ทรัพยากรธรรมชาติ การทำไร่ของชาวม้งจึงกลายเป็นสิ่งไม่ดี จำต้องเปลี่ยนระบบการผลิตตามที่รัฐนำเสนอจากแนวทางการพัฒนา หรือ ผืน ถูกปกปิดความรู้ในเรื่องของวัฒนธรรมการผลิต ความรู้พื้นบ้านในการรักษาพยาบาล ตลอดจนธุรกิจการเมืองเรื่องการค้าฝิ่นของรัฐด้วยชุดความรู้เรื่องฝิ่นกับยาเสพติด ฝิ่นจึงกลายเป็นสิ่งไม่ดีที่จำต้องเปลี่ยนระบบการผลิตและวิถีชีวิตด้วยการพัฒนาของรัฐ

ดังนั้น เงื่อนไขสำคัญในการแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจเชิงสัญลักษณ์ในฐานะโครงสร้าง ที่รัฐสถาปนาอำนาจของตนผ่านระบบการศึกษา เศรษฐกิจ การเมืองลงสู่ระดับจิตสำนึกของคนทั่วไปและโดยเฉพาะชาวม้งด้วย กับ ชาวม้งในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้กระทำ (Agency) ที่มีความแตกต่างหลากหลายจากประสบการณ์การเรียนรู้ รุ่นวัยและระดับฐานะที่แตกต่างกัน ทำให้ชาวม้งกลุ่มต่างๆ เลือกที่จะปรับเปลี่ยนหรือตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัตลักษณ์ด้วยภาพลักษณ์ต่างๆ ที่แตกต่างกันด้วย ดังเช่น ความแตกต่างหลากหลายระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคมม้งที่เลือกปรับเปลี่ยนหรือยอมรับต่อภาพลักษณ์ฝิ่นที่เป็นยาเสพติด จากเงื่อนไขดังกล่าว ทำให้สามารถจำแนกกลุ่มต่างๆ ในสังคมชาวม้งได้ดังนี้

กลุ่มแรก ชาวเมืองกับความเป็นเมืองที่ยังถูกนิยามบนวิธีคิดผืนแบบเดิม ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม ชาวเมืองผู้ใหญ่วัยชรา ที่ผูกพันกับวัฒนธรรมความรู้เรื่องผืนมายาวนาน พวกเขาได้หล่อหลอมความเป็นเมืองกับผืนแบบเดิมเข้ามาเป็นอัตลักษณ์ของตน เมื่อภาพลักษณ์ผืนถูกทำให้กลายเป็นภาพด้านลบ ซึ่งแตกต่างไปจากประสบการณ์ความรู้เดิมบนฐานวิถีวัฒนธรรม ขณะที่ประสบการณ์จากภายนอกและความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ไม่สามารถหยั่งรากลึกลงในชาวเมืองกลุ่มนี้ ทำให้ชาวเมืองผู้ใหญ่วัยชราแสดงปฏิกิริยาตอบโต้อันหลากหลายในรูปแบบและวิถีปฏิบัติของหมอยาพื้นบ้าน หมอผีพื้นบ้าน หรือการเปรียบเปรยดินแดนผืนกับชีวิตที่ไม่มั่นคงจากการไม่ได้ปลูกผืน เป็นต้น แต่สำหรับชาวเมืองกลุ่มนี้ การตกอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐได้ทำให้การจัดวางความสัมพันธ์ของพวกเขาไม่มีทางเลือกในการแสดงออกมากนัก แม้ว่า ชาวเมืองกลุ่มนี้จะเลือกทำการตอบโต้ แต่ก็ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐเพื่อต่อสู้ในนิยามความหมายผืนแบบเดิมได้

กลุ่มที่สอง ชาวเมืองกับนิยามความเมืองที่หนีไปจากผืน โดยส่วนใหญ่เป็น ชาวเมืองคนรุ่นใหม่ ที่เลือกยอมรับไปกับการสร้างความจริงของรัฐและนิยามความหมายของรัฐ เช่น การยอมรับว่าผืนเป็นยาเสพติด การยอมรับการพัฒนา ชาวเมืองคนรุ่นใหม่กลุ่มนี้ ในด้านหนึ่งผ่านกระบวนการถ่ายทอดวิถีวัฒนธรรมของชาวเมืองบนความลึกลับขัดแย้ง ส่วนอีกด้าน ชาวเมืองกลุ่มนี้ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากโลกภายนอกผ่านระบบการศึกษา การออกไปจากระบบการผลิตแบบเดิม และความก้าวหน้าในการทำงานอาชีพใหม่ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ทำให้ประสบการณ์และการเรียนรู้ของชาวเมืองรุ่นใหม่แตกต่างไปจากคนรุ่นเก่าก่อนอย่างสิ้นเชิง

การที่ชาวเมืองรุ่นใหม่ปฏิเสธตัวเองไปจากผืนในปัจจุบันเป็นเพียงต้องการยุติการเชื่อมโยงผืนกับอัตลักษณ์ชาวเมืองในรูปแบบเดิม แต่ไม่ได้หมายถึง การยุติความเมืองเป็นเมือง แต่ชาวเมืองรุ่นใหม่ได้สร้างและนิยามอัตลักษณ์ความเมืองขึ้นมาใหม่ในสภาวะการณ์อื่น จากประสบการณ์และการเรียนรู้ในโลกใหม่ๆ ของตน โดยเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ การเมือง เพื่อทำให้ความเมืองหมายถึงผู้มีการศึกษา ผู้ประสบความสำเร็จในทางเศรษฐกิจ ผู้รักความก้าวหน้าในอาชีพการงาน เพื่ออาศัยบทบาทอื่นๆ ที่สังคมให้การยอมรับนำมาสร้างและนิยามอัตลักษณ์ความเมืองขึ้นมาใหม่ในบริบทความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของตน

กลุ่มสุดท้าย ชาวเมืองกับการไม่นิยามความเมืองกับผืนในทางใดทางหนึ่ง โดยส่วนใหญ่เกิดขึ้นในกลุ่ม ชาวเมืองวัยกลางคน ที่มีประสบการณ์การเรียนรู้จากวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมไปพร้อมๆ กับประสบการณ์การเรียนรู้จากโลกภายนอก กลุ่มนี้เลือกไม่ยอมรับและไม่ตอบโต้ต่อกระบวนการกักขังอัต

ลักษณะของรัฐจากภาพลักษณ์ของผืนและยาเสพติด แม้ว่าพวกเขาจะเข้าไปมีประสบการณ์การเรียนรู้ในระบบการศึกษา การงานอาชีพ รับรู้นิยามความหมายผืนกับภาพลักษณ์ยาเสพติด แต่ประสบการณ์การเรียนรู้จากรุ่นพ่อแม่และวัยเด็กที่เติบโตมากับวัฒนธรรมผืน ทำให้คนกลุ่มนี้เลือกที่จะไม่ยอมรับนิยามความเป็นมั่งกับผืนจากรัฐ แต่ก็ไม่ได้ตอบโต้ในขณะเดียวกัน ในแง่นี้ อาจด้วยเหตุผลที่ว่า ประสบการณ์การเรียนรู้ของชาวม้งกลุ่มนี้ได้ผ่านประวัติศาสตร์ของการต่อสู้และการต่อรองกับรัฐมายาวนาน และการเริ่มปรับเปลี่ยนตัวเองในทางเศรษฐกิจ กลุ่มนี้ไม่ได้ถูกรวบงำจากอำนาจเชิงสัญลักษณ์ที่รัฐสร้างขึ้นมากนัก แต่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจผ่านประวัติศาสตร์ระหว่างชาวม้ง กลุ่มนี้กับรัฐกลับได้ทำให้ชาวม้งกลุ่มนี้เลือกเข้าเป็นสมาชิก "ชุมชนในจินตนาการของรัฐ" ในบางด้าน เช่น การยอมรับการพัฒนาขณะที่ปรับกฎเกณฑ์ทางสังคมเกี่ยวกับผืน สร้างภาพลักษณ์ใหม่ของชุมชนให้เป็นชุมชนปลอดยาเสพติดไปพร้อมๆ กับการรักษากฎเกณฑ์ประเพณีบางด้าน

7.1.4 พลวัตความหลากหลายและซับซ้อนของ "อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์"

จากผลการศึกษา ยังได้แสดงให้เห็นถึงนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประเด็น "อัตลักษณ์" ความเป็นชาติพันธุ์ 2 ประเด็นคือ

ประเด็นแรก อัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ไม่ได้ถูกผูกขาดโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ไม่ว่า จะเป็นจากชาวม้งรุ่นเก่า ชาวม้งรุ่นใหม่ ชาวม้งกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือแม้แต่วัฒนธรรมครอบงำให้มีนิยามความหมายของอัตลักษณ์เป็นแบบเดียวเสมอไป แต่ "อัตลักษณ์" ของความเป็นชาติพันธุ์กลับเป็นการสร้างขึ้น และสามารถถูกสร้างขึ้นใหม่ให้มีความหลากหลายและซับซ้อน มีความสลับไหลและเปลี่ยนผ่านเพื่อใช้เป็นยุทธวิธีในการต่อรองและนำเสนอตัวเองที่ปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไข สภาพการณ์และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง

ประเด็นที่สอง อัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ไม่อาจถูกมองเป็นหนึ่งเดียวของกลุ่มชนนั้นได้อีกต่อไป เช่น ความเป็นมั่ง ความเป็นไทลื้อ ที่ถูกกำหนดอัตลักษณ์เป็นหนึ่งเดียวแบบ "ชนเผ่า" ดังเดิมรูปแบบเฉพาะเจาะจง แต่อัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ภายในกลุ่มชนนั้นๆ กลับมีความหลากหลายและซับซ้อนที่ขึ้นอยู่กับการสัมพันธ์ระหว่างความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ในฐานะโครงสร้างที่ครอบงำกับผู้กระทำในฐานะที่เป็นมนุษย์ (Agency) ทั้งในระดับปัจเจกและชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลายในแง่ของประสบการณ์การเรียนรู้ ความแตกต่างหลากหลายในแง่ชนชั้นฐานะและรุ่นวัย ทำให้การเลือก

ยอมรับและแสดงอัตลักษณ์ของตนแตกต่างหลากหลายไปด้วยตามเงื่อนไข สภาพการณ์และผลประโยชน์ของกลุ่มคนต่างๆ ภายในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ

ดังนั้น การมองพลวัตความหลากหลายและซับซ้อนในแง่ของประสบการณ์การเรียนรู้ ชนชั้น รุ่นวัยที่มีความแตกต่างของกลุ่มคนภายในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ จะทำให้เห็นยุทธวิธีในการต่อรองและการเลือกตอบโต้ที่สะท้อนชีวิตอันหลากหลายซับซ้อนมากขึ้นของชาวม้ง เพื่อแสดงอัตลักษณ์ที่มีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้นในความเป็นชาติพันธุ์ด้วย การมองอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ที่มีพลวัตความหลากหลายและความซับซ้อนจะช่วยให้มองเห็นการสร้างและการผลิตใหม่ซึ่งอัตลักษณ์ทางสังคมของกลุ่มคนต่างๆ อันหลากหลายภายในสังคมและจะแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการเปลี่ยนแปลงในชีวิตผู้คนที่จะช่วยเสริมให้อัตลักษณ์เดิมมั่นคงขึ้นหรืออาจนำไปสู่การนำเสนออัตลักษณ์ใหม่ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

7.2 ข้อค้นพบในทางทฤษฎี

จากการศึกษา ได้ค้นพบแง่มุมทางทฤษฎี ใน 3 ประเด็นดังนี้

ประเด็นแรก ความเป็นชายขอบ (Marginality) ซึ่งในงานศึกษาชิ้นนี้มองความเป็นชายขอบสอดคล้องกับงานศึกษาของสุริชัย หวันแก้ว (2543) ที่วิเคราะห์กระบวนการทำให้เป็นชายขอบในมุมมองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มผู้มีอำนาจกับกลุ่มผู้ด้อยอำนาจในสังคมไทย

ในแง่นี้ ความเป็นชายขอบของชาวม้งจึงเกิดขึ้นจากการที่ชาวม้งถูกสร้างภาพลบ ประทับตราเหมารวมว่าเป็นตัวการร้ายที่ทำให้เกิดปัญหาเสียดสีในสังคมไทยและต่อเนื่องไปจนถึงการสร้างภาพลบว่าเป็นผู้ทำลายความมั่นคงของชาติและก่อการทำลายป่า โดยละเลยที่จะพิจารณามิติอื่นๆ ในทางประวัติศาสตร์ ทั้ง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐและมิติทางสังคมวัฒนธรรมของชาวม้ง

การสร้างภาพด้านลบแก่ชาวม้งที่มีลักษณะการตีตราประณามว่าเป็นผู้ต่ำต้อยทางศีลธรรมในสังคมดังกล่าว ในด้านหนึ่งได้สร้างความเข้าใจผิด สร้างให้เกิดความแตกต่างและเกิดความเสื่อมเสียขึ้น ทำให้คนในสังคมทั่วไปรู้สึกที่ชาวม้งเป็นคนไม่ดี กระทำผิดศีลธรรม แต่อีกด้านหนึ่งมันได้กลายเป็นภาพตัวแทนว่าด้วยความเป็นคนอื่นให้เกิดขึ้นแก่ชาวม้ง ซึ่งภาพเหล่านี้เองที่ได้สร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐในการจัดการเปลี่ยนแปลงชีวิตของชาวม้งในด้านต่างๆ ไม่ว่า การเปลี่ยนระบบการผลิต การอพยพโยกย้ายลงจากดอย เป็นต้น ซึ่งจากผลพวงของนโยบายและมาตรการในการจัดการปัญหาต่างๆ ของรัฐ ได้ทำให้เกิดกระบวนการสร้างความเป็นชายขอบขึ้น ทำให้เกิดการกีดกันสิทธิ ทำ

ให้ไร้ซึ่งเสรีภาพและความเสมอภาคในการจัดการชีวิตและชุมชนตนเองของชาวม้ง และนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมและเกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้นในสังคม

ความเป็นชายขอบในแง่นี้ จึงเป็นเหมือนกับ “ภาวะที่ถูกกระทำ” โดยการสร้างภาพด้านลบ และนิยามความหมายที่กีดกันกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยออกไปจากกลุ่มคนส่วนใหญ่ สร้างความด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและอำนาจให้เกิดในคนกลุ่มน้อยโดยผ่านการสร้างภาพ “ความเป็นอื่น” (the otherness) ให้เกิดขึ้นแก่ชาวม้ง

ประเด็นที่สอง ความคิดเรื่องการกักขัง แม้ว่าในงานศึกษาชิ้นนี้ได้ปรับแนวคิดการกักขัง (Strategy of Containment) ของ Jameson (1981) มาใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการกักขังอัตลักษณ์ แต่งานศึกษาชิ้นนี้ได้ขยายลักษณะของกระบวนการกักขังออกไปจากที่ Jameson เสนอในการวิเคราะห์เนื้อหาในงานวรรณกรรม คือ กระบวนการกักขังสามารถเกิดขึ้นได้จากการสร้างภาพตัวแทน และนิยามความหมายชาวม้งในทางลบเพื่อสร้างภาพความเป็นคนอื่นของชาวม้งให้เกิดขึ้น แล้วจากนั้นถูกปฏิบัติการอยู่ในชุด “ปฏิบัติการทางภาษา” (Discursive Practices) ที่มีการสร้างชุดความรู้และมีอาชีพขึ้นเพื่อกักขังอัตลักษณ์ชาวม้งเอาไว้

ประเด็นที่สาม ความคิดเรื่องการตอบโต้ จากงานศึกษาชิ้นนี้ ได้พบรูปแบบของการตอบโต้ที่สอดคล้องกับแนวคิดของ James C. Scott (1985, 1990) ว่าด้วยเรื่องการต่อต้านอย่างแอบแฝง (Hidden Transcript) จากรูปแบบของการดื้อแพ่งเพิกเฉยของชาวบ้านในการใช้ผืนเป็นยา และการปฏิเสธอำนาจรัฐของหญิงม้งยากจนด้วยการประชดประชัน

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาชิ้นนี้ ได้ขยายแง่มุมของการตอบโต้ออกไป โดยพยายามชี้ให้เห็น แง่มุมรูปแบบการตอบโต้ที่มีความแตกต่างหลากหลายและมีเงื่อนไขของการตอบโต้ที่ขึ้นอยู่กับกลุ่มต่างๆ ไม่ว่า ชนชั้น และรุ่นวัย ตลอดจนประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้เห็นว่า รูปแบบของการตอบโต้จำเป็นต้องพิจารณาพลวัต ความหลากหลาย และความซับซ้อน (Dynamism, Diversity and Complexity) ของกลุ่มคนต่างๆ และในระดับต่างๆ ที่จะทำการเลือกรูปแบบของการตอบโต้ที่แตกต่างกันไปด้วย

7.3 ข้อค้นพบในการพัฒนาสังคม

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนชาวม้งบ้านแทนธรรม เป็นหนึ่งในชุมชนแห่งการเรียนรู้บนภูเขา (Learning Community) ที่สร้างความเป็นชุมชนและวัฒนธรรมขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ทางการผลิต

ระหว่างมนุษย์และสภาพแวดล้อมภายนอกผ่านกระบวนการทำความเข้าใจและเรียนรู้จนกลั่นกรองออกมาเป็นความรู้ ความคิด วิถีมองโลกและชีวิตบนพื้นฐานของศีลธรรมและโลกทัศน์แห่งการแบ่งปัน ที่สะท้อนให้เห็นจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ การปรับประยุกต์ระบบการผลิต และการจัดการทรัพยากรที่จำเป็นต่อการผลิต ไม่ว่าในเรื่อง การจัดการทรัพยากรพันธุกรรมที่สร้างความหลากหลายของพันธุ์พืชผักในระบบการผลิตในไร่ข้าว ไร่ฝิ่นและไร่ข้าวโพด เพื่อความมั่นคงด้านอาหารและการยังชีพบนภูเขา ตลอดจนการสร้างและปรับระบบการจัดการทรัพยากร การจัดการป่าต้นน้ำ การสร้างและบำรุงรักษาระบบน้ำ การจัดการที่ดิน แรงงาน การตัดฟันโค่นเผาในการทำไร่ ความจำเป็นในการจัดการทรัพยากรทำให้กระบวนการเรียนรู้หรือภูมิปัญญาของชาวม้งยังเชื่อมโยงไปถึงระบบความเชื่อและพิธีกรรมซึ่งเป็นพื้นฐานของการใช้อำนาจในชุมชนเพื่อออกกฎระเบียบ เป็นต้น

ในช่วง 40 ปีของนโยบายการพัฒนาที่ผ่านมา ชุมชนแห่งการเรียนรู้บ้านแทนธรรมซึ่งได้รับผลกระทบจากการพัฒนาได้ทำการปรับเปลี่ยนเรียนรู้กับปัญหาต่างๆ ที่เริ่มร้าวเข้ามาจนเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนอย่างกว้างขวาง โดยในด้านหนึ่งเกิดความสูญเสียทั้งการรักษาทรัพยากร ความหลากหลายของพันธุ์พืชและช่องว่างระหว่างชนชั้นจนนำไปสู่ปัญหาทางสังคมอื่นๆตามมา ขณะที่อีกด้านชุมชนแห่งการเรียนรู้บ้านแทนธรรมก็พยายามปรับประยุกต์แก้ไขดัดแปลงเพื่อเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยในแง่เศรษฐกิจ เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต การเน้นสวนผลไม้ พืชระยะสั้นและเร่งผลผลิตพืชเพื่อขาย รวมทั้งการเปลี่ยนวิถีคิดที่เริ่มตั้งอยู่บนผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล ขณะที่ชุมชนพยายามแก้ไขปัญหาด้วยการสร้าง ความหลากหลายด้วยการปลูกพืชผักในไร่ถาวรเพื่อสร้างหลักประกันด้านอาหาร ในแง่สิ่งแวดล้อม ปัจจัยการผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติดิน น้ำ ป่าเริ่มร่อยหรอลง การใช้ที่ดินเพื่อปลูกพืชไร่ ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ ส่งผลให้ชาวบ้านต้องเพิ่มคุณภาพดินด้วยปุ๋ยและสารเคมี กลายเป็นวัฏจักรของปัญหาสิ่งแวดล้อม ขณะที่อีกด้านก็มีความพยายามของชุมชนที่จะปรับให้ตัวเองมีทางออกอื่นๆ เช่น การคัดเลือกพืชเพื่อปลูกที่จะไม่เลือกปลูกกะหล่ำมากเกินไป เพราะมีแมลงรบกวนหรือปลูกพืชสลับสับเปลี่ยนกัน และในแง่ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ปัจจุบันเกิดความแตกต่างทางชนชั้นในชุมชนมากขึ้น โดยเริ่มปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์และวิถีคิดไปตามกระบวนการพัฒนาด้วย เช่น ค่านิยมในการสะสมความเจริญทางวัตถุ วิถีคิดเรื่องผลประโยชน์ของปัจเจกเป็นที่ตั้ง ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวม้งบ้านแทนธรรมไม่ได้รับความสำคัญและเริ่มเสื่อมคลายลง ขณะที่ในบางด้านชาวม้งบ้านแทนธรรมได้พยายามปรับเปลี่ยนระบบวัฒนธรรมที่ยังยึดโยง

อยู่กับคุณค่าบางคุณค่า เช่น การแบ่งปันและช่วยเหลือกันภายในระบบเครือญาติ การสนับสนุนคนยากจนที่ขยันทำงาน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า จะมีความพยายามในการปรับเปลี่ยนเรียนรู้ ดัดแปลงแก้ไขตัวเองเพื่อเผชิญหน้ากับปัญหาจากระบบการพัฒนา แต่ในสถานการณ์ที่กระบวนการพัฒนาได้ทำให้ชาววังบ้านแพนธรรมต้องพึ่งพาคนอื่น ๆ มากขึ้น ทั้งจากระบบตลาด เทคโนโลยี ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยและสิ่งอื่นๆ จากภายนอก สิ่งเหล่านี้ได้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชุมชนแห่งการเรียนรู้บ้านแพนธรรมเริ่มมีศักยภาพในการเรียนรู้ลดลง เพราะเริ่มไม่สามารถกำหนดอนาคตของตนเองและสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตของตนเองได้เช่นในอดีต และด้วยเงื่อนไขดังกล่าวอาจนำไปสู่ความเป็นชุมชนที่อ่อนแอลงทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมในอนาคต

นอกจากนี้ จากผลจากการศึกษา ยังพบว่า นโยบายการผสมกลมกลืนของรัฐไทยตลอดจนแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมา ยังคงย้ำให้คนในสังคมไทยมอง “กลุ่มชาติพันธุ์” ต่างๆ ว่าเป็น “คนอื่น” เช่น ชาววังถูกมองว่าเป็นคนไม่ดี เพราะเป็นตัวการสร้างปัญหายาเสพติด ทำลายป่า ทุ่งๆ ที่กลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายกลุ่มมีประวัติความเป็นมายาวนานและเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของสังคมไทยอย่างแนบแน่น แต่สังคมไทยได้เลือกจำภาพในด้านลบและเติมไปด้วย “อคติทางชาติพันธุ์” ที่มองคนเหล่านี้จากสภาพภายนอกเพียงผิวเผินว่าเป็น “ชนเผ่า” ล้าหลัง ไม่รู้หนังสือ สกปรก หรือหยิบปรากฎการณบางอย่างไปกล่าวโทษชนบนที่สูงว่าเป็นตัวการตัดไม้ทำลายป่า ทำลายต้นน้ำหรือค้ายาเสพติดโดยเพิกเฉยต่อความซับซ้อนของปัญหาที่เกิดขึ้น

อคติทางชาติพันธุ์ดังกล่าวได้รับการตอกย้ำในกระบวนการสร้างรัฐชาติไทยตามอุดมการณ์ชาตินิยมในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งได้กลายเป็นแหล่งบ่มเพาะวิธีคิดแบบอำนาจนิยมและการรวมศูนย์อำนาจของรัฐไทยโดยปฏิเสธความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้น

ในอดีตที่ผ่านมา แรงกดดันจากวาทกรรมยาเสพติดจากตะวันตกและปัญหาคอมมิวนิสต์บนที่สูงบนวิธีคิดของรัฐเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ ได้ทำให้รัฐบาลในสมัยนั้นเคลือบแคลงสงสัยต่อชาววังและกลุ่มชนบนที่สูงโดยเชื่อมโยงความมั่นคงแห่งชาติ กับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจและการควบคุม ทำให้รัฐหันมาให้ความสนใจชนบนที่สูงมากขึ้น ทศนคติเช่นนี้ทำให้รัฐบาลกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ต่อชาววังและชนบนที่สูงโดยเน้นนโยบายการผสมกลมกลืนเพื่อทำให้ชนบนที่สูง “เหมือน” คนส่วนใหญ่ของประเทศ เน้นการพัฒนาและ

สงเคราะห์กลุ่มชนบนที่สูงเพิ่มขึ้นตามแนวทางการพัฒนาบนความทันสมัยที่รัฐรับมาจากตะวันตก ด้วยการใช้นโยบายและการครอบงำทางวัฒนธรรมผ่านกลไกของรัฐดังกล่าว ทำให้กลุ่มชนบนที่สูงบางกลุ่มกลายเป็นคนชายขอบ คนไร้สัญชาติ ถูกกีดกันสิทธิและถูกเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมีข้อเสนอที่ว่า

1. ในประเด็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” นั้น ประการแรก การพัฒนาสังคมจำเป็นต้องยอมรับในความรู้ของชาวบ้านว่า เป็นความรู้อีกประเภทหนึ่ง ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำความเข้าใจชีวิตของชาวบ้านในปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและเงื่อนไขแวดล้อมภายนอก และเมื่อต้องเผชิญหน้ากับปัญหาก็สามารถปรับประยุกต์ ดัดแปลง แก้ไขความรู้เหล่านั้นได้ ดังเช่น สิ่งที่สะท้อนให้เห็นจากข้อมูลของชุมชนบ้านแท่นธรรม ไม่ว่า ความรู้ในการสร้างระบบการจัดการทรัพยากร ระบบการผลิต และทำการปรับประยุกต์ ดัดแปลงแก้ไขเมื่อเผชิญหน้ากับปัญหาอย่างการเปลี่ยนนโยบายการปลูกฝิ่น หรือแม้กระทั่งนโยบายการพัฒนา เป็นต้น

ประการที่สอง การพัฒนาสังคมจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนแห่งการเรียนรู้มีศักยภาพในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ด้วยการสร้างความมั่นคง สร้างหลักประกันในชีวิตที่ทำให้ชาวบ้านสามารถกำหนดชะตาชีวิตของตนเองและพึ่งพิงตัวเองได้มากกว่าที่จะต้องหันไปพึ่งพารัฐและปัจจัยจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการพึ่งพาเงินทุน ระบบตลาด เทคโนโลยี ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยและสิ่งอื่นๆ ดังเช่น กรณีที่ชาวบ้านแท่นธรรมได้พยายามสร้างความหลากหลายของพืชพันธุ์ในไร่ถาวรเพื่อสร้างหลักประกันในอาหารหรือการลดการใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงด้วยการเลือกพืชที่ปลูก หรือการเปลี่ยนพื้นที่ปลูก เป็นต้น กรณีตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้พยายามดัดแปลงแก้ไขและประยุกต์ใช้ความรู้ใหม่ๆ เข้ากับความรู้พื้นบ้านดั้งเดิม การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีศักยภาพในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น การให้การสนับสนุนปัจจัยภายนอกบนฐานการยอมรับความรู้ดั้งเดิมและการสร้างหลักประกันในชีวิตบนพื้นฐานของความเป็นธรรมและความเท่าเทียมจะทำให้ชาวบ้านสามารถพัฒนาตัวเองไปได้ท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

2. ในประเด็น “อคติทางชาติพันธุ์” การพัฒนาสังคมจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องหลีกเลี่ยงการครอบงำและการผูกขาดการตีความทางวัฒนธรรม แต่ควรทำความเข้าใจในกลุ่มชนบนที่สูงที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ยอมรับในมิติทางวัฒนธรรมและความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนศักยภาพของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่เคารพในอัตลักษณ์ ศักดิ์ศรีและวัฒนธรรมอันหลากหลายของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมไทย

3.การพัฒนาสังคมควรหลีกเลี่ยงการกลืนกลาย (Assimilation) เพื่อสร้างวัฒนธรรมชาติแบบเดียวที่ตายตัวและหยุดนิ่ง แต่ควรสนับสนุนให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Hybridity) (Lavie & Swedenburg, 1996) อันหลากหลายให้เกิดเป็นวัฒนธรรมแห่งประชาสังคม โดยยอมรับในสิทธิ ความรู้วัฒนธรรมและการมีตัวตนของกลุ่มชนต่างๆ เพื่อทำให้กลุ่มคนอันหลากหลายในสังคมไทยรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของวัฒนธรรมของตัวเองอันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในลักษณะดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานสำคัญของความเข้มแข็งและความมั่นคงของประเทศชาติต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ขจิตภัย บุรุษพัฒน์

2528 ชาวเขา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพิตยา

จันทบูรณ์ สุทธิ.

2526.(ก) "บทบาทของผีในสังคมชาวเขา" ข่าวสารศูนย์วิจัยชาวเขา

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มค.-มิย,

2526 (ข) พิธีไร้ ใน บรรณานิตน์ 5 สภาพของชาวเขาในประเทศไทย. เชียงใหม่: ศูนย์
วิจัยชาวเขา. :311-487

2539 เกษตรแบบตัดฟันโค่นเผาบนพื้นที่สูง: วิทยาการพื้นบ้าน.

เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยชาวเขา

ชมรมนักพัฒนาภาคเหนือ

2532 การเคารพในสิทธิของชาวเขา. ใน สารล้านนา 6,2 (มิถุนายน-กรกฎาคม)

ชยันต์ วรรณะภูติ.(บก.)

2538 เวทีผู้ถูกทอดทิ้ง : บทความและการอภิปรายทางวิชาการเวทีผู้ถูกทอดทิ้ง.

เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยทางสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2544 การวิจัยทางมานุษยวิทยา: ทัศนะทางทฤษฎี วิธีวิจัยและการสะท้อนความจริง. วาร

สารวิธีการวิจัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชูพนิจ เกษมณี.

2527 "รักษามลภาวะของชาวเขา ผืนและพืชส่งเสริม นโยบายที่ควรทบทวน" ข่าวสารสถาบัน

วิจัยชาวเขา ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 กค.-กย

ชูศักดิ์ วิทยาภค.

2541 "สังคมศาสตร์กับการศึกษาคนชายขอบ" วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 1

กรกฎาคม -ธันวาคม

ทรงวิทย์ เชื่อมสกุล.

2543 รายงานวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรและการรักษา

พยาบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง. ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิ

ปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย

เชียงใหม่

ทวิช จตุรพฤกษ์.

- 2541 พิธีกรรมเพื่อการสืบทอดความเป็นชาติพันธุ์ของชาวเขายากจน: การศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าลีซอในจังหวัดเชียงใหม่. เครือข่ายชาติพันธุ์ศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ทวีป วรดิลก.

- 2524 ประวัติศาสตร์จีน จากสงครามฝิ่นถึงปฏิวัติซินไฮ่ (ค.ศ.1840-1911). กรุงเทพฯ : ยุคใหม่

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์.

- 2499 30 ชาติในเชียงราย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา

ประสงค์ สุนศิริ

- 2529 ปัญหาชาวเขากับความมั่นคงแห่งชาติ. ใน รายงานเรื่อง การปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าของชาวเขา รายงาน : ทำเนียบรัฐบาล 15-16 กค.

ประสิทธิ์ ลีปรีชา.

- 2541 "กลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับปัญหายาเสพติด" วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม – ธันวาคม

ปลาย่อ ชมนนท์.

- 2531 นายทุนพ่อค้ากับการก่อและขยายตัวของระบบทุนนิยมในภาคเหนือของไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปิติธรรม จิตินนตรี.

- 2537 การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานบนพื้นที่สูงกับการแก้ไขปัญหาความมั่นคงของชาติเกี่ยวกับชาวเขาและการปลูกพืชยาเสพติด. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี.

- 2541 วาทกรรมว่าด้วยชาวเขา. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม – ธันวาคม :92-135

พิสิฐ วงศ์วัฒนะ (แปล).

- 2537 การเมืองและเฮโรอีนบนถนนสู่อำนาจสายเดียวกัน. กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์ผู้จัดการ

ภิตพงศ์ มาลีรัตน์.

2537 มาตรการในการแก้ไขการลักลอบปลูกฝิ่น : กรณีศึกษากิ่งอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มนัส ชันธทัตบำรุง.

2508 การสงเคราะห์ชาวเขาในภาคเหนือของตำรวจภูธรชายแดน. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มีอดแต่ง, ย้ง.

2520 ประวัติของชาวม้ง(แม้ว). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์

มูลนิธิโครงการหลวง.

2536 มูลนิธิโครงการหลวงกับงานพัฒนามันที่สูง. เอกสารประกอบงานดอยคำ โครงการหลวงครั้งที่ 5 เชียงใหม่: มูลนิธิโครงการหลวง

ยศ สันตสมบัติ.

2542 ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2543 หลักช้าง: ชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของคนไทได้คง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิถีทรรศน์

วันช พฤษะศรี.

2525 "เรื่องของคนกลุ่มใหญ่กับชนกลุ่มน้อย: การผสมผสานกับการกลืนชาติ" ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา ปีที่ 6 ครั้งที่ 3 เดือน กค-กย.

สนิท วงศ์ประเสริฐ.

2521 "สังคม-เศรษฐกิจ การเกษตรของชาวเขาเผ่ามูเซอดำ". รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและศูนย์วิจัยชาวเขา. (อัดสำเนา)

สถาบันวิจัยชาวเขา.

2538 การตั้งถิ่นฐานของชาวเขาในประเทศไทย. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยชาวเขา

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ปปส.)

2522 การปลูกพืชทดแทนและพัฒนาชาวไทยภูเขา. พระนคร: โรงพิมพ์สามเจริญพานิช

2525 แผนบำบัดรักษาผู้ติดยาและสารเสพติด. ปปส. สำนักนายกรัฐมนตรี

สุภาภรณ์ จรัสพัฒน์.

- 2523 ภาษีฝิ่นกับนโยบายด้านการคลังของรัฐบาลไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหา
บัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุริชัย หวันแก้ว

- 2544 แนวความคิดหลักเรื่อง กระบวนการทำให้เป็นชายขอบ (Marginality)(ฉบับร่าง)
กรุงเทพ : เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระดับชาติ สาขาสังคมวิทยา
ครั้งที่ 1 วันที่ 15-16 ธันวาคม

อรัญ สุวรรณบุบผา.

- 2522 มาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของฝิ่นในชนกลุ่มน้อยทางภาคเหนือของ
ประเทศไทย. วิทยาลัยกองทัพบก สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง

อานันท์ กาญจนพันธุ์.

- 2544 วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

หนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2540

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 4 สิงหาคม 2541

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2537

หนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ ฉบับวันที่ 2 เมษายน 2541

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 7 มิถุนายน 2529

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 20 มกราคม 2541

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 10 เมษายน 2545

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 15 กรกฎาคม 2545

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ฉบับวันที่ 28 เมษายน 2541

หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 21 มกราคม 2529

หนังสือพิมพ์ Bangkok Post, January 01, 2002

ภาษาอังกฤษ

Anderson, Benedict R.O'G.

- 1983 *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso

Booth, Martin.

- 1996 *Opium: A History*. Simon & Schuster: London

Boyes & Piraban.

- 1991 *Opium Fields*. Bangkok: Silkworm Books.

Chupinit Kesmanee.

- 1991 *Highlanders, Intervention and Adaptation; a Case study of a Mong Ntsuab Village of Pattana*. Victoria University of Wellington.

Comaroff, Jean.

- 1985 *Body of Power Spirit of Resistance; the culture and History of a South African People*. The University of Chicago Press: USA
- 1992 *Ethnography and the Historical Imagination*. Westview Press: USA

Connerton, Paul.

- 1994 *How Societies remember*. Cambridge University Press: USA

Cooker, Allen Richard.

- 1986 *Opium Production in Northern Thailand: a Geographical Perspective*. Ph.D.Dissertation, University of California.

Dearden, P

- 1995 "Development, the Environment and Social Differentiation in Northern Thailand." In J. Rigg, Ed., *Counting the Costs: Economic Growth and Environmental Change in Thailand*. Singapore: ISEAS.

Dove, M.R.

- 1983 *Theories of Swidden Agriculture and the Political Economy of Ignorance. Agroforestry System 1: 85-99*

Escobar, Arturo.

- 1995 *Encountering Development: the Making and Unmaking of the Third World*. Princeton University Press.

Geddes, W.R

- 1976 *Migrant of the Mountain: the Cultural Ecology of the Blue Miao of Thailand*. Clarendon Press, Oxford.

Gua, Bo

- 1975 "Opium, Bomb and Tree: The Future of the Hmong Tribesman in Northern Thailand. Clarendon Press, Oxford.

Gupta, Akhil & Ferguson, James.

- 1997 *Culture, Power, Place: Explorations in Critical Anthropology*. Duke University Press: Durham and London.

Homer, Jean

- 1998 *Fredric Jameson: Marxism, Hermeneutic, Postmodernism*. Routledge: New York

Jameson, Fredric.

- 1981 *The Political Unconscious Narrative as a Socially Symbolic Act*. Cornell University Press: USA

Kleinman, Arthur and Joan.

- 1994 "How Bodies Remember: Social Memory and Bodily Experience of Criticism, Resistance and Delegation Following China's Cultural Revolution" In *New Literary History*. 25:707-723

Kunstadter, P & E.C. Chapman and Sangha Sabphasri, Eds

- 1978 *Farmers in the Forest*. Honolulu: East-West Center

Lavie, Smadar & Swedenburg, T (Ed.)

- 1996 *Displacement, Diaspora and Geography of Identity*. Duke University Press: Durham & London

Lee, Gary Yia.

- 1981 *the Effect of Development Measures on the Socio-Economy of the White Hmong*. Ph.D. Dissertation, Faculty of Arts, the University of Sydney

McCoy, Alferd W. & Read, Cathleen B.

- 1972 *the Politic of Heroin in Southeast Asia*. Harper Collin Publishers.Inc

Renard, Ronald D.

- 1993 "The Making of a Problem; Narcotics in Mainland Southeast Asia" In *Development or Domestication: Indigenous People of Southeast Asia*. Silkwarm Books: Chieng Mai

- 1996 *the Burmese Connection; Illegal Drugs and the making of the Golden Traigle*. Lynne Rienner Publishers: London.

Rita Gebert and Chupinit Kesmanee.

- 1993 Issues in Highland Drug Abuse in Northern Thailand: Genesis and Current Situation. In *Development or Domestication: Indigenous People of Southeast Asia*. Silkwarm Books: Chieng Mai

Rambo, A.T.

- 1981 *Orang Asli Adaptive Strategies: Implications for Malayzia Natural Resource Development Planing*.EAPI Reprint. Honolulu : East West Center.

Rosaldo, Renato.

- 1980 Ilongot Head Hunting 1883-1974: a Study in Society and History. Standford University Press. Standford, California

Scott, James C.

- 1976 *the moral Economy of the Peasant*. New Haven: Yale University Press
 1985 *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*. New Haven: Yale University Press.
 1990 *Domination and the Art of Resistance: Hidden Transcripts*. New Haven: Yale University Press.

Swartz, David.

- 1997 *Culture and Power: the Sociology of Pierre Bourdieu*. The university of Chicago Press: Chicago and London.

Tapp, Nicholas.

- 1986 *The Hmong of Thailand: Opium People of Golden Triangle*. Anti-Slavery Society Indigenous People and Development Series. Report No.4.
- 1989 *Sovereignty and Rebellion: the White Hmong of Northern Thailand*. Oxford University Press.
- 1990 "Squatter or refugees; Development and the Hmong" In *Ethnic Groups Across National Boundaries in Mainland Southeast Asia*. Institute of Southeast Asian Studies.

Turner, Victor.

- 1980 *Encounter with Freud: The Making of a Comparative Symbolist*. In Spindler, George D.(ed.) *the making of Psychological Anthropology*. University of California Press: Berkeley.

Walker, A.R.

- 1970 *Lahu Nyi (Red Lahu) Village Society and Economy in Northern Thailand*." Tribal Research Center, Chiang Mai, Vol.2.

Waranoot Tungittplakorn.

- 1998 *Highland Cash Crop Development and Biodiversity Conservation: the Hmong in North Thailand*. Ph.D. Dissertation, Department of Geography, University of Victoria.

Yos Santasombat

- 2002 *Flexible Present*. (Forth coming.)

สัมภาษณ์

นายบังกี แซ่หาง	บ้านแทนธรรม (นามสมมุติ) เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2542
นายเล่าไท แซ่หาง	บ้านแทนธรรม (นามสมมุติ) เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2542
นายเล่าแย้ง แซ่หาง	บ้านแทนธรรม (นามสมมุติ) เดือนกันยายน พ.ศ. 2543
นายพงษ์ศักดิ์ แซ่หาง	บ้านแทนธรรม (นามสมมุติ) เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2543
นางลี แซ่หาง	บ้านแทนธรรม (นามสมมุติ) เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2543

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวอรุณญา ศิริผล	
วัน เดือน ปีเกิด	3 พฤษภาคม 2513	
ประวัติการศึกษา		
พ.ศ. 2530	สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนศึกษานารี กรุงเทพมหานคร	
พ.ศ. 2533	สำเร็จการศึกษาวารสารศาสตร์บัณฑิต สาขาหนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ คณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
ประสบการณ์การทำงาน		
มีนาคม 2535 – กุมภาพันธ์ 2536	ผู้สื่อข่าว หนังสือพิมพ์สยามโพสต์	
มีนาคม 2536 – กุมภาพันธ์ 2537	ผู้สื่อข่าว/ สก๊อปไรเตอร์ นิตยสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์	
มีนาคม 2537 – ธันวาคม 2537	สคริปต์ไรเตอร์ รายการสารคดีทางโทรทัศน์ บริษัทป่าใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด	
มกราคม 2538 – มีนาคม 2540	ผู้สื่อข่าว / ไรเตอร์ โครงการวิทยุผู้จัดการ เอฟเอ็ม 97.5 เมกกะเฮิร์ซ ในเครือหนังสือพิมพ์ ผู้จัดการ	